

ДНЕВНИКЪТ

(стенографски)

на

XIV-то обикновено Народно събрание.

Трета редовна сесия.

LXXIV заседание, четвъртък, 3 февруарий 1911 г.

(Открито отъ подирѣдседателя г. Н. Гимиджийски, въ 3 ч. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни)
Засѣданието се отваря.

Моля г. секретаря да провѣри отсъствающитѣ г. г. народни прѣдставители.

Секретарь Г. Копринаровъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Василь Александровъ, Георги Арабаджиевъ, Цанко Бакаловъ, Михаилъ Бакърджиевъ, Константинъ Батоловъ, Георги Булевъ, Недѣлчо Вельовъ, Петко Войниковъ, Никола Георгиевъ, Иванъ Гешовъ, д-ръ Александъръ Гиргиновъ, Йонко Гунчевъ, Георги Данаиловъ, д-ръ Стоянъ Дашевъ, Милошъ Дановъ, Василь Димчевъ, Георги Динковъ, Михаилъ Икономовъ, Тодоръ Икономовъ, Мустафа Исмаиловъ, д-ръ Георги Калинковъ, Александъръ Каназирски, Никола Коларовъ, Димитъръ Константиновъ, Теньо Константиновъ, Никола Коцевъ, Маринъ Кърпаровъ, Рашко Маджаровъ, Димитъръ Маноиловъ, Илия Марковски, Василь Милевъ, Асѣнъ Милчевъ, Тодоръ Михайловъ, Маринъ Ничовъ, Георги Палашевъ, Дончо Палазовъ, Стефанъ Паприковъ, Паскаль, Паскалевъ, Недко Пеневъ, Петъръ Пешевъ, д-ръ Стефанъ Поповъ, Драганъ Поповъ, Никола Поповъ, Петъръ Пѣйчевъ, Георги Радойковъ, Диньо Рашевъ, Стефанъ Родевъ, Иванъ Саллабашевъ, Вачо Станчевъ, Димитъръ Стефановъ, Стефанъ Стефановъ, Теодоръ Теодоровъ, Христо Тоневъ, Недѣлчо Топаловъ, Александъръ Христовъ, Димитъръ Христовъ и Рангелъ Яневъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Отсъствуватъ 57 народни прѣдставители; има налице нужното число, за да се състои засѣданието законно.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, съобщамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че отъ Министерството на финанситѣ сж постѣпили слѣднитѣ прѣдложения:

Прѣдложение за законопроектъ за опрощаване сумата 286.413-39 л., дължима на държавното съкровище по разни изпълнителни актове. Това прѣдложение за законопроектъ ще бѣде раздадено на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по рѣшението имъ, поставено своевременно на дневенъ редъ.

Прѣдложение за оставяне въ владѣние на Фирю Пантелѣевъ, Иванъ Ив. Гавровъ, Ангелъ Ив. Поповъ,

Андрѣя Божиковъ и Петъръ Семерджиевъ, продаденитѣ имъ прѣзъ 1905 и 1906 г. държавни земи отъ държавнитѣ пасбища „Джелепъ-чукуру“, „Гинклика“, „Крушака“ и „Манафъ-баиръ“, които въ послѣдствие сж ги разпарцелирали и раздали на своитѣ съдружници и на лицата, които сж ги били опълномошили да извършатъ покупката. Това прѣдложение ще бѣде раздадено на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по тѣхно рѣшение, поставено своевременно на дневенъ редъ.

Прѣдложение за продажба на около 400 декара земя и гора отъ държавната гора „Ивановски участъкъ“, наречена „Крушака“, на 43 безземелни сѣмейства, прѣселени отъ с. Червена-Ябълка, Сърбия, въ с. Ивановци, Видинска околия, по 30 л. декарътъ, платими въ срокъ отъ петъ години. Това прѣдложение ще бѣде раздадено на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по тѣхно рѣшение, поставено своевременно на дневенъ редъ.

Прѣдложение за отстъпване даромъ на Видинската градска община 12 празни държавни мѣста и едно старо болнично здание, находящи се въ Видинъ, съ общо пространство 37.299 кв. м. Това прѣдложение ще бѣде раздадено на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по рѣшението имъ, поставено на дневенъ редъ.

Прѣдложение за разрѣшение на Орѣховското градско читалище „Надежда“ да размѣни съ Орѣховската градска община отстъпеното ѣ даромъ държавно мѣсто отъ 1.090 кв. м. въ Орѣхово съ една частъ отъ градския площадъ „Дондуковъ“, за построяване здание за театръ. Това прѣдложение ще бѣде раздадено на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по тѣхно рѣшение, поставено на дневенъ редъ.

Прѣдложение за продължение отъ 5 на 10 години — 1909 г. 31 декемврий до 1918 г. — дадения петгодишенъ срокъ на жителитѣ на с. Заножено, Берковска околия, за изплащане стойността на продаденото имъ по рѣшението на XIII-то обикновено Народно събрание, втора редовна сесия, държавно пасбище „Козница“, находяще се въ землището на сѣщото село. Това прѣдложение ще бѣде раздадено на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по тѣхно рѣшение, поставено на дневенъ редъ.

Има едно питане отъ г. Александра Димитровъ, къмъ г. министра на търговията и земледѣлието, съ слѣдующето съдържание: (Чете)

„Тази пролѣтъ въ с. Българско-Сливово, Свишовско, слѣдъ ваксинацията на овцетѣ отъ шарка бѣ настѣпило масово мрене на овце.

„Питамъ г. министра на търговията и земледѣлието, знае ли кои сѣ виновниците за това нещастие и наказани ли сѣ?“

Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието за да отговори на това питане.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Тази пролѣтъ, г-да, както казва Александъръ Димитровъ, нѣкаждѣ мрѣли овцетѣ. Това не ми е извѣстно — сега за пръвъ пѣтъ слушамъ тая работа. Вѣрвамъ, че г. Ляпчевъ е наредилъ анкета, но такава прѣписка не е минала прѣзъ ржката ми, за да видя, кой е виновенъ и кой не. Прѣдполагамъ, че на врѣмето си г. Ляпчевъ трѣбва да е наредилъ нѣщо, и азъ, слѣдъ като изуча тая работа, ще ви съобща нѣщо по-положително, понеже това не ми е съобщено.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: Понеже г. министърътъ се задължава да провѣри и да съобщи, азъ ще чакамъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има друго питане отъ г. Петра Беровъ къмъ г. министра на търговията и земледѣлието: (Чете)

„Съ прѣдписане № 9.567, отъ 19 октомврий 1910 г., сте заповѣдали на държавния агрономъ да вземе участие въ курса, който се урежда отъ „Народния магазинъ“ въ гр. Шуменъ.

„Е ли това изключителна наредба, или съ тази заповѣдъ по принципъ държавнитѣ агрономи се задължаватъ да участвуватъ въ всички подобни курсове, организирани отъ партийни бюра.“

Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието, за да отговори на това питане.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г. г. народни прѣдставители! — Г. Беровъ го нѣма тукъ, не го виждамъ. По този въпросъ имамъ за отговора слѣдното. Устройва се тамъ нѣкакъвъ си курсъ по земледѣлието и по неговитѣ отрасли, за да се упътватъ земледѣлцитѣ. Отнесоха се до мене и искаха съдѣйствието на агронома. Азъ писахъ на държавния агрономъ: ако врѣмето и службата му позволяватъ, да даде всичкото си съдѣйствие на този курсъ и даже да вземе участие въ него. Когато видя една организация да се грижи за земледѣлието и устройва курсове, безъ да държа смѣтка, да-ли се устройватъ отъ народния или отъ главния съюзъ — отъ който и да е съюзъ — щомъ цѣльта на тѣзи курсове е да се повдигне земледѣлието у насъ и се иска съдѣйствието на Министерството на търговията и земледѣлието, то никога нѣма да откаже тази подкрепа, защото асѣ тази е неговата цѣль: да повдигне земледѣлието. И щомъ има хора, които по частна инициатива образуватъ тѣзи курсове и се грижатъ за постигането на тая цѣль, Министерството на търговията и земледѣлието всѣкога ще се притече на помощъ на такива курсове. Азъ мисля, че съмъ изпълнилъ длъжността си и не зная, какво г. Беровъ съзира въ това разпореджане на министерството.

Заявявамъ, че азъ съмъ разпоредилъ да се даде всичкото съдѣйствие на този курсъ и заявявамъ, че който и да отвари тѣзи курсове, щомъ тѣ иматъ за цѣль да се повдигне земледѣлието, ще дамъ, казвамъ, на тѣзи курсове всичкото съдѣйствие. Даже ако г. Беровъ вземе инициативата да образува такива курсове, и нему бихъ далъ всичкото си съдѣйствие.

Това имахъ да отговоря.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи има питане отъ г. Шиварова, съ слѣдното съдържание: (Чете)

„1. Счита ли г. министърътъ кандидатната листа за селско-общинскитѣ избори за задължителна, както и цѣлта на политическитѣ групи;

„2. Произведенитѣ досега селско-общински избори не могатъ ли да послужатъ за образецъ и по прѣдстоящитѣ генерални избори на 20 февруарий, за които вече надлежната съдебна властъ се е произнесла?“

Има думата г. Георги Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако отпразнихъ това питане къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, то стана въ слѣдствие на редъ запитвания отъ страна на избиратели отъ разни села и околии, тѣй като на извѣстни членове, въ които е наредено, какъ трѣбва да става производството на селско-общинскитѣ избори, едни даватъ едно тълкувание, други даватъ друго, а г. министърътъ съ едно окръжно иде и дава съвършено друго тълкуване. Може-би г. министърътъ да е правъ, но, за да нѣма разногласие въ производството на тѣзи общински избори, по които ще се посвети маса трудъ отъ страна на избирателитѣ въ селата, а въ послѣдствие да бждатъ касирани отъ респективнитѣ сѣдилища за неизпълнение постановленията на респективнитѣ членове, азъ намѣрихъ за нужно да направя това си питане къмъ г. министра, да се даде едно ясно и точно тълкуване именно на тѣзи въпроси, които сѣ изтъкнати въ моето питане.

Г. г. народни прѣдставители! Споредъ съществуящия избирателенъ законъ, за всички избирателни институти се прѣдвижда едно общо правило: първо, нарежда се въпросътъ за изборитѣ на общински съвѣти, второ, за изборитѣ за окръжни съвѣти, и, трето, за градско и селско-общински съвѣти и училищни настоятелства при народнитѣ училища. Чл. 66 отъ избирателния законъ ясно нарежда материята, какъ трѣбва да стане кандидатирането на народни прѣдставители — съ 10 души избиратели, при едно заявление. Същото правило прѣдвижда и чл. 135 отъ сѣщия законъ за кандидатирането на окръжни съвѣтници. Същото правило прѣдвижда, обаче, и чл. 154 за градско-общинскитѣ и за селско-общинскитѣ избори. По отношение застѣпнитѣ, чл. 66 казва, че пакъ 10 души грамотни избиратели трѣбва да подадатъ заявление за народнитѣ прѣдставители и да иматъ право да присѣтствуватъ при производството на избора и да се застѣпятъ при урната. Същото пакъ правило прѣдвижда и статия 135 за избора на окръжнитѣ съвѣтници. Същото нѣщо прѣдвижда и чл. 153 за селско-общинскитѣ избори. Сега, вие виждате, въ случай, че тѣзи членове изискватъ задължителна кандидатна листа както за избори за народни прѣдставители, така и за избори за окръжни съвѣтници, а сѣщо и за избори за градско или селско-общински съвѣтници — изключено не се прави.

Да дойдемъ сега до хартията. По отношение хартията, чл. 65 е много ясенъ; безъ цѣтъ не може, всѣка кандидатна листа трѣбва да има своя цѣтъ. По-надолу, въ алинея четвърта на сѣщия тоя членъ, се забранява гласоподаването на бѣла хартия или на народния триколюръ. Обаче, отъ станалитѣ досега тукъ-тамъ изъ царство България частични избори, азъ ще посоча единъ конкретенъ случай въ нашата Старозагорска околия. Въ с. Могила прѣди нѣколко дена, прѣзъ мѣсець януарий, се е произвелъ частиченъ изборъ. Тамъ сѣ се коалирали нѣкои и други политически групи и сѣ гласоподавали съ бюлетини отъ бѣлъ цѣтъ. Доколко се простиратъ свѣдѣнията ми, Старозагорскиятъ окръженъ сѣдъ е приелъ този цѣтъ, бѣлия, като законенъ цѣтъ и е

утвърдилъ избора. Може-би г. министърът да знае по-добър тази работа. А пъкъ по-надолу чл. 95 отъ избирателния законъ задължава, щото както при градскитъ, така и при селско-общинскитъ избори, непременно да има и цвѣтъ.

Сега, азъ не зная, какъ г. министърът на вътрѣшнитъ работи, възъ основа на тѣзи членове, дава друго тълкуване. Той съ едно окръжно отъ мѣсець януарий специално за селско-общинскитъ избори казва, че кандидатната листа не е задължителна, обаче, цвѣтътъ ѝ е задължителенъ. Никадъ въ избирателния законъ не е казано подобно нѣщо — че кандидатната листа не е задължителна, а само цвѣтътъ, партийнитъ кандидатни цвѣтове сж задължителни. Нѣщо повече, г. г. народни прѣдставители: дори самиятъ министър на вътрѣшнитъ работи, като казва, че кандидатната листа не е задължителна, не казва това съ една точна и ясна положителност, а казва слѣдующото: (Чете) „Първиятъ отъ тия въпроси“ — т. е. за кандидатнитъ листи — „е разрѣшенъ отъ чл. 148 отъ избирателния законъ, въ свързка съ наредбитъ на чл. чл. 128, 64, 65. Съгласно чл. 148, изборитъ за членове на селско-общински съвѣти ставатъ по реда, опрѣдѣленъ за избирание на народни прѣдставители и членове на окръжнитъ съвѣти, а споредъ този редъ гласоподаването при тия избори ще става съ цвѣтни бюлетини (чл. чл. 64, 65 и 128). Ето защо, ще трѣбва да се счита, че и при изборитъ за селско-общински съвѣти гласоподаването ще може да се извършва съ цвѣтни бюлетини.“ Значи, г. министърът не казва, че не може. Ето защо, азъ отъ туй „ще може“, което подчертавамъ, виждамъ, че самъ г. министърът разбира, че туй тълкуване не е ясно.

И тѣй, азъ заключавамъ, че споредъ чл. чл. 135, 140, 141, кандидатната листа е задължителна, както и цвѣтътъ е задължителенъ. Но желая да знаа, възъ основа на какво е издалъ г. министърът туй окръжно, съ което отгнѣнява кандидатната листа, а приема да има само кандидатни партийни цвѣтове, и независимо отъ туй, позволено ли е зачеркването въ бюлетината или не.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Александър Димитровъ! Вие имате питане въ сжщата смисълъ.

А. Димитровъ: Да, моето питане е въ сжщия смисълъ. Понеже законътъ е изриченъ, а пъкъ окръжното иде да даде да се разбере, че кандидатнитъ листи може да не сж задължителни, отъ друга страна, гласоподаването ще може да става и съ цвѣтни бюлетини, ще може и съ бѣли, разбира се, питамъ г. министра: какъ гледа на тая работа и не счита ли, че нарушава избирателния законъ, когато издава такова окръжно?

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърът на вътрѣшнитъ работи.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Питанията, които ми се отправятъ отъ г. г. Шиварова и Димитрова, сж питання наврѣмenni, защото отъ малкото обиколки, които направихъ изъ провинцията, виждамъ, че тоя въпросъ интересува всичкитъ български избиратели. За да дамъ едно опжтване, азъ издадохъ едно окръжно отъ Министерството на вътрѣшнитъ работи, което виждамъ, че е у г. Шиварова. Въ това окръжно азъ казвамъ тѣй: относително цвѣтнитъ бюлетини, избирателитъ ще могатъ да гласоподаватъ и съ цвѣтни бюлетини, а относително кандидатната листа казвамъ, че тя не е задължителна, но само ще се приложи алинея четвърта отъ чл. 135 — алинея, която се отнася до правото на 10 души избиратели да пода-

датъ заявление до бюрото, за да иматъ застъпникъ. Мѣстото му е сега, г. г. народни прѣдставители, да забѣлѣжа, че избирателниятъ законъ никакъ не е ясенъ по тѣзи въпроси, и ако азъ не дадохъ категорично тълкуване, то е затуй, защото азъ нѣмамъ право да го направя. Сега сждилищата тълкуватъ избирателния законъ; тѣ провѣрватъ и изборитъ, та даже и да дамъ азъ едно окръжно, въ каквато и да е смисълъ, това окръжно не ще бжде задължително за сждилищата, които ще провѣрватъ изборитъ. Но азъ казахъ това, което смѣтамъ, по духа на закона, че е право. Чл. 95 казва: (Чете) „Бюлетинитъ могатъ да бждатъ написани съ мастило“ и т. н. „При окръжнитъ и общинскитъ избори хартията на бюлетинитъ задължително трѣбва да има такъвъ цвѣтъ, какъвто е избранъ отъ кандидата и одобренъ отъ сжда.“

Н. Козаревъ: Това е много ясно.

Министъръ Н. Мушановъ: То е много ясно, но това измѣнение е именно за окръжнитъ и общинскитъ избори, дѣто се прилага пропорционалната система. Та то е безсмѣтно. И ако има нѣкаква двусмисленостъ въ тѣзи членове, то е, че когато сж казвали за общинскитъ избори, не сж изключили селскитъ, кждѣто пропорционалната система не се прилага. Тамъ е всичката грѣшка. Слѣдователно, за бюлетината азъ казвамъ, че може да бжде такава, като разбирамъ, че може да бжде всекаква, защото въ изборитъ, които се произвеждатъ по пропорционалната система, кандидатната листа е задължителна, доколкото сама по себе си е гаранция за пропорционалността, за самия принципъ, за самата система. Но, когато се отнася за селскитъ избори, тамъ нѣмаме пропорционална система, а имаме мажоритарна; слѣдователно, всеки единъ ще бжде избранъ по количеството на полученитъ гласове, а не по количеството на подаденитъ бюлетини.

Г. Шиваровъ: За бѣлия цвѣтъ, г. министре?

Министъръ Н. Мушановъ: Гледайте да Ви кажа. Азъ разбирамъ всичкия интересъ въ тази работа и мене ме е страхъ, наистина, отъ голѣми бъркотии, заради туй съ измѣненията на избирателния законъ, съ които утрѣ ще ви сезирамъ, азъ искамъ тѣзи работи категорично да се прокаратъ въ закона.

Д. Драгиевъ: Нека бжде еднообразна практиката, г. министре: да не е за едни избори една, за други — друга.

Министъръ Н. Мушановъ: Това е за изборната бюлетина, а пъкъ азъ самъ виждамъ, че бюлетината си е пробила пътъ даже въ селата, и много е интересно. Като отидете да правите общински избори, ще видите, каква амбиция има за цвѣта. Азъ зная една политическа група, която е дала такова нареждане, че може въ общинския съвѣтъ да има само единъ членъ, но цвѣтътъ да спечели за листата си, защото, като дойде 21 февруарий, ще кажатъ: „Нашиятъ цвѣтъ мина“ — макаръ че иматъ само единъ отъ съвѣтниците — „ние, слѣдователно, имаме болшинство отъ селскитъ избори“. И ми се чини, че ще се правятъ много избирателни шмекерии съ тѣзи листи. Но азъ утрѣ, или въ тия два-три дена, ще намѣря врѣме да внеса законопроектъ за измѣнение избирателния законъ, понеже, вѣрвамъ, всички желаете да има по тоя въпросъ категорично законодателство, отколкото нѣкакво тълкуване.

Чл. 154 казва, че чл. 135 се прилага и за общинскитъ избори. Тукъ ще трѣбва да се сложи само алинея четвърта, защото ясно е, че чл. 135, относително кандидатната листа, относително нотарнал-

ната завърка, не може да се отнася за селските избори, а той е помъстен пакъ, защото трѣбваше да се прилага алинея четвърта, дѣто е дадено право на всѣка кандидатна листа да има свой застъпникъ при бюрото — едно право, което съществуваше и по старитѣ наредби на избирателния законъ. Имамъ, слѣдователно, да Ви отговоря пакъ същото, което съмъ изложилъ и въ окръжното, защото азъ мислѣхъ доста надъ него, когато го дадохъ. Но тъй като смѣтамъ, че ще ви сезирамъ съ положителни постановления по този въпросъ, върху тия факти, за които сега ме интерпелирате, смѣтамъ въпросътъ за покритиѣ. Тогава ще го дебатираме и смѣтамъ, че всички ще се съгласите да го прокараме.

Г. Шиваровъ: Дано стане по-скоро!

Министъръ Н. Мушановъ: Сега, г. Шиваровъ и г. Димитровъ, по Вашето питане толкозъ.

Но азъ имамъ да отговоря тукъ на други 5—6 малки питання, защото 4—5 дена не съмъ отговарялъ. Даже извинявамъ се прѣдъ г. г. народнитѣ представители, че не бѣхъ тукъ да имъ отговоря. Ще моля да не смѣтате, че съмъ ималъ нѣкаква лоша тенденция да не отговаря на питаннята. Сега азъ ще започна подъ редъ да имъ отговарямъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Да не окъснѣемъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Тѣ сж много къси. — Най-напрѣдъ ще отговоря на запитването отъ г. Хаджиева: (Чете) „Знае ли г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи за нощното нападение на аптекаря Гайдаджиевъ отъ Търново-Сейменъ, комуто изпочунили прозорцитѣ, съ което много поврѣди му причинили въ аптеката и изпочунали домашнитѣ му?“ Да Ви отговоря, г. Хаджиевъ, безъ всѣкакво развитие. (Припадна на народния прѣдставителъ Ганьо Черневъ)

Моля, г. прѣдседателю, дайте малко отидиѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Давамъ петъ минути отидиѣ.

(Слѣдъ отидиѣ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни) Засѣданието продължава.

Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Министъръ Н. Мушановъ: Та още, когато се получи телеграфическо оплакване отъ г. Гайдаджиева, разпоредихъ до административнитѣ власти да ми дадатъ най-подробни свѣдѣния за случката. Отъ околийския началникъ получихъ слѣдното съобщение: (Чете) „Имамъ честъ да Ви донеса, че по поводъ случване прозорцитѣ на аптеката на Гайдаджиевъ отъ Търново-Сейменъ своевременно биде разслѣдвано и образуванитѣ книжа, заедно съ обвиняемитѣ лица Теньо Дѣлчевъ и Вълчанъ Гочевъ, бидоха изпратени съ надписъ № 737 отъ 20 януарий на съдебния слѣдователъ“. Заловени сж двѣ лица като виновници за случката, които сж счупили прозорцитѣ прѣзъ нощта и сж прѣдадени отъ административнитѣ власти на съдебния слѣдователъ. Съдебнитѣ власти ще видятъ какво ще направятъ.

И. Хаджиевъ: Мерси. Доволенъ съмъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Тукъ имамъ сжщо питане отъ г. Александра Поповъ — него го нѣма тукъ — за Баташкия общински съвѣтъ. Тя е стара работа. Съвѣтътъ се разтури, произведоха се нови избори и се свърши.

А. Димитровъ: То се забрави вече.

Министъръ Н. Мушановъ: Да.

Имамъ сжщо питане отъ г. Георги Шиваровъ: (Чете) „Извѣстно ли е на г. министра, че избирателниятъ законъ нийдѣ не се намира отпечатанъ?“

Г. Шиваровъ: То има давностъ вече.

Министъръ Н. Мушановъ: Сега дадохъ заповѣдъ да се печата. Тѣй щото ще имаме нѣколко хиляди екземпляри.

Друго питане имамъ отъ г. Петра Пешевъ: (Чете) „Има ли свѣдѣние, че печатарскитѣ работници, които сж въ стачка, упражняватъ тероръ надъ работницитѣ, които не сж въ стачка?“

„Взелъ ли е нѣкои мѣрки, за да се гарантира свободата на труда?“

Азъ по тоя въпросъ говорихъ още по-рано, когато бѣше стачката. Тѣй щото, г. Пешевъ, на Вашето питане, което имамъ, за стачката на печатаритѣ...

П. Пешевъ: То е много отдавнашно.

Министъръ Н. Мушановъ: ... азъ отговорихъ два-три пжти. Тѣй щото чини ми се, че сега е излишно да отговарямъ.

П. Пешевъ: То остарѣ.

Я. Поповъ: Азъ имахъ едно питане.

Министъръ Н. Мушановъ: До мене?

Я. Поповъ: Да.

Министъръ Н. Мушановъ: Питане или запитване?

Я. Поповъ: Питане.

Министъръ Н. Мушановъ: Не ми е съобщавано. Азъ такова питане нѣмамъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Между ония питання, които се намиратъ въ папката на прѣдседателството, Ваше питане, г. Поповъ, нѣма. Вѣроятно е въ архивата.

Я. Поповъ: Миналата недѣля го дадохъ на прѣдседателството.

Министъръ Н. Мушановъ: Съобщете ми го, ще Ви отговоря утрѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Ще Ви се съобщи.

Има постъпило друго едно питане отъ г. Мирски къмъ г. г. министритѣ на войната и финансирѣ. Има думата г. Кръстьо Мирски.

Н. Мирски: (Отъ трибуната. Чете)

„Питане

„Къмъ г. г. министритѣ на войната и финансирѣ, до събжво пенсинтѣ на работницитѣ въ Военния арсеналъ.“

А. Екимовъ: Г. прѣдседателю! Половинъ часъ мина откакъ се отвори засѣданието — по-нататъкъ не могатъ да се правятъ вече питання.

Н. Мирски: Не сте Вие, който заповѣдвате.

А. Екимовъ: Ние сме, които седимъ, та Ви слушаме. Недѣйте ни отнема врѣмето. Часътъ е 4.

К. Мирски: Досега щѣхъ да го прочета.

А. Екимовъ: Трѣбва да се съблюдава правилникътъ. Тогазъ, когато дойде редъ за засѣданието, ние ще имаме пълно право да си излѣземъ.

К. Мирски: (Продължава да чете)

„Съ една алинея на чл. 1 отъ закона за пенсиитѣ по гражданското и военното вѣдомства нареди се да получаватъ пенсии работниците при желѣзнопътнитѣ работилници и Военния арсеналъ, но редакцията на тая наредба е такава, щото не отговаря на цѣльта, защото е казано да били назначени работниците съ министерска заповѣдъ и да получавали заплатата на мѣсецъ или на день, а не и когато заплатата е смѣтана на часъ, както е случаятъ съ работниците въ Военния арсеналъ, ако и да сж били тѣ назначени за постоянни. Тая непълнота става очевидна като се сравнятъ чл. 54 отъ правилника за работниците въ желѣзнопътнитѣ работилници съ чл. 59 отъ правилника за работниците въ Софийския артилерийски арсеналъ и Шуменската артилерийска работилница. Поради висшеизложеното налага се изменение на цитираната алинея отъ чл. 1 на закона за пенсиитѣ.

„Счетохъ си за дългъ да попитамъ г. г. министритѣ на войната и финанситѣ: готви ли се, край другото, станало тоже нужно, изменение на висшеозначената алинея отъ чл. 1 на закона за пенсиитѣ въ слѣдния смисълъ: иматъ право на пенсия и държавнитѣ утвърдени въ длъжностъ постоянни работници при желѣзнопътнитѣ работилници и Военния арсеналъ, безразлично какъ имъ се смѣта заплатата: на мѣсецъ ли, на день ли, или на часъ?“

Това питане е отъ 25 ноемврий 1910 г. Единъ отъ другаритѣ ми, чухъ днесъ, е внесълъ по тая работа предложение. Вѣрвамъ г. министрътъ на финанситѣ да е въ течение на тая работа.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министрътъ на финанситѣ.

Министръ А. Ляпчевъ: Дѣйствително, г. Мирски, има нещастieto по това питане да чака двамата министри да се случатъ въ Събранието. Случва ли сме се и азъ, и министрътъ на войната, но не е било редътъ тогава за питания или г. Мирски не е бивалъ тукъ. И сега се е рѣшилъ — добръ е сторилъ — да ликвидира въпроса, макаръ съ единъ отъ двамата. Нѣмамъ нищо противъ подобна една редакция, но тя трѣбва да се даде по законодателенъ редъ.

Г. Грозановъ: Има предложение.

Министръ А. Ляпчевъ: Моля, съ предложение нѣма да станатъ тия работи. Азъ съмъ приготвилъ единъ малкъ законопроектъ отъ 4—5 члена, въ който ще трѣбва да се уреди тая материя, и да влѣзе въ него и това, което г. Мирски предлагала.

К. Мирски: Доволенъ съмъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министрътъ на търговията и земледѣлнето.

Министръ д-ръ Т. Кръстевъ: Имамъ да отговоря на едно питане на г. Александра Димитровъ, защото началникътъ на ветеринарното отдѣление е случайно тукъ, и по онзи въпросъ, по който г. Димитровъ ме пита, той ми заяви, че такива умирали на овце слѣдъ ваксинацията не е имало. Напротивъ, резултатитѣ сж били много добри и никакви такива умирация на овце не е имало, както казва г. Димитровъ. Нѣма, освѣнъ да дадете по-обстойно изложение, ако знаете факти, да ги съобщите въ министерството, за да може да Ви се отговори.

А. Димитровъ: Ще Ви съобща, г. министре, само че началникътъ Ви е измамилъ, нахално Ви е излъгалъ: повече отъ хиляда овце умрѣха въ слѣдствие на ваксинацията. Има комисиия, г. министре. Г. министръ Ляпчевъ трѣбва да знае работата: той е правилъ нареждане. Ветеринарнитѣ власти сега водятъ борба.

Министръ д-ръ Т. Кръстевъ: Къдѣ сж измрѣли?

А. Димитровъ: Въ с. Българско-Сливово, Свищовска околия.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Минаваме на дневния редъ.

В. Георгиевъ: До г. министра Такевъ имамъ едно питане. Да свършимъ за двѣ-три минути съ него. Много е сериозно.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Вълчо Георгиевъ! Вашето питане къмъ г. министра на общественитѣ сгради нѣма въ папката ми.

В. Георгиевъ: Вчера Вие сами го прочетохте.

Министръ М. Такевъ: Кажете го, г. Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Г. министрътъ на общественитѣ сгради прѣди нѣколко дена билъ назначилъ една комисиия, която да провѣри и легализира дипломитѣ на 15 души, завършили образованието си по землемѣрие въ Германия, отъ които 8 души сж свършили въ Стрѣлишкото училище, и нѣкои отъ които сж даже съ срдѣно образование, добито тукъ въ България. Комисиията, която е назначена по тая случай, още не имъ е съобщила резултата и не иска да имъ го съобщава. По какви причини, не се знае, но нѣкои сж се научили, че не искатъ да имъ признайтъ дипломитѣ, когато имаме хора, свършивши същитѣ училища, които днесъ сж инженери на общинска служба. Туй нѣщо е провѣрено и е истина. Сега, тѣ сж казвали, че трѣбвало да завършатъ образованието си въ цѣли двѣ години, а има нѣкои, които сж го завършили въ 18 мѣсеца. Причината, щото нѣкои младежи да завършатъ образованието си въ тѣзи училища въ 18 мѣсеца, е тази, че иматъ срдѣно образование, добито въ България, и като отидатъ тамъ, освобождаватъ се отъ нѣкои прѣдмети, напр., отъ геометрия, тригонометрия, отъ елементарно чертане и отъ разни други прѣдмети, както е ставало и въ други университети. По тази причина тѣ сж могли въ по-скоро врѣме да свършатъ, спечелили сж единъ семестръ поради тѣхната добра подготовка, защото тамъ се иска студентитѣ да иматъ петокласно образование, а пъкъ тѣ, като хора съ срдѣно образование, сж могли да спечелятъ отъ това единъ семестръ. Затова министерството не трѣбва да имъ се противопоставя и да не имъ легализира дипломитѣ. Питамъ сега: коя е сжчинската причина — азъ туй научавамъ — да не се удовлетвори молбата на тия хора, когато тия училища се признаватъ въ Германия и на свършившитѣ въ тѣхъ се дава право на свободна практика, а тукъ у насъ не имъ се дава?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министрътъ на общественитѣ сгради.

Министръ М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Този е единъ отъ твърдитѣ интереснитѣ въпроси, за който ако бѣхъ ималъ свѣдѣния, когато дебатирахме тукъ закона за благоустройството и условията за признаване дипломитѣ на младежитѣ, свършивши срдѣни технически училища, биха ме много улеснили, за да поддържамъ онуй, което азъ поддържахъ при разглеждането на законопроекта и вие одобрихте. Когато

изучавахъ този въпросъ, за който ме сезира сега г. Вълчо Георгиевъ, азъ се натъкнахъ на слѣдующата история. Х. У дава едно заявление въ Министерството на народната просвѣта; прѣдставя една диплома отъ Стрѣлишкото сръдно техническо училище и иска да се легализира дипломата му. Министерството на народната просвѣта легализира дипломата, признава му образованието за сръдно специално и изпраща така легализираната диплома въ Министерството на общественитѣ сгради, т. е. самиятъ абитуриентъ си взема това свидѣтелство и иска служба отъ Дирекцията на постройкитѣ. Дирекцията, като вижда, че той нѣма никакво общо образование — съгласно наредбитѣ на Министерството на общественитѣ сгради, за да може единъ младежъ да се признае за свършивши сръдно техническо училище, трѣбва да има поне петокласно образование; това прѣди мене още, по-рано, е писано, прѣди да внесе тоя законопроектъ — като вижда дирекцията, че нѣма петокласно образование, пише на Министерството на народната просвѣта слѣдующето писмо: „Г. министре! Въроятно, Вамъ не сж известни условията, при които младежитѣ, постъпивши въ Стрѣлишкото сръдно техническо училище, постъпватъ и свършватъ, и затуй Вие сте легализирали диплома за сръдно техническо образование; молимъ да унищожите легализацията, да отмѣните тая легализация и да повърнете диплома на този момъкъ, като не му признаете правото за сръдно техническо образование, защото, споредъ статутитѣ на Стрѣлишкото училище, можете да постъпвате въ това училище въ течение на цѣлата година; то се издържа отъ общината съ цѣль, въроятно, както ние ги имаме тукъ, за приходъ на общината. Момъкъ може да получи дипломъ на инженеръ за три, за 6, за 9 или 12 мѣсеца и да се върне въ България инженеръ. Както виждате, отидешъ на януарий, ще получишъ дипломъ за инженеръ, отидешъ на декемврий, пакъ можешъ да получишъ дипломъ за инженеръ. И понеже дисциплинитѣ, които трѣбва да се свършатъ, да се изучатъ въ едно техническо училище, не за 3 мѣсеца, не за 6 мѣсеца, не за 9 мѣсеца, и за 29 не могатъ да се изучатъ, затуй въ дирекцията има това правило: първо, момъкътъ трѣбва да има петокласно образование, второ, да е прѣкаралъ 6 семестра, и понеже този момъкъ нѣма това сръдно петокласно образование, и понеже отъ дипломата му се вижда, че той е билъ само нѣколко мѣсеца въ това общинско училище на Стрѣлишката община, Министерството на общественитѣ сгради пише: молимъ да унищожите легализацията на дипломата, и Министерството на народната просвѣта съ специално писмо съобщава, че при тѣзи условия то отнема легализацията на тази диплома и я повръща на този момъкъ, за да отиде да се доучи. Когато тукъ ние дебатирахме въпроса за това сръдно образование, много думи се казаха, но се оказа, че имало и такива сръдни технически училища, дѣто би могълъ човѣкъ да отиде съ първокласно образование, да свърши за 3 мѣсеца, да да дойде тукъ съ дипломъ инженеръ-конструкторъ и ще му дадемъ да прави желѣзницитѣ на България! Тукъ се казаха много думи, даже и цензъ не се искаше, даже и стажъ не се допускаше, а между тѣмъ се оказа, че въ Европа на тая работа гледатъ друго-яче, гледали, че и въ три мѣсеца можешъ да станешъ инженеръ, ще ти дадатъ диплома, ама въ Стрѣлицъ нѣма да ти дадатъ даже единъ курникъ да направишъ съ тоя дипломъ, а ние въ България искаме да имъ дадемъ да правятъ портоветѣ и желѣзницитѣ на България! Слава Богу, че народното прѣдставителство не се увлѣче отъ тая уловка, а прѣдвидѣ всичкитѣ онѣзи цензове, всичкитѣ онѣзи стажове, които сж необходими, за да гарантираме интереситѣ на българския народъ, и добръ сторихме.

Това имаме да кажа, колкото що се касаеше до това техническо училище. Това прилича малко на

единъ юридически факултетъ, за който има у насъ между юриститѣ слѣдующата поговорка, че въ този градъ като спира машината, кондукторътъ казва: 15 минути отиди, въ което врѣме можешъ да получишъ дипломъ за докторъ на правото. Кадѣ е това мѣсто, не искамъ да го казвамъ, нѣма защо да го споменавамъ. Но оказало се, че освѣтъ, дѣто можешъ да получишъ така дипломъ за докторъ на правото, ами можешъ да получишъ въ три мѣсеца и дипломъ за инженеръ-конструкторъ, да правишъ желѣзници и пристанища. Ето защо, всичкитѣ държави почнаха да си пишатъ законитѣ споредъ своитѣ интереси, безъ да се увличатъ отъ това, какво би било тамъ или тукъ. Затуй и ние въ закона писахме: тѣзи младежи, които свършватъ на западъ, ще се ползватъ съ правата, които тамошнитѣ закони даватъ на тѣхнитѣ другари тамошни подданици. Като е свършилъ въ Стрѣлицъ, ако Стрѣлишката община може да го направи свой градски инженеръ, и ние ще го направимъ софийски инженеръ, или въ която да е община въ България, но въ всѣки случай не може да иматъ по-голѣми права, отколкото иматъ българчетата, свършили българско сръдно техническо училище. И по този начинъ, както виждате ние уреждаме нашата държава тѣй, както искатъ нашитѣ интереси, не прѣнебрѣгваме иностраннытѣ училища, но не имъ даваме привилегии надъ българскитѣ, като ги туряме наравно съ тѣхъ, ако отговарятъ на условията, да постъпни въ българско сръдно техническо училище. Въ България не можешъ да постъпишъ въ сръдно техническо училище и досега, ако нѣмашъ петокласно образование. Тогавъ трѣгнаха тия младежи съ еднокласно образование, отидоха въ Стрѣлицъ, слѣдъ 3—4 мѣсеца се връщатъ съ диплома инженеръ-конструкторъ и пр. и искатъ инженерство да правятъ. Е добръ, България не може да тури такива импровизирани инженери на своята държавна, общинска или окръжна трапеца, още по-малко да имъ повѣри техническа служба въ България.

И така резюмирамъ. Нѣкой младежъ, който нѣма прѣдвидѣното въ нашитѣ правилници сръдно образование, кадѣто да е свършилъ, не може да получи въ България право на практика. Второ, тѣзи момци, които иматъ това сръдно образование, азъ съмъ казалъ, дипломитѣ на всички тѣзи ще бждатъ легализирани до 1 юлий настоящата 1911 г., когато влиза въ сила новиятъ законъ, който вие гласувахте миналата седмица. И така, нека тия момци, които отговарятъ на ценза, прѣдвидѣнъ въ нашитѣ закони, да не се безпокоятъ, тѣхнитѣ дипломи своевременно ще бждатъ легализирани, щомъ като отговарятъ, както ви казахъ, на условията за първоначално техническо образование. Ако не отговарятъ на тѣзи условия, тѣхнитѣ дипломи не могатъ да бждатъ легализирани, както и легализиранитѣ бидоха унищожени отъ самото Министерство на народната просвѣта, което ги бѣ легализирало. Ако този господинъ, за който говори г. Вълчо Георгиевъ, е отъ тази категория, новиятъ дипломъ нѣма да бжде легализиранъ.

В. Георгиевъ: Не е господинъ, но сж господиновци.

Министъръ М. Такевъ: Ако ли же той отговаря на всичкитѣ условия, изискуеми по днесъ сжществующитѣ правилници, дипломътъ му ще бжде легализиранъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Азъ виждамъ, че г. министърътъ е нѣмалъ възможностъ да изучи тия случаи, за които, именно, азъ правя моето питане и се впусна да ми говори за други работи, за дипломи, които едно врѣме сж били легализирани, повърнати сж и легализацията имъ е унищожена. Въпросътъ се отнася за

хора, които имат всичките права, съгласно закона, да бъдат техници дипломи легализирани. Една комисия е била назначена, да легализира представителните дипломи. Тъй сж хора, които сж се върнали сега отъ странство и просто се лутатъ изъ улицитѣ и се чудятъ, защо не имъ се съобщава поне резултатътъ. Ако нѣма да се легализиратъ дипломитѣ имъ, да имъ се каже на кое основание не се легализиратъ, или се иска още да отидатъ да си губятъ времето, за да се доучатъ. Има само единъ, който е стоялъ 18 мѣсеца въ това училище, защото е ималъ пълно срѣдно образование въ България, отишълъ е тамъ и училищнитѣ власти сж му направили снизхождение, понеже по елементарно чертание нѣма да отиде да си играе да държи изпитъ — училището му признава, че той има понятие отъ туй нѣщо. Хората, тъй да се каже, уважаватъ нашитѣ срѣдни учебни заведения, и когато правятъ отстъпки на нашитѣ младежи въ странство, не да отиватъ да си махатъ краката и да се разхождатъ напразно изъ улицата, ами да дойдатъ наврѣме тукъ и да се заловятъ за работа, нашитѣ власти, съответнитѣ министерства, отиватъ, че имъ правятъ прѣчки. Тукъ въпросътъ се касае за хора, които иматъ всичките права. Има хора, които сж стояли цѣли двѣ години, обаче и на тѣхъ не се съобщава резултатътъ. Мене ме интересуватъ новитѣ, прѣснитѣ случаи, относително 15 младежи, които сега наскоро сж се завърнали и сж прѣдставили дипломитѣ си за легализиране. Последнитѣ сж прѣгледани отъ комисията, само че не имъ се съобщава резултатътъ. Да или не — трѣбва да имъ се съобщи, да не се държатъ хората въ София, защото се иска пари да харчи човѣкъ, за да може да стои тукъ. Напразно не сж дошли тия младежи да се разхождатъ тукъ, а трѣбва да имъ се даде единъ окончателенъ отговоръ, тъй или иначе, та да знаятъ тѣ, кой пътъ да хванатъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Шиваровъ прави едно малко питане къмъ г. министра на общественитѣ сгради: (Чете)

„Знае ли г. министърътъ, че при спирката на желѣзнопътната линия „Любенова махала“, освѣтъ кантонерния домъ, нѣма никакъвъ другъ подслонъ за чакане на пътниците. И ако знае за това, не мисли ли да вземе мѣрки да построи поне една барака тамъ.“

Има думата г. Георги Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Недавна като пътувахъ отъ гара Раднево за Нова-Загора, при спирката на желѣзнопътната линия „Любенова махала“ имаше около 30—40 души мъже, жени и дѣца да чакатъ трена; тренътъ имаше закъснѣние единъ часъ и половина. Имаше голѣма горултия, голѣмъ шумъ отъ страна на пасажеритѣ, които искаха да се качатъ, защото нѣмаше подслонъ къдѣ да се подслонятъ. Врѣмето бѣше студено. Това ми направи впечатлѣние и азъ се принудихъ да събера свѣдѣния, да-ли постоянно тукъ има наливъ отъ пасажери и добихъ слѣдущитѣ свѣдѣния. Отъ м. септемврий до края на м. януарий горѣ-долу има повече отъ 3 хиляди пасажери да се качватъ отъ тази спирка за Нова и Стара-Загора, а пъкъ отъ тази спирка за гара Раднево има да взематъ билети повече отъ двѣ хиляди души. Та при наличността на такъвъ наливъ отъ пасажери, азъ бихъ молилъ г. министра на общественитѣ сгради, ако той нѣма свѣдѣния, че дѣйствиелно тамъ зимно врѣме, когато е лошо, хората сж изложени на студъ, да провѣри и да разпорежи да се направи единъ подслонъ, защото кантонитѣ по стациитѣ на желѣзницата на бившата източна компания сж чисто и просто бордеи; освѣтъ за служачитѣ, мѣсто за пасажеритѣ нѣма. Та заслужва за тѣзи пътници, които се качватъ отъ тая спирка, да

се направи единъ подслонъ, за да могатъ поне въ лошо врѣме да има къдѣ да чакатъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията.

Министъръ М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Това, което ви каза г. Шиваровъ, е една стотна отъ дѣйствителността; то е право. Азъ бѣхъ първиятъ, който ви казахъ, че нѣмаме подслони, че нѣмаме достатъчно помѣщения не само за хората да се подслонятъ, но и за самия персоналъ нѣмаме навѣси, стоятъ хората на снѣгъ и дъждъ. Всеичко туй е вѣрно, азъ го констатирахъ прѣди всички и ви казахъ, че, за да приведемъ горѣ-долу въ порядѣкъ нашитѣ желѣзнопътни линии, намъ сж потребни на първа рѣка 15 милиона лева. Не можемъ да имаме тѣзи пари, затуй вие вчера гласувахте единъ кредитъ отъ 140 хиляди лева за такива малки подслони, за такива малки бараки, ако щете ги кажете, дѣто хората да могатъ да чакатъ влака, докато да пристигне. Азъ вземамъ актъ отъ думитѣ на г. Шиварова и ще направя това, което е възможно, въ кръга на кредита, който ми отпуснахте. Азъ се надѣвамъ, че въ тази година ще можемъ да поправимъ много отъ тѣзи нѣща.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Пристъпваме къмъ дневния редъ — първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за отчетността по бюджета и закона за бюджета за 1909 г. Моля г. секретаря да го прочете.

А. Екимовъ: Понеже законопроектътъ ни е раздаденъ своєврѣменно и всички сме го чели, азъ правя прѣдложение да не се чете и да се счита прочетенъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. Екимова, щото този законопроектъ, както и мотивитѣ, да не се четатъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

(Ето мотивитѣ и законопроектътъ:)

„Изложение на мотивитѣ

къмъ законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за отчетността по бюджета и на закона за бюджета за 1909 г.

„Прѣдлагаемитѣ измѣнения и допълнения на закона за отчетността по бюджета и на закона за бюджета за 1909 г. цѣлятъ:

„1. Да се изясни положението на задълженията на съкровището и да се тури край на безсмѣтното задължаване същото въ разходи, както и да се прѣкратятъ, или поне намалятъ, неправилноститѣ въ произвеждането на разходите.“

„Поради липса и недостатъчност на законоположения относително държането смѣтка за създаването на ангажменти за държавни разходи, централното управление на всѣко министерство и най-вече на повѣреното ми министерство не е въ състояние да знае на всѣко врѣме, или поне периодически, точния размѣръ на съществуващитѣ задължения на съкровището, както и на тия, които се зачеватъ или сж на път вече да се създадатъ. Това положение прѣчи на финансовия министъръ своєврѣменно измѣрва величината на създаденитѣ вече задължения, на тия, които се създаватъ и които ще се създадатъ въ бъдеще, та въ зависимост отъ срѣдствата, съ които разполага или би разполагалъ отъ

существоващите и възможните приходни източници, да поддържа необходимото равновесие на приходите и разходите на държавното стопанство. Миналото убяждава, че ако при недостатъци във самата система за сключването на бюджетите съществени усилия е било славзвано равновесието само по нѣкои отделни бюджети, то изобщо за държавното стопанство е било нарушавано, безъ при това да е било възможно да се опредѣлят отговорните лица за нарушението.

„Периодически гласуваните отъ Народното събрание свѣрхсметни кредити за стари дългове, при наличността и на чл. чл. 92 и 103 отъ закона за отчетността по бюджета отъ 1885 г. и на чл. 105 отъ сегашния законъ, доказватъ, че, изобщо взето, не въ злата воля на распоредителите и на изпълнителите на бюджета лежи причината на злото, а другадъ. Въ чл. чл. 6, 7, 8, 9 и 10 отъ предлагаемия законопроектъ се съдържаатъ срѣдствата за прѣмахването ѝ. Като се държи сметка за всѣки зародишъ на задължение за съкровището, било по отношение на бюджета за текущата година, било по отношение на бюджетите за слѣдващите години, поставя се въ постоянна яснота съвокупността, по време и по размѣръ, на поетите задължения за разходи на съкровището, на ония, поемането на които ще се наложи условно или безусловно, както и послѣдователните измѣнения въ тѣхъ. Чрезъ изпълнение на длъжностите и понасянето на отговорностите, възложени на счетоводителите и тѣхните помощници, а също и на други чиновници, се създаватъ условия за правилно, законосъобразно произвеждане държавните разходи. Подъ страха на тежаката върху счетоводителите и помощниците имъ отговорност, натоварените съ произвеждането на разходите чиновници прѣдварително ще бѣдатъ освѣтлявани и уптжвани, ще бѣдатъ освѣтлявани и министрите, за да не допускатъ закононарушения; иначе, своевременно ще се регистрира отговорността на виновните за нарушенията: гражданска и дисциплинарна за чиновниците и политическа за министрите.

„Съ сметкодържането на ангажментите и съ прѣдвидените проверки на сжщите още въ време на зачатieto имъ у насъ се въвежда единъ дѣйствително прѣдварителенъ контролъ върху разходите на държавното стопанство, упражняванъ отъ самата изпълнителна властъ. А ефикасността именно на този видъ контролъ е всепризната и безспорна.

„2. Сметките на упражнения бюджета да прѣдставляватъ наредъ съ съвокупността на всички негови права, осжществени и останали за осжществяване, още и съвокупността на всички задължения, изпълнени и останали за изпълнение, та по тоя начинъ да се добива истински резултатъ отъ него за държавното съкровище.

„Споредъ сегашните установени отъ закона правила (чл. 99) въ сметките за сключването на бюджета не се помѣстватъ неизпълнените до край прѣзъ време на упражнението му негови задължения. Освѣтъ изплатените разходи и ония, за които е имало издадени платежни заповѣди, но сж останали неизплатени до края на упражнението му, всѣки бюджетъ остава за изпълнение задължения, било по извършени работи и доставки, за изплащането на които не сж били издадени платежни заповѣди до края на упражнението му, било по работи и доставки, прѣдприети за сметка на разрѣпени въ сключения бюджетъ кредити, но по разни причини останали да се извършатъ прѣзъ времето на слѣдвация бюджетъ. Често пакти сумата на неизпълнените задължения прѣвишава разрѣпените кредити и това бива единичката причина, за да оставатъ тия задължения открити. Отъ друга страна пъкъ колкото свободни кредити останатъ въ сключения бюджетъ, тѣ не могатъ да се употребятъ (чл. чл. 101, 102 и 103).

„Сключенъ по тоя начинъ бюджетътъ, като не обема въ сметките си всички тежести, създадени прѣзъ негово време и за негова сметка, балансите му показва по-благоприятенъ резултатъ, отколкото е въ сжщностъ. Единъ отъ задълженията, които не сж влѣзли въ баланса на сключения бюджетъ, се изплащатъ отъ кредита на текуция и съ това се нахвърняватъ работите и доставките, за които е прѣдначенъ послѣдниятъ, други се отлагатъ и протакатъ, за да се прѣдвидятъ въ нѣкой слѣдваци бюджетъ или за да се изплатятъ подиръ години, често пакти съ сждебни разноси и лихви, отъ нѣкой нѣколко милионенъ свѣрхсметенъ кредитъ, за „стари дългове“. Разбира се, това положение върди не само на кредиторите на държавата, но то причинява и забавяне и мъчности на натоварените съ произвеждането на разходите администрации, които не сж успѣли да използватъ разрѣшения имъ кредитъ до законния срокъ, и носи загуби и опасни изненади за държавното стопанство.

„Съ постановленията на чл. чл. 1 и 13—21 отъ предлагаемия законопроектъ се нарежда сключването на сметките на бюджета по начинъ, който да представлява истински резултатъ отъ упражнението му, да дава възможностъ на администрацията да използватъ разрѣшените имъ кредити и да съдържа всестранно освѣтление на живота на бюджета — до послѣдното изгасване на всички прояви и послѣдци на тоя животъ. Всичко това, безспорно, допринася и за упражняване и засилване законодателния контролъ върху сключения бюджетъ.

„Покрай тия двѣ сжществени и най-главни цѣли засега, съ чл. 11 отъ законопроекта се опредѣля попълно състава на комисията за водене прѣговори по отдаване прѣдприятия по доброволно съгласие; въ чл. 12 се прѣдвижда мѣрка за наврѣменното оправдаване отпуснатите въ авансъ суми и по тоя начинъ да се прѣмахнатъ дългите таблици за милионни неоправдани аванси, които ежегодно Върховната сметна палата показва въ доклада си до Народното събрание, а съ чл. чл. 3—5 се прави едно съкращение на формалностите по искането на свѣрхсметни кредити и прѣнасянето на суми отъ запазенія фондъ.

„Като съмъ убѣденъ, че г. г. народните прѣдставители сж тоже дълбоко проникнати отъ необходимостта на съдържащите се въ предлагаемия законопроектъ постановления, имамъ честъ да ги помоля да приематъ и гласуватъ този законопроектъ.

„София, 24 януарий 1911 г.

„Министъръ на финансите: А. Ляпчевъ.

„Законопроектъ

а измѣнение и допълнение на закона за отчетността по бюджета и на закона за бюджета за 1909 г.

„Чл. 1. Послѣдните двѣ алинеи на чл. 4 отъ закона за отчетността по бюджета се замѣняватъ съ слѣдната нова алинея:

„Изключение се прави само за кредитите по прѣдмети и при условия, изброени въ чл. чл. 17—20 отъ настоящия законъ.

„Чл. 2. Въ първата алинея на чл. 29 отъ сжщия законъ думите: „за запазенъ фондъ или“ се заличаватъ.

„Чл. 3. Въ чл. 32 отъ сжщия законъ думите: „надлежниятъ министъръ“ се замѣняватъ съ „финансовиятъ министъръ“.

„Чл. 4. Втората частъ на чл. 33 отъ сжщия законъ се измѣня тѣй:

„Финансовиятъ министъръ е длъженъ да посоча, заедно съ искането, и приходните източници, отъ които ще се покриватъ разходите.“

„Чл. 5. Първата алинея на чл. 62 от същия закон се изменя тъй:

„Прѣнасяне суми изъ запазенія фондъ за попълване кредита на нѣкой другъ параграфъ (чл. 24) може да стане само съ указъ по мотивиранъ докладъ на министра на финанситѣ“.

„Чл. 6. Чл. 6 отъ закона за бюджета за 1909 г. се изменя и допълня тъй:

„Прѣди да се ангажира съкровището въ каквото и да е разходъ и по каквото и да е начинъ, чиновникътъ, който ще извърши ангажмента, е длъженъ да се увѣри отъ надлежния счетоводителъ, че има свободенъ кредитъ и че съ поемането на ангажмента не би се нарушилъ нѣкой законъ.“

„Счетоводителътъ, заедно съ помощникътъ си, на всѣко министерство, дирекция, дивизия и фондъ е длъженъ:

„а) да участвува въ работитѣ по приготвянето на законопроекти и проекто-правилници за службитѣ по вѣдомството, при което служи, и да изучава и долага едновременно на надлежния министъръ и на министра на финанситѣ, финансовитѣ послѣдствия, които би настанали отъ прилагането имъ, както и доколко проекто-правилницитѣ сж съгласни съ бюджета и съ законоположенията по отчетността;

„б) да съставя бюджетопоекта и законопроектитѣ за свѣрхсметни кредити възъ основа на свѣдѣнията, доставени отъ отдѣлнитѣ служби на министерствата или дирекциитѣ, одобрени отъ министра, и съгласно съ прѣдписанията на закона за отчетността по бюджета;

„в) да прѣглежда още въ проектъ приготвенитѣ книжа за ангажиране по каквото и да е начинъ държавното съкровище въ разходъ и да ги визира, когато ги намѣри съгласни съ бюджета и съ дѣйстващитѣ закони, а въ противенъ случай да посочва неправилиститѣ;

„г) да участвува въ разглеждането на каквито и да е рекламации и оплаквания отъ прѣдприемачи;

„д) да води сметка за поетитѣ отъ съкровището ангажменти и да слѣди да не се прѣвиши разрѣшенитѣ кредитъ;

„е) да прѣвѣрява исканията за изплащане разходи, съгласно чл. 69 отъ закона за отчетността по бюджета и като намѣри, че послѣднитѣ произлизатъ отъ законно поети ангажменти, да приготвя платежни заповѣди;

„ж) да долага на надлежния министъръ и на министра на финанситѣ, когато при изпълнение на коя да е отъ горнитѣ длъжности посочи неправилистности и тѣ не бждатъ отстранени отъ надлежнитѣ чиновници;

„з) да води сметка за издаденитѣ платежни заповѣди;

„и) да слѣди и изисква редовното и наврѣменно оправдаване сумитѣ, отпуснати въ авансъ; и

„к) да дава всички свѣдѣния и освѣтления, които му се поискатъ отъ Министерството на финанситѣ: за приходитѣ, събирачитѣ на които се намиратъ по вѣдомството, при което служи, за ангажментитѣ, за разходитѣ и пр.

„За неизпълнение на тия разпореждания виновниятъ счетоводителъ или помощникъ, освѣнъ гражданската отговорностъ, която има, подлежи и на дисциплинарно наказание — най-малко на глоба една четвъртъ отъ мѣсечната му заплата.

„На същата отговорностъ и наказание се подлага и всѣко друго длъжностно лице, което лиши счетоводителя отъ възможностъ да изпълни кое да е задължение по тоя членъ.“

„Чл. 7. Когато нѣкой министъръ не уважи прѣдадени отъ счетоводителя искания по изпълнение на задълженията, изброени въ прѣдшестващия членъ, счетоводителътъ съобщава на министра на финанситѣ, и въ случай че не се постигне съгласие между

дватама министри, надлежниятъ министъръ се отнася до Министерския съвѣтъ.

„Чл. 8. Разрѣшенитѣ въ бюджета кредити за заплати, прѣдставителни и други видове възнаграждения на изрично поименовани длъжности се считатъ за ангажирани.

„Спестенитѣ, обаче, отъ тѣхъ суми, било поради незаемане длъжноститѣ или заемането имъ отъ лица съ по-малка заплата или по каквито и да било други причини, оставатъ икономия на съкровището и не могатъ подъ никакви условия да се употребятъ за каквото и да било друго назначение, освѣнъ въ случаитѣ, прѣдвидѣни въ специални закони.

„Чл. 9. Чл. 14 отъ закона за бюджета за 1909 г. се изменя тъй:

„Кредититѣ за канцеларски потребности, мобили, книги, списания, вѣстници и за други веществени разходи, прѣдизначени да посрѣщатъ нуждитѣ на повече учрѣждения по едно и също вѣдомство, се разпрѣдѣлятъ въ началото на годината.

„Длъжностното лице, което безъ знанието и визата на счетоводителя ангажира съкровището въ разходъ за сума по-голяма отъ опрѣдѣлената по разпрѣдѣлението, остава граждански отговорно за прѣвишената сума на разхода и подлежи на дисциплинарно наказание — най-малко на глоба една четвъртъ отъ мѣсечната му заплата.

„Когато съ кредититѣ централното управление набавя за всички учрѣждения потребнитѣ имъ прѣдмети, послѣднитѣ се разпрѣдѣлятъ между учрѣжденията по установена норма.

„Чл. 10. Повишение по чинъ, звание, степенъ, класъ и разредъ на длъжностни лица, възъ основа на специални закони по всички вѣдомства, по отношение на заплатитѣ важи само когато има особенъ кредитъ за тая цѣль, или вакантни мѣста по бюджета.

„Чл. 11. Първата алинея на чл. 86 отъ закона за отчетността по бюджета се изменя тъй:

„Търговетѣ се произвеждатъ отъ комисии по чл. 22 отъ закона за обществени прѣдприятия, а прѣговоритѣ за отдаване прѣдприятия по доброволно съгласие, слѣдъ като е добило разрѣшение за това, се водятъ отъ комисия, назначена отъ надлежния началникъ на учрѣждението въ съставъ: по единъ прѣдставител на учрѣждението, на финансовата и на общинската власти; когато прѣдприятието е отъ специаленъ характеръ, за членове въ тази комисия се назначаватъ и вѣщи лица.“

„Чл. 12. Третата алинея на чл. 91 отъ същия законъ се изменя тъй:

„Министърътъ на финанситѣ може да разрѣши по се отпускатъ втори аванси и аванси въ размѣръ до-големъ отъ опрѣдѣления, както и да се продължи тримѣсечниятъ срокъ за оправдаването имъ, ако уважи прѣдставителитъ му отъ разпоредителитѣ причини за необходимостта отъ това. За неоправданитѣ въ опрѣдѣления срокъ аванси министърътъ на финанситѣ съобщава на Върховната сметна палата, за да издаде постановление за неиздължение на лицата, които сж получили аванситѣ. Освѣнъ това, министърътъ на финанситѣ налага на тия лица глоба въ размѣръ 1% мѣсечно върху неоправданата сума за прѣзъ всичкото врѣме на закъснѣнието.“

„Чл. 13. Въ чл. 99 отъ закона за отчетността по бюджета буква б се изменя тъй:

„б) вѣдомствъ за разходитѣ, която съдържа по министерство, глави и параграфи: открититѣ кредити въ бюджета и въ закони за свѣрхсметни кредити; ангажираниитѣ съ редовни договори и други подобни актове суми; изплатенитѣ суми; останалитѣ за изплащане суми по издадени, но неизплатени до края на бюджетното упражненіе платежни заповѣди; останалитѣ за изплащане суми по ангажменти, възлизащи всѣки единъ до 150.000 л., работитѣ и доставкитѣ по които сж били изпълнени прѣзъ финансовата година, но не сж били издадени платежни за-

повѣди за изплащането имъ до края на бюджетното упражнение; сумитъ за неизпълненитъ до края на същото упражнение работи и доставки по ангажменти, възлизащи всѣки единъ на 150.000 л. и нагоръ и разрѣшени съ особенъ законъ; останалитъ свободни суми отъ кредититъ и сравнение на разходитъ по сключения и прѣходния бюджети;

„Прибавятъ се нови букви:

„д) вѣдомостъ за разходитъ, оставени отъ сключения бюджетъ за осъществяването; и

„е) вѣдомостъ за осъществениятъ разходи, оставени отъ по-напрѣшнитъ два сключения бюджета и отнесени къмъ послѣдния сключенъ бюджетъ.

„Чл. 14. Въ чл. 100 отъ закона за отчетността по бюджета датитъ „15 юлий“ и „31 августъ“ се замѣняватъ съ „26 май“ и „30 юний“.

„Чл. 15. Въ чл. 102 отъ закона за отчетността по бюджета датата „15 юлий“ се замѣнява съ „26 май“.

„Чл. 16. Чл. 105 отъ закона за отчетността по бюджета се отмѣнява.

„Чл. 17. Щомъ изтече бюджетното упражнение, Финансовото министерство съставя въ по три екземпляра таблици: една за останалитъ неизплатени до края на бюджетното упражнение платежни заповѣди, друга за ангажментитъ, възлизащи всѣки единъ до 150 хиляди лева, работитъ и доставкитъ по които са били извършени прѣзъ финансовата година, но не са били издадени платежни заповѣди за изплащането имъ до края на бюджетното упражнение, и трета за неизвършенитъ до края на същото упражнение работи или доставки по ангажменти, възлизащи всѣки единъ на 150.000 л. и нагоръ, сключването на които е разрѣшено съ особенъ законъ.

„Въ тия таблици се показва по министерство, глава и параграфъ:

„а) въ първата — номерътъ и датата на унищожената платежна заповѣдъ (чл. 101 отъ закона за отчетността по бюджета), името на кредитора, видътъ на разноската и дължимата сума;

„б) въ втората — номерътъ и датата на акта за всѣки законосъобразно поетъ ангажментъ, името на лицето, което е извършило работитъ или доставкитъ по него, видътъ на послѣднитъ, сумата по акта на ангажмента, сумата на кредита по бюджета, сумата на извършенитъ работи или доставки до края на финансовата година, сумата на издаденитъ платежни заповѣди до края на бюджетното упражнение, сумата, за която не са били издадени платежни заповѣди до края на същото упражнеение, и сумата на свободния кредитъ, който въ края на бюджетното упражнеение е прѣстаналъ да бѣде въ разположение на министра (чл. 102 отъ закона за отчетността по бюджета);

„в) въ третата — номерътъ и датата на акта за ангажмента, по който работитъ или доставкитъ не са извършени до края на сключеното бюджетно упражнеение, името на лицето, което има задължение да извърши работитъ или доставкитъ, видътъ на послѣднитъ, сумата имъ по акта за ангажмента, сумата по платежнитъ заповѣди, издадени до края на сключеното бюджетно упражнеение, сумата на работитъ или доставкитъ, които тепърва ще се извършватъ и изплащатъ, сумата на кредита, разрѣшенъ въ сключения бюджетъ, сумата по платежнитъ заповѣди, издадени срѣщу тоя кредитъ до края на сключеното бюджетно упражнеение и останалия въ края на същото упражнеение неупотрѣбенъ кредитъ.

„Чл. 18. Въ таблицата по буква в на прѣдшестващия членъ се помѣстятъ само ангажментитъ:

„а) поети законосъобразно прѣзъ финансовата година;

„б) по които частъ отъ работитъ или доставкитъ са извършени и изплатени до края на бюджетното упражнеение;

„в) относящи се до постройки, доставки и транспортъ по въоръжението, бойнитъ припаси, обѣк-

лото и снаряжението на войската и по експлоатацията на държавнитъ желѣзници и пристанища, на пошитъ, телеграфитъ и телефонитъ и на държавнитъ мини, бани и кариери;

„г) по които общата стойностъ на работата или доставката на всѣки единъ възлиза на 150.000 л. и нагоръ; и

„д) по които извършването на работата или доставката е разрѣшено съ особенъ законъ (чл. 18 отъ закона за отчетността на бюджета).

„Чл. 19. Приготвенитъ таблици, съгласно прѣдшестващитъ чл. чл. 17 и 18, придружени съ самитъ чекове на неизплатенитъ платежни заповѣди и актове за ангажментитъ, се изпращатъ на Върховната смѣтна палата, която ги провѣрява и визира. По единъ екземпляръ отъ тѣхъ и приложенията имъ Палатата задържа, а останалитъ връща на Финансовото министерство, което задържа за себе си по единъ, а другитъ изпраща на надлежнитъ счетоводители.

„Чл. 20. Неупотрѣбенитъ кредити, показани въ визиранитъ отъ Върховната смѣтна палата таблици а, б и в (чл. 17), се откриватъ и въ течение на три години, бросени отъ началото на финансовата година, отъ чинто бюджетъ са прѣнесени въ таблицитъ, се употрѣбаватъ по общия установенъ редъ за прѣд-назначението имъ.

„Въ платежнитъ заповѣди срѣщу тѣхъ откриванитъ кредити, освѣтъ другитъ означения, се показва поредниятъ номеръ на таблицата, подъ който е записанъ отворениятъ кредитъ, номерътъ и датата на унищожената платежна заповѣдъ или номерътъ и датата на акта за ангажмента.

„Чл. 21. Смѣткитъ на кредититъ, откривани по показания въ прѣдшестващитъ членове редъ, както и ония за източникитъ, които Народното събрание е опрѣдѣлило за покриване разходитъ по тѣхъ още при гласуване закона за сключването на бюджета, който е оставилъ неупотрѣбенитъ кредити, се сключватъ едновременно съ бюджета, прѣзъ чиято финансовата година са осъществени, отнасятъ се къмъ същия бюджетъ и подиръ това се откриватъ наново до изтичането на тригодишния срокъ.

„Чл. 22. Всички разпорѣждания на закона за отчетността по бюджета, на закона на общественитъ прѣдприятия и на закона за бюджета за 1909 г., които противорѣчатъ на настоящия законъ, се отмѣняватъ.“

А. Екимовъ: Азъ ще помоля г. министра на финанситъ да се разпореда да ни се раздаде стариятъ законъ за отчетността по бюджета, за да можемъ да сравняваме.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитъръ Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. Екимовъ слѣдъ първото си прѣдложение направи второ, което отрицава умѣстността на първото. Азъ по него нѣма да говоря, а ще кажа само двѣ-три думи относително внесения законопроектъ.

Наистина, той внесе известнo подобрене въ съществующитъ разпорѣдби за нашия бюджетъ, обаче той не съдържа всичко онова, което трѣбва, и нѣщо отъ онова, което споменахъ снощи въ това Събрание. Ние ще приемемъ по принципъ внесения законопроектъ и ще гласуваме за него, и желали бихме финансовата комисиия, както и г. министърътъ на финанситъ, да се занимаатъ по-обстойно, макаръ и врѣмето да е кратко, съ този законопроектъ и давно се внесатъ, било отъ комисиията, било отъ Народното събрание, онѣзи поправки, които са необходимо нужни, за да се въведе у насъ прѣдварително финансовиятъ контролъ и, отъ друга страна, за да се посвѣржатъ рѣшитъ на г. г. министритъ по въпроса за свѣрхсмѣтнитъ кредити, което съ други

думи би значило излѣкуване на онази голѣма рана, която е прояждала снагата, тъй да кажа, на нашия финансии, на нашия бюджетъ. Когато утрѣ бѣде внесенъ законопроектътъ за измѣнение на конституцията, азъ съ ваше одобрение ще се опитамъ да настая да се напише нѣщо въ това отношение и въ самата конституция.

Ще гласуваме за законопроекта.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! За внесения законопроектъ не можемъ, освѣтъ да похвалимъ г. министра на финансии, защото слѣдъ всичкитѣ извѣстия, които той изказваше тукъ за нередовноститѣ по упражнението на държавния бюджетъ, сега се туря едно ограничение. И ако демократическата камара успѣе да прокара тъй всички измѣнения и не срѣщне съпротивление нѣкъдѣ отъ г. г. министритѣ, които се засѣгатъ чрѣзъ този законопроектъ за отчетността по бюджета, азъ вѣрвамъ, че ние ще направимъ едно голѣмо добро, и другъ пътъ при гласуване на купъ голѣми свѣрхсметни кредити, дѣто трѣбва и дѣто не трѣбва, нѣма да се говорять вече излишни работи, защото всички произволи ще се ограничатъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за отчетността по бюджета и на закона за бюджета за 1909 г. по принципъ и да се изпрати въ надлежната комисия, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Слѣдва втората точка отъ дневния редъ — разглеждане прѣдложението за сключване договоръ за навигация съ Българското търговско параходно дружество въ Варна.

Моля г. секретаря да прочете този законопроектъ.

Секретаръ Г. Копринаровъ: (Чете)

„Изложение на мотивитѣ

къмъ рѣшението за сключване договоръ за навигация между българското правителство и Българското търговско-параходно дружество въ Варна.

„Г. г. народни прѣдставители,

„Извѣстни ви сж цѣлитѣ, които си бѣ турнало за задача да прѣслѣдва Българското търговско-параходно дружество, учрѣдено въ Варна. Извѣстно ви е така сжко, доколко дружеството въ периода отъ основаването си досега — въ разстояние на 15 години — можа да оправдае надеждитѣ, които се възлагаха върху него и да удовлетвори ония стопанствени нужди на страната, които бѣха прѣдизвикали основаването му. Едно, обаче, трѣбва тукъ да се изтъкне, и то е именно, че дружествената дѣйност не даде напълно оня резултатъ, който се очакваше отъ него, а това даже прѣдизвика управителниятъ съвѣтъ да счете, че е дошло даже врѣме да поиска ликвидацията на дружеството.

„Много сж причинитѣ, които сж прѣчили на успѣшния вървежъ на послѣдното, но главнитѣ отъ тѣхъ могатъ да се сведатъ къмъ слѣдното:

„1. Досегашната 15-годишна практика е доказала, че съдружие между държавата и дружеството не може да има — съдружие, което се прѣдвизда отъ дружествения уставъ.

„2. За длъжността директоръ, тъй важна за дружеството, въ устава има прѣдвидѣнъ цензъ, който мжко може да бѣде осъщественъ, и въ слѣдствие

на това тази длъжностъ е била изпълнявана отъ случайни лица.

„3. Досега управлението на дружеството не е паднало въ ржкитѣ на вѣщи хора, които, имайки вложени капиталы въ дружеството, да поематъ при сърце управлението му и успѣшно да направляватъ дѣлата му, и

„4. Държавата, съ намѣсата си въ дѣлата на дружеството, по начина, който ѝ е опрѣдѣленъ отъ устава, не е давала на послѣдното, основано на частна инициатива, да се развива свободно.

„Каквито и да сж причинитѣ, които сж спѣвали успѣха на дружеството, менѣ е особено приятно да изтъкна тукъ обстоятелството, че дружеството при все това е принесло заслуги на страната, които се състоятъ отъ слѣднитѣ прояви:

„1. Съ своята конкуренция то е спомогнало да се намалятъ до минимумъ навлата на стокитѣ, и

„2. То е способствувало за развоя на нашата износна търговия, като е продължавало пътя на държавнитѣ ни желѣзници и съ параходитѣ си е отнасяло на западъ артикули на мѣстното производство, които още не сж си извоювали тамъ добъръ пазаръ, каквито сж, напр., брашната, трицитѣ, тютюнътъ и др.; съ една рѣчь, то е допринесло повече за успѣха на националната търговия, отколкото това можеше да се случи, ако тя се услужваше отъ чужди параходи.

„При това положение на нѣщата, възниква на първо мѣсто въпросътъ: какво трѣбва да стане съ дружеството — да продължава ли то да съществува и при какви условия, или да се ликвидира.

„По мое мнѣние, а това не се съмнявамъ ще бѣде желанието и на народното прѣдставителство, сжществуването на дружеството трѣбва да се счете безусловно наложително за стопанственикитѣ интереси на държавата. Нашиятъ пристанища се посѣщаватъ рѣдко отъ чуждитѣ параходи, и то отъ такива, за едни отъ които е безразлично, да-ли ще взематъ товаръ, а други даже не приематъ таквъ. Българското параходно дружество въ тоя случай иде да удовлетвори една нужда на нашия износъ и безъ него послѣдниятъ би останалъ изключително въ зависимостъ отъ чуждитѣ параходни дружества, интереситѣ на които могатъ съвсѣмъ да не съвпадатъ съ ония на страната ни. При това, ако засега, поради конкуренцията на нашето параходно дружество, навлата за стокитѣ сж значително намалени, нищо не ни гарантира, че това намаление ще остане и за въ бѣдѣще и че едно картелиране на чуждитѣ параходни дружества нѣма да настѣпи, а съ това и евентуалното покачване на навлата.

„Като цѣня високо, отъ друга страна, идеята, че дружеството трѣбва и занарѣдъ да остане дѣло на частната инициатива и че по този начинъ, оставено свободно да се развива, то ще принесе всичкитѣ ползи, каквито се очакватъ отъ него, като, разумѣва се, и държавата му оказва парична подкрѣпа, намирамъ, обаче, за необходимо, щото взаимнитѣ отношения между него и държавата да бѣдатъ строго и точно опрѣдѣлени. Това се толкова повече налага, че, както се каза, дружеството има да удовлетвори извѣстни народно-стопански нужди. За тази цѣль повѣрено ми министерство изработи приложеното тукъ рѣшение, съ което да се опълномочи правителството да сключи договоръ за навигация съ Българското търговско параходно дружество. Въ таквъ случай уставътъ на дружеството ще служи въ бѣдѣще за администрацията и управлението на послѣдното, а договорътъ ще регулира правата и задълженията на държавата и дружеството въ взаимнитѣ имъ отношения.

„Договоротъ ще бѣде съставенъ по образца на договора, сключенъ между австрийското правител-

ство и австрийския „Лойд“, и ще съдържа следните по-важни разпоредби:

„А. По управлението на дружеството.

„1. Дружеството ще се управлява от един управителен съвет, в който държавата ще участва с двама свои представители, назначени направо от Министерството на обществените сгради, пътищата и съобщенията. Изобщо за управлението на дружеството държавата не може да се дезинтересира, едно, защото тя участва почти с една трета в капитала на дружеството и, второ, тя помага на последното чрез субсидия.

„2. Директорът на дружеството ще се назначава в бъдеще от правителството, и

„3. Държавата ще има право да упражнява чрез органи си контрола върху дѣлата на дружеството, а особено върху точното спазване постановленията на договора, при неговото изпълнение.

„Б. По субсидирането на дружеството.

„1. Държавата ще субсидира дружеството на изходна мила. Субсидията в никой случай не може да надминава годишно 400.000 л. и не може да спадне по-долу от 300.000 л., ако въ следствие независещи от дружеството извънредни обстоятелства се намали дѣйността му.

„2. Субсидията ще почива на следните елементи: а) редовен и правилен рейс; б) минимумът определен тонаж на параходите; и в) минимална скорост на последните в часъ.

„В. По рейсите.

„1. Дружеството и запаредъ трѣбва да поддържа сегашните рейси: крайбрежният, цариградският, пирейският и александрийският, като рейси, които имат национално и икономическо значение за държавата.

„2. При първа възможност дружеството трѣбва да открие далечната линия Лондон—Хамбург—Ротердам, която щѣли важни стопански интереси.

„3. Прѣди изтичането срока на договора, страните могат по взаимно съгласие да учредят и други субсидирани рейси, както и да видоизменятъ съществуващите.

„Г. По параходите.

„1. Специална техническа комисия да опрѣдѣли типа, размѣри и вида на параходите, които дружеството би си доставлявало в бъдеще, когато има нужда от такива.

„2. Държавата ще съдѣйствува за покупката на необходимите параходи, било като гарантира нужния за покупката заем, било прѣдъ корабостроителницата или продавачите на параходите.

„Д. По тарифите и по изпълнението на договора.

„1. Държавата утвърждава максималните тарифи на дружеството за прѣвоза на стоки и пътници, които тарифи не могат да бѣдатъ в никой случай по-високи отъ тарифите на конкурентните дружества.

„2. Дружеството ще се подлага на глоби в случай на незадоволителното изпълнение на задълженията му, поети съ договора.

„Горното като излагамъ, имамъ честь да ви моля, г. г. народни представители, да разгледате и втирате настоящето рѣшение за сключване договоръ за навигация съ Българското търговско параходно дружество въ Варна.

„Министъръ на обществените сгради, пътищата и съобщенията:

„М. Такевъ.

„Р ѣ ш е н и е

относително сключването договоръ за навигация съ Българското търговско-параходно дружество въ Варна.

„Чл. 1. Опълномощава се правителството да сключи съ Българското търговско параходно дружество въ Варна договоръ за навигация, за време от издаването на настоящето рѣшение до 31 декемврий 1920 г.

„Чл. 2. Сключениятъ договоръ да се внесе за одобрение въ най-близката сесия на Народното събрание.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни представители! За да може една държава да претендира, че взема мѣрки за подобрене на производство, търговия, на всички стопанствени наредби въ себе си, най-първото нѣщо с, че тя трѣбва да използва всички блага, всички богатства, съ които природата я е надарила. Нашата държава е много щастлива въ това отношение, защото тя има единъ извънредно дълъгъ рѣченъ крайбреженъ пътъ — Дунавътъ, който е двигателъ на търговията, може да се каже, въ цяла срѣдна Европа — и е щастлива още въ това, че има доста голѣмо морско крайбрежие, по което може да се плава прѣзъ цялата година, защото нашите морски пристанища не замръзватъ. Отъ освобождението на България до днесъ доста грижи сж се положили, за да се подобрява желѣзнопътната ни мѣжа, и въ това отношение ние сме направили единъ колосаленъ напредѣкъ; но да използваме тѣзи естествени водни пътища, изглежда като-че-ли у насъ малко сж се заинтересували и не се е обръщало внимание на това. Това сж дунавските и черноморски пътища.

Въ Варна, по инициативата на българите, се състави едно морско параходно дружество. Това параходно дружество въ дѣйствителностъ е получавало една полкрѣпа отъ държавата, но то, може да се каже, повече е било излагано на подигравки отъ тѣзи, които сж седѣли начело на управлението на държавата. Вие знаете, г. г. народни представители, колкѣмъ се е касало да се гласува тукъ въ бюджета субсидията, която държавата дава на това дружество, сѣ сж ставали дебати, и мнозина отъ г. г. народните представители, кой знае по какви съображения, сж подхвърляли, като-че държавата просто е харизвала на нѣкои личности тѣзи пари, които сж се давали за субсидия. Миналата година, когато прокарвахме бюджета, азъ прѣвъ повдигнахъ тукъ гласа си и казахъ, че тази субсидия, която ние даваме, е малка, и че инакъ българскиятъ народъ плаща, може-би, 10 пъти повече, когато тукъ се скажипмъ, само че това става неусѣтно. И това дойде да се потвърди напълно. Въ есенята имаше изобилие, реколтата навсѣкждѣ бѣше добра. Великите държави, както Русия, която има грамаденъ износъ, и кждѣто по-добре понася на параходните компании да се ангажиратъ за своя параходенъ трафикъ, бѣха ангажирани почти всички плавателни съдове за износа на своите храни; това стана причина да поскапнатъ навлата въ двоенъ и троенъ размѣръ, и въ следствие на това цѣните на храните получиха едно голѣмо понижение. Това понижение — азъ съмъ правилъ горѣ-долу статистика, споредъ износа, който е станалъ прѣзъ това време, защото навлата бѣха станали двойно и тройно повече — коштува на българския земледѣлецъ, на българския производител около два милиона лева. Два милиона лева, г. г. народни представители, ние сме платили разлика въ повече на навлата затова, защото нѣмаше плавателни съдове, които да изнасятъ нашите произведения на европейските тържища, а

за да можемъ да си набавимъ такива, трѣбваше да плащаме по-скъпо и по-скъпо, и при това даже пакъ да не можемъ да ги набавимъ достатъчно.

Изглежда, че почитаемото правителство, начело съ г. министра на общественитѣ сгради, е съзнало тая грѣшка и иска сега да покани народното прѣдставителство да се пристъпи къмъ известни подобрения на това дружество, което не трѣбва да се остави да загина. Именно, внася ни се единъ законопроектъ, за да опълномощимъ правителството да може да сключи единъ договоръ съ това параходно дружество. Вчера, когато ние гласувахме тукъ сключване на бюджета на държавата за 1909 г., ние разпрѣдѣлихме сумитѣ, които се явиха въ излишѣка на този бюджетъ. Вамъ е известно, че ние гласувахме единъ кредитъ отъ 500.000 л. за купуване на единъ параходъ. Азъ намирамъ, че това е най-малкото, което ние сме направили. Ако ние искаме да подкрѣпимъ производството, да подкрѣпимъ нашата търговия, ако ние искаме да не излагаме на колѣбливостъ нашитѣ търговци и нашитѣ производители, ние трѣбва въ това отношение да направимъ много повече, защото ползитѣ отъ това сж грамадни: никога нашата страна нѣма да се излага, по желанието на нѣкои компании, на такива стѣлкновения, както бѣше случаятъ миналата година.

Слѣдъ като одобрявамъ напълно това начинание на правителството, за да се заинтересува малко повече съ това параходно дружество, да му даде възможностъ малко по-добрѣ да вирѣе и най-послѣ да изцѣри тѣзи рани, които, мимо желанието на правителството, досега сж му прѣчили донѣйдъ за правилното развитие, азъ, г. г. народни прѣдставители, пожелавамъ и друго нѣщо. Сжщитѣ болки, които се чувствуватъ по черноморския брѣгъ за износа на нашитѣ произведения изъ черноморскитѣ портове, се чувствуватъ и по Дунава. Азъ съмъ писалъ по този случай нѣколко статии въ в. „Прѣпорекъ“, изнесълъ съмъ статистически данни, че нашата търговия е изложена тамъ на произвола на чуждитѣ компании сжщо тѣй, както е изложена въ Варна и Бургазъ морската ни търговия. Прѣди нѣколко години — мисля, 1906—1907 г. — азъ правихъ изчисления, нашитѣ търговци, нашитѣ производители, които се ползуватъ да изнасятъ стокитѣ си прѣзъ Дунава, загубиха около 4—5 милиона лева. Когато стана гонението на гърцитѣ въ Ромъния, ромънскитѣ търговци, ромънскитѣ подданици се заинтересуваха и закупили почти всички плавателни сѣдове по Дунава — а знаете, че тѣ бѣха повечето грѣцки — и съ това тѣ станаха господари на тѣзи плавателни сѣдове; остана само австрийското и унгарското параходно дружество, които не могатъ толкова да услужатъ за износа на масовитѣ артикули, както сж хранитѣ, а повечето услужватъ на колониялната и други търговии. Та, казвамъ, ромънскитѣ търговци станаха господари на тѣзи плавателни сѣдове и тѣ сега ги използватъ. Когато има голѣмъ износъ на храни и има скъпи цѣни, тѣ изключително ги даватъ да услужатъ на своята държава, и когато нѣкои наши търговци или земледѣлци иматъ нужда да използватъ този моментъ, навлата се повишаватъ и се плаща двойно и тройно, а загубата отъ повишение на навлата лѣга изключително върху плешитѣ на българския земледѣлецъ. Не се касае да повдигнемъ ние производството само съ назначаването на агрономи и съ създаването на опитни станции, съ донасянето на изкуствени торове и всички тѣмъ подобни мѣрки; най-главното, за да може да се повдигне производството у насъ, е да имаме тържище, да имаме плавателни сѣдове, да имаме срѣдства, съ които да можемъ да прѣнасяме нашитѣ храни на тържището. Дайте добри тържища, дайте възможностъ на нашитѣ търговци да могатъ лесно да занасятъ своитѣ произведения

на европейскитѣ тържища — останалото всичко ще дойде само по себе си да спомогне, защото вие вече сте взели правия пътъ, и ние никога нѣма да бъдемъ излагани на тѣзи опасности, както бѣхме излагани досега.

Г. г. народни прѣдставители! Ще помоля г. министра на общественитѣ сгради, като вѣрвамъ, че той ще има да третира този въпросъ, да се остави вече да се ограждаме сѣ отъ чиновници по тѣзи работи. Бе джанъмъ, стига тѣзи чиновници и армия да ни нареждатъ, и търговия да ни нареждатъ, и закони да ни коватъ, и всичко; нека малко се вслушаме въ народната воля, нека малко се вслушаме въ народния гласъ, и когато ще назначаваме комисии да съставятъ такива контракти, да нареждатъ, както трѣбва да се уреди това параходно дружество — а, може-би, ако се възприематъ тѣзи мои добри думи, по какъвъ начинъ да се подкрѣпи и създаването на едно дунавско параходно дружество — да погледнемъ и къмъ търговскитѣ и земледѣлскитѣ маси и да повикаме отъ тамъ хора, за да кажатъ нѣколко думи. Може-би тѣзи думи да принесатъ много повече полза, отколкото сж направили чиновницитѣ отъ освобождението досега. Фактъ е, че слѣдъ като г. министърътъ на финанситѣ отиде въ Варна, слѣдъ като се интересува да изучи малко положението на търговцитѣ, слѣдъ като изслуша тѣхнитѣ мнѣния, породиха се всички тѣзи работи, именно отпускане на кредитъ да се купи единъ параходъ, защото той видѣ, че нуждата е належаща, и най-послѣ внесе и едно законодателно прѣдложение, за да се уредятъ отношенията на параходното дружество съ държавата по единъ правилентъ начинъ и да не се излагаме всѣкога на стресения.

Известни ви сж още, г. г. народни прѣдставители, събитията, въ които се намира днесъ нашата държава спрѣмо нашата съсѣдка. Може-би тѣзи работи да се оправятъ, може-би тази рана, която сега е зинала, да заздравѣе; но азъ вѣрвамъ, че всичко това ще бѣде врѣменно. Ние трѣбва да се подготвимъ, а най-главно да имаме прѣвозни срѣдства. Нашитѣ храни намиратъ тържище навсѣкѣждѣ, добитѣтътъ ни се търси, само дайте възможностъ на земледѣлца, на търговеца, да може да се изнасятъ продуктитѣ му по другитѣ тържища, и азъ вѣрвамъ, че туй ще улесни финансовия министъръ, ржководителитѣ на държавата, когато се касае да отстояватъ справедливитѣ интереси на страната; да не бждатъ тѣй отстъпчиви и да не ги хулятъ навсѣкѣждѣ, че не милѣятъ за това отечество, че другитѣ милѣятъ много повече. Ние трѣбва да се заинтересуваме и трѣзъ жертвитѣ, които ще се понасятъ врѣменно, да може да се подпомогне въ този случай. И азъ поздравлявамъ напълно тази инициатива на правителството и го моля даже занаярѣдъ да не се спира. Стига да се държимъ сѣ за тази висша политика: не можемъ да водимъ само висша политика, а трѣбва да се загрижимъ и за земледѣлца, и за търговеца, защото отъ тѣхния халъ зависи и благосъстоянието на държавата. Никакви политически стресения не сж тѣй важни, затуй, защото главниятъ лостъ на политиката е икономическото положение на страната. Накърните ли вие интереситѣ на единъ французинъ въ Цариградъ, французката флота докажда прѣдъ Босфора. Нека и ние се заинтересуваме въ това отношение, стига сме плакали, когато нѣма никѣдѣ да ни чуятъ. Казватъ: „Какво значи една шепа търговци? Нѣма никой да ги слуша“. Това не е вѣрно. Ако вие съкрушите едни днесъ, други утрѣ, знайте, че тѣ сж главниятъ лостъ и ние трѣбва да ги пазимъ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: (Отъ трибуната) Дойдохъ тукъ, г. г. народни прѣдставители, за да бѣда чутъ по-добрѣ, а не за да бѣда дългъ.

Въпросътъ е да се опълномоши нашето правителство да сключи съ Българското параходно дружество въ Варна договоръ за навигация за време до 31 декемврий 1920 г. Нашето правителство има прѣдъ видъ, че изтича срокътъ, опрѣдѣленъ въ устава на дружеството, за неговото съществуване.

Въ това, което е изложено въ мотивитъ на законопроекта, първо, осажда се онзи съставъ на нашето правителство, който е възприелъ да стане българската държава съдружникъ по това прѣдприятие. По тази точка има да кажа слѣдующето, защото ако има тукъ нѣщо, което да се обвинява, нека обвиняватъ и мене. Единъ отъ нашитѣ държавници, г. Григоръ Начовичъ, бѣше внесълъ въ Народното събрание единъ законопроектъ за обръщане на нашата Народна банка на акционерна банка...

И. Хаджиевъ: И сега има такова мнѣние.

К. Мирски: ... и прокара единъ законъ по тая частъ въ III-то обикновено Народное събрание; но за да не се експлоатира българската държава, той написа въ законопроекта си, и III-то обикновено Народное събрание е възприело, щото $\frac{1}{4}$ или $\frac{1}{2}$ отъ капитала на Българската народна банка да бѣде собственостъ на българската държава. Когато стана сръбско-българската война и имаше нужда да се прѣнасятъ войски отъ Бургасъ въ Варна и отъ Варна въ Бургасъ, потърсиха се параходи; не можа нашето правителство да намѣри такива. Тогазъ се подчерта необходимостта да имаме и ние нѣкое и друго корито, и съ съизволението и на държавния глава туй нѣщо се осмислѣ, но се осмислѣ, като се излъгаха акционеритѣ варненци по работата. Каза имъ се отъ одного отъ тогавашнитѣ министри, че вие ще сте осигурени съ 7% — колкото бѣше тогава банковата годишна лихва — на внесенитѣ отъ васъ капитални, за да си купите акции, и обяви се подписка. Наедно съ това се излъгаха и други български граждани, та станаха акционери. Отъ тогава — 15 години, и който си е купилъ акция за 400 л., колкото е номиналната цѣна на акцията на това дружество, днесъ притежава, вмѣсто 400, само 220—230 л., споредъ цѣната имъ на пиящата, а пъкъ дивидентъ нѣкоя година е давано 2—3%, повечето години нищо. Разбира се, нищо не сж вземали акционеритѣ, които сж въ болшинството си тоя или она варненецъ или другъ български гражданинъ, и самата ни държава, като акционеръ съ $\frac{1}{4}$ или $\frac{1}{2}$ отъ капитала на дружеството. Защо тогава ние се постаряхме да вмѣкнемъ българската държава въ работата? Защото гледахме на работата отъ държавно гледище повече, отколкото отъ търговско. Отъ факта, че почнаха да се изнасятъ отъ България стокитѣ ни, повечето земеделски съ неимовѣрна по-долна цѣна — примѣръ: една торба брашно, намѣсто да продължава да се изнася по три лева, изнася се по 20 ст., а сега се изнася съ около 25 до 30 ст., отъ Варна въ Цариградъ — виждате каква голѣма полза принесе това дружество на българския народъ.

Длъжността директоръ, тъй важна за дружеството, за въ бѣдѣ прѣдполага се да се прѣдаде на едно лице, назначено отъ правителството. Никой пъкъ, доколкото азъ съмъ слѣдилъ работитѣ на туй дружество, не е било претенция въ общитѣ събрания на дружеството да не е мѣрдавно въ него винаги правителството. То има 100 гласа за своитѣ акции и почти винаги, ако не всѣки пъкъ — но почти всѣки пъкъ — то заповѣда, то направлява и то назначава. Ако има нѣщо, което е причинило вреда на интереситѣ на дружеството, слѣдователно, и на интереситѣ на акционеритѣ, причината е, че нѣкои наши министри — това не се отнася до сегашнитѣ — сж

гледали партизански на работата и сж вмѣквали въ състава на управителния съвѣтъ на дружеството свои хора, за да взематъ по 10 л. на заседание, а — може-би, кой знае — да иматъ и друга нѣкоя облага отъ това, дѣто сж въ управлението на дружеството.

„4. Държавата съ намѣсата си въ дѣлата на дружеството по начина, който е опрѣдѣленъ отъ устава, не е давала на послѣдното, основано на частна инициатива, да се развива свободно“. Съ тая точка като че-ли иде да се опрѣдѣли точка трета, защото тукъ се установява, че държавата се е мѣсила въ туй дружество и занаяпрѣдъ иска да прѣстане.

Азъ взехъ думата, не защото желая, а защото нѣкои съсѣди ме поканиха да хвърля малко свѣтина върху работата.

А. Екимовъ: Я ми кажете, г. Мирски, защо сте назначили единъ учителъ за директоръ на параходното дружество? Кѣдѣ е хармонията?

К. Мирски: Най-напрѣдъ нека отговоря на единъ въпросъ, който прѣждеговорившиятъ ми задава: защо днесъ е управителъ на дружеството единъ учителъ? Вѣрно е, Тодоръ Някшевъ, математикъ, дотѣ гимназияленъ учителъ, отъ нѣколко мѣсеца е управителъ на дружеството. Но знаете ли сръбцу каква мѣсечна заплата? 300 л.

А. Екимовъ: Това не важи нищо.

К. Мирски: Той е единъ господинъ, който е отъ по-голѣмитѣ акционери на дружеството, бивалъ е много години цензоръ въ него, познава работата не по-малко даже отъ одного, комуто плащаме 7—8 хи. ляди лева заплата на годината, който не е българинъ, и когото, може-би, занаяпрѣдъ правителството ще назначава, и тогава ще видимъ, да-ли дружеството ще трѣгне по-добрѣ.

И. Хаджиевъ: Па и като учителъ много лесно усвоява работата. (Смѣхъ въ лѣвницата)

К. Мирски: Той е сега управляющъ на дружеството, слѣдователно, не е директоръ, а е изпълняющъ длъжностъ, защото не се намѣри още нѣкой, който да заеме тази длъжностъ, при всичко че по тая работа правихме обявления единъжъ, дваъжъ и триъжъ.

Правителството, съ пълномощието, което иска отъ насъ, иска да направи слѣдующето. Първо, да узакони едно беззаконие, което е направило спрѣмо дружеството. Беззаконието се състои въ това: тогазъ, когато по досегашния договоръ, който дружеството има по силата на единъ законъ съ държавата, не като акционеръ, а съ държавата, не е опрѣдѣлено колко на годината субсидия трѣбва да получи дружеството най-малко, ние въ закона за бюджета за 1909 г. наредихме, щото въ никой случай субсидията да не бѣде повече отъ 400.000 л. Та, и да изработи дружеството повече мили, пакъ не може да вземе по-голѣма субсидия отъ 400.000 л. Туй беззаконие правителството иска да узакони съ единъ новъ договоръ, защото въпросътъ стои откритъ.

Второ, държавата иска за въ бѣдѣ да натовари дружеството съ едни работи, които ще му принесатъ несоравнено повече загуби, отколкото сж му принесли досега свободитѣ, при които то е дѣйствувало на българския износъ. Азъ си оставамъ на убѣждението, че дружеството не ще си увеличи паракхидитѣ, а ще ги продаде, и като ги извади на търгъ, азъ съмъ прѣдубѣденъ, че нашата държава ще ги купи и ще установи държавно параходство, каквото иматъ ромѣнитѣ, ако иска да поддържа българския износъ, защото не е задължено само едно число български граждани да поддържатъ българския износъ. Азъ не зная български акционеръ, който да не е готовъ

днесъ да остави акциитъ си на другото по 250 л., само и само да не изгуби и тѣзи пари, защото туй дружество сѣ губи.

Азъ заключавамъ: като одобрявамъ, дѣто демократическото правителство се е загрижило съ параходното дружество, и като съмъ убѣденъ, че то сѣ повече и повече ще види, че туй дружество трѣбва да се обърне на държавно параходство — държавата да купи параходитѣ, намѣсто да ги купи прѣдставителтъ на нѣкоя друга държава; иначе, нашиятъ износъ ще рискува.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Никола Коларовъ.

Н. Коларовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Г. Мирски, прѣдседател на параходното дружество, завърши своята рѣчь много знаменателно — че параходното дружество трѣбва да стане държавно. Азъ ще защита тъкмо обратната теза — че българското параходно дружество ще може да изпълнява своята задача само тогава, когато дойде въ положението да се освободи съвършено отъ държавата.

Мисията, която параходното дружество изпълни досега, въ много отношения бѣше полезна за общитѣ държавни интереси, но нѣма акционерно прѣдприятие, което да е дало по-лоши резултати за акционеритѣ си, отколкото Българското търговско параходно дружество „Постоянство“, отъ съществуването си до днесъ. Ако тръгнете да търсите кои сѣ причинитѣ на туй, тѣ сѣ много, но най-главнитѣ сѣ въ самото естество на работата, на търговията, на индустрията, бихъ казалъ азъ, която едно параходно дружество има да изпълнява. Азъ и други пътъ отъ тази трибуна съмъ казалъ и пакъ поддържамъ, че както България сама по себе си е една малка страна, както у насъ нѣма нищо грандиозно, тъй не можемъ да имаме ние нѣщо грандиозно и по отношение на мореплавателната търговия. Ние и тамъ ще трѣбва да си останемъ въ дребното. Мореплавателната търговия, г-да, днесъ-заднесъ е главниятъ изразителъ на държавната мощъ, на силата на пропагандиране, която една държава има, за да защити своитѣ интереси навънъ, било съ военната си флота, било съ търговската си флота. Понеже всѣки день война нѣма да се прави и, както виждате, столѣтието е такова, че отъ день на день кървавата война остава настрана, то въ замѣна днесъ войната се води на икономическо поприще и главнитѣ броненосци на туй поприще сѣ търговскитѣ флоти. Затуй голѣмитѣ държави, които иматъ грамадна индустрия, правятъ всичко, за да иматъ една флота, единъ байракъ, който да се развѣва навсѣкѣждъ и който да защитава поданицитѣ, да разнася стокитѣ на всичкитѣ мѣста, кждѣто могатъ да бждатъ пласирани.

К. Мирски: Тѣ иматъ докове и не харчатъ толкостъ.

Н. Коларовъ: Нищо не значатъ доковетѣ. Не е въпросъ за доковетѣ, а за нуждата, която има производството, да може да се продава то въ странство чрѣзъ морскитѣ транспорти. Ние какво имаме? Не единъ пътъ съмъ говорилъ и пакъ ще се повърна. Главнитѣ произведения, които имаме у насъ днесъ-заднесъ, сѣ земледѣлскитѣ сурови произведения, хранитѣ. По въпроса за износа на хранитѣ ще кажа слѣдното: понеже тѣ сѣ единъ артикулъ, безъ който нито една държава не може, понеже земледѣлскитѣ артикули, по причина на развитието на народонаселението и по редъ други причини, които сега не трѣбва да се изброяватъ, отъ день на день ставатъ една необходимостъ, която всѣка една държава търси — както виждате, когато се правятъ търговски договори, когато се сключватъ търговски конвенции

съ другитѣ държави, зърненитѣ артикули се освобождаватъ отъ мита — та, казвамъ, за хранитѣ нѣма нужда отъ особена търговска флота, която да ги носи, и да отива държавата да плаща субсидии за тѣхъ, за да се изнасятъ въ други страни. Напротивъ, като първа необходимостъ всѣка държава има нужда отъ тѣхъ и идва да ги търси, и понеже челоувѣчеството отъ день на день има по-голѣма нужда отъ храни, и понеже Европа се индустриализира, за хранитѣ винаги ще се намѣрятъ параходи, които ще дойдатъ да ги взематъ по-евтино, отколкото трѣбва. И заради туй — дохождамъ до мисълта си — ние не можемъ да имаме едно българско параходно дружество за износъ на главнитѣ български артикули, за хранитѣ, за главнитѣ произведения на България. Ние имаме 700—800.000 тона зърнени произведения; и чуждитѣ параходи, които дохождатъ да взематъ тия артикули отъ насъ, ще ни услужватъ на условия по-износни, отколкото ако вземемъ да субсидираме по 4—5 или 50 парахода на наша компания, на която ще трѣбва да дадемъ цѣлия бюджетъ и пакъ нѣма да постигнемъ нашата цѣль. Слѣдователно, назначението на нашитѣ български параходи е да защитаватъ дребната и новоначинаящата българска индустрия, онази българска индустрия, която по 5 вагона, по 10 вагона, по 100, по 200, по 300, по 500 тона ще трѣбва да изпращаме своитѣ произведения въ близки крайморски страни. Ето въ това се състои ролята на Българското параходно дружество. За злощастие, Българското параходно дружество въ тази отрасль има да се бори въ друго направление. То има да се бори съ малкитѣ капитани, съ малкитѣ параходни дружества, всевъзможни параходни дружества на едно, на двѣ, на петъ лица, които пътуватъ и търгуватъ по Сръдиземно море, кждѣто именно е голѣмата арена за борба на Българското параходно дружество. Обаче въ тая борба то е слабо. Българското параходно дружество тамъ често има да се бори съ единъ гръцки капитанъ, който не зависи отъ управителенъ съветъ, нито отъ нѣкое правителство, и който на всѣки единъ моментъ, като добъръ търговецъ, като простъ арабджия, си потегля съ парахода и, каквото намѣри, отъ брѣгъ на брѣгъ, товари и носи. Ако, обаче, Българското параходно дружество въ всѣки моментъ не може да вземе товара, то индиректно става причина, поради конкуренцията да се намали цѣната на навлото. Така че, въ туй отношение ползата отъ Българското параходно дружество е грамадна. Много важни бѣха изявиенията, които направи г. Мирски, че прѣвзема на една торба брашно отъ 3 л. прѣди нѣколко години е спадналъ на 25 ст., защото, поради конкуренцията на Българското параходно дружество, другитѣ дружества, които конкуриратъ за да взематъ товаръ, намаляватъ до минимумъ цѣната на транспорта. Слѣдователно, нуждата отъ съществуването на Българското параходно дружество за бждщето на българската индустрия, която сега ще се развива, за онѣзи артикули, които най-много имаме интересъ да занасяме въ странство, е необходима. При такова положение, едно частно българско дружество, безъ никаква субсидия, ако се залови да изнася тѣзи артикули, нѣма да може да свърже двата края, и за да може да съществува, то винаги ще има нужда отъ държавни помощи. Обаче раздаването на тѣзи субсидии досега и намѣсата на правителството — тѣй започнахъ на прѣдъ и сега дохождамъ на мисълта си — досега сѣ били гибелни за вървежа на нашето параходно дружество.

К. Мирски: Гибелни сѣ били рѣшенията на правителството, кои параходи да се купятъ, защото то има послѣдната дума.

Н. Коларовъ: Въ началото, когато се създаде параходното дружество, понеже нѣмахме още военна

флота, дѣйствително, имаше нужда параходитѣ да бѣдатъ нѣщо като полуяхти, като полувоенни параходи, и двата парахода, които се купиха — „Борисъ“ и „България“ — бѣха нѣщо подобно; ала съ течение на врѣмето — и азъ поддържамъ туй — понеже трѣбва да дадемъ на търговското ни дружество една чисто търговска мисия, а не политическа, нѣма нужда да правимъ политика съ параходното дружество; тѣй като то трѣбва да си остане просто единъ търговски транспортъ, единъ прѣносвачъ на българскитѣ стоки, естествено е, че този типъ параходи, купени въ началото безъ ясна цѣль, не отговориха на назначението си. Слѣдъ туй, понеже нѣмаха куража да се отърватъ отъ „Борисъ“, да се отърватъ и отъ „България“ — можете да четете анализъ на нашето параходно дружество — не можаша и да се споразумѣятъ да купятъ други типъ сѣдове. Между другитѣ прѣчки за подновяването на старитѣ типове параходи имаше и тая, че се обвинува онѣзи, които отидоха да купятъ параходитѣ, че тѣ взели комисиони, че плащали по-скѣпо параходитѣ, че купували стари параходи и не зная какво още. Независимо отъ това, често управляващитѣ, особено по-рано, не само личнитѣ интереси и нѣкакви си 10 л. на засѣданье сѣ имали прѣдъ видъ, но често тѣ сѣ си служили за използване на дружественитѣ параходи. Напр., азъ въ моята практика съмъ ималъ такъвъ случай. Отпращамъ се къмъ Българското параходно дружество и му казвамъ: „Дайте ми единъ параходъ да занесе едни-какви си стоки.“ Телеграфирамъ ми: „За да се занесатъ стокитѣ отъ едни-какви си до едни-какви си ще ви искаме 8 л. на тонъ“. Половинъ часъ по-късно получавамъ, безъ да съмъ го запитвалъ, друга телеграма отъ единъ членъ на управителния сѣвътъ на дружеството: „За такъвъ транспортъ — 7 л.“ Дружеството ми иска 8 л., а този членъ отъ управителния сѣвътъ ми телеграфира 7 л., за сѣкия параходъ. Слѣдователно, по такъвъ начинъ работитѣ не върватъ и не могатъ никога да върватъ.

А. Екимовъ: Правятъ гешефти.

Н. Коларовъ: Независимо отъ туй, понеже мореплаването е една специална търговия, кой каквото ще да казва, тамъ повече отъ всѣкъдѣ другадѣ има нужда отъ специалисти. Азъ съвсѣмъ не съмъ на мнѣнието на тѣзи, които казватъ, че днесъ единъ учителъ, колкото врѣме и да е билъ членъ въ управителния или провѣрителния сѣвътъ на дружеството, колкото и да е запознатъ съ работитѣ на дружеството, колкото и да знае смѣткитѣ на дружеството, не може да замѣсти единъ техникъ въ управлението, който разбира отъ работитѣ си. Вие знаете, напр., единъ директоръ-специалистъ по работата си, който стоя въ дружеството и когото никой не харесваше, като излѣзе навънъ, нареди си една линия и сега печели повече отъ това параходно дружество, което работи у насъ безъ субсидии, безъ нищо. Слѣдователно, този човѣкъ е билъ въ състояние да може да управлява дружеството. Значи, има нѣкаква организациона прѣчка, която заставява туй дружество да не може да бѣде добръ управлявано, и въ тази прѣчка се крие въ голѣма частъ националното вмѣшательство на правителството. И понеже фатално — а туй е една необходимостъ, споредъ мене — правителството и за въ бѣдѣща ще трѣбва да се мѣси въ работитѣ на дружеството, споредъ мене, тази намѣса трѣбва да се неутрализира и да бѣде проявявана дотолкозъ, доколкото не може да прѣчи за добрия вървежъ на работитѣ на дружеството.

Азъ намирамъ тоже, че начинътъ на раздаване субсидията сѣ мили е една стѣпка напредъ, а не само да се дава една сума и да се не пита кѣдѣ отива параходътъ, а той да се разхожда отъ Варна—Бургазъ—Цириградъ и обратно и на край, като взе-

матъ 400.000 л. субсидия, да излѣзатъ съ загуби, защото не могатъ да си плащатъ вжигщата. Този способъ, прочее, който е приетъ на други мѣста, споредъ мене, е една крачка напредъ. Обаче азъ бихъ желалъ друго нѣщо. Познавайки дребнавостта на българитѣ да се скѣпятъ на трицифъ, а да сѣ евтини на брашното, азъ бихъ прѣдложилъ друго едно, именно: понеже задачата на параходното дружество е по-широка, отколкото да дава дивиденди на акционеритѣ си, азъ бихъ желалъ, като се погледне тѣй на въпроса, управителниятъ сѣвътъ на дружеството, ако може единъ видъ да се отчужди малко отъ тѣзи дребни работи, по които той се губи въ дружеството. Азъ зная, че управителниятъ сѣвътъ е рѣшавалъ, колко метли да се купятъ и на каква цѣна.

К. Мирски: Туй е било прѣди години.

Н. Коларовъ: Азъ съмъ на мнѣние, понеже тукъ въпросътъ се касае до общата българска изпосна търговия и понеже цѣльта на Българското параходно дружество не е само да прѣвеза българскитѣ стоки евтино, но главно да интимидира, да държи равнотежа на навлото по възможностъ най-ниско, слѣдователно, да командува тарифитѣ на всички други, то азъ обобщавамъ въпроса, отивамъ по-нататѣкъ и бихъ желалъ, въобще по въпроса за износа, мореплавателната служба у насъ да се уреди по-сериозно и въ този случай Българското търговско параходно дружество да се управлява отъ единъ управителенъ сѣвътъ пакъ по образа на „Лойда“, както вие искате, да има единъ управителенъ сѣвътъ, който да има двѣ сѣдалища: централата да бѣде въ София, а да има делегати и единъ скзкутивенъ комитетъ въ Варна и Бургазъ. Когато този централенъ управителенъ сѣвътъ засѣдава тукъ, той ще бѣде по-обективенъ и ще гледа на работитѣ по отъ високо; той ще може, напр., да свърже българскитѣ параходи съ желѣзницитѣ и съ другитѣ субсидирани компании, параходитѣ на които идатъ на български брѣгъ. Този сѣвътъ, ако може да се каже, мореплавателенъ сѣвътъ, ако засѣдава въ София, при Дирекцията на желѣзницитѣ, напр., нѣма да виждаме ежедневно туй вдребняване въ ежедневния животъ на дружеството, когато той е отчужденъ, не могатъ да ставатъ онѣзи дребни интриги, които ожесточаватъ, които отчайватъ всѣки единъ добръ човѣкъ, който би искалъ сериозно да работи. Прѣдставете си, ако искате да поставите начело на туй управление единъ човѣкъ, какъто трѣбва, и ако той е жертва на личнитѣ дразни на членовѣтъ отъ управителния сѣвътъ, понеже всѣки си има своята слабостъ, своята амбиция, своята щекотливостъ, той или ще си отиде въ кѣсо врѣме, или ще остави работитѣ да си върватъ по своему. Но когато вие имате единъ административенъ сѣвътъ, раздѣленъ на двѣ, и който да може да контролира какво се е вършило въ Варна, и той да рѣшава голѣмитѣ въпроси, тогава ще имате възможностъ, нѣкакъ си, да умаловажките, да умекотите тази груба намѣса и тѣзи дребни партизански и лични дразни. Защото прѣдставете си, както е било досега — г. Мирски прави изключение: ние имаме много случаи, дѣто просто и ясно правителствениятъ делегатъ, като човѣкъ сѣщо сѣ слабостъ, иска тогози или оногози да назначи или облагодѣтелствува, безъ да знайтъ това тукъ, въ София или да се желае, и вие виждате, че се получаватъ тѣкмо обратни резултати на тѣзи, които се очакватъ. Ако дружеството се командуваше отъ тукъ, нѣмаме да ставатъ такива неприятности и тогава дружеството щѣше да се управлява по-добре.

Слѣдователно, моето мнѣние е слѣдующето: когато се третира базата за нова спогодба съ дружеството, да се направи управителниятъ сѣвътъ да има централното си управление въ София при Дирекцията

на железницитѣ и да си има своя комитетъ въ Варна и, ако смѣтатъ, или ако е нужно тоя комитетъ да има и нѣкой членъ въ Бургазъ, защото и двѣтѣ пристанища сѣ важни. Тия делегати за голѣмитѣ засѣдания, които ще има да ставатъ въ София — и тъй тѣ пътуватъ безплатно — да дохождатъ тукъ. София не е далечъ отъ Варна и Бургазъ — въ 24 часа човѣкъ може да дойде и да си отиде. Па има и телефони и могатъ да се разбератъ по всички въпроси. Споредъ мене, само когато дружеството се постави на по неутрална почва, тогава ще има по-ясна директива и ще може да се управлява и да се контролира по-добрѣ. Мореплавателниятъ съвѣтъ, както казахъ, понеже се касае не само за тѣзи 400.000 л., дадени на Българското търговско параходно дружество, но и до даваната субсидия и на Дайче-Левантъ-Лини и на другитѣ компании, ще има за задача тоже да проучи, какво може да стане съ тѣзи субсидии, въпросъ тоже много важенъ. Защото менѣ ми казватъ нѣкои капитани слѣдующето: „Вие въ България давате субсидия само на едно дружество. Туй дружество, по силата на пѣщата, дохожда въ България. Обаче, ние, бихме могли да дойдемъ тоже, но само дайте ни една малка възможность.“ — „Каква?“ — „Азъ ще ви кажа. Азъ — казва капитантъ — идвамъ съ единъ параходъ отъ Одеса или отъ Кюстенджа; може да се отбия въ Варна или въ Бургазъ. Обаче, ако дойда, ще взема често само по 50—100 тона товаръ, а моятъ параходъ има 3.000 тона. Вие ми искате разни морски права: фарово и пр. не за товаръ отъ 100 тона, който земамъ, а за цѣлия параходъ отъ 3.000 тона. Азъ, ако съмъ взелъ да возя транспортъ 50 тона, съ тѣхното навло не мога да си запламя даже правата, защото не вземате само за онова, което товара, но за цѣлия параходъ. Ако натоваря цѣлъ параходъ, вземете ми за цѣлия параходъ тия права; но ако натоваря 50 тона, вземете ми само за 50 тона. Вие не губите нищо, но въ таквъ случай вие ще дадете възможность да поставяме винаги българскитѣ морски пристанища въ напѣтъ рейси и всѣко дружество да идва въ България. И като знаемъ, че ще ни вземете справедливо, когато натоваримъ, ще даваме такси, а когато не натоваримъ, нищо да не плащаме, по тоя начинъ ние ще губимъ вжглищата и работата ще се свърши въ полза на българската търговия.“ И затуй — това го давамъ като единъ примѣръ — нека мореплавателниятъ съвѣтъ, както го бихъ нареклъ, да се занимава и да разрѣшава всички тия въпроси, за да се раздаватъ субсидиитѣ не безразборно, а обмислено и полезно. Така наредени съобщенията, Българското параходно дружество ще има за главна задача тогава да отива да отваря морски пазари — срѣдиземноморскитѣ пазари — и да носи онѣзи артикули, отъ улесненіето износа на които ние имаме дѣйствителна нужда, или да понижава уровня на тарифитѣ, когато чуе, че нѣкъдѣ има картелиране, или пъкъ да служи единъ видъ като срѣдство, като едно плашило за по-скорошното намаление на тарифитѣ за прѣносъ и за довеждане тукъ нови параходи. Както виждате, споредъ мене, ролята на Българското параходно дружество е по-друга, отколкото да печелятъ само акционеритѣ. Направлявано въ този духъ, ми се чини, че параходното дружество ще влѣзе въ втората фаза на своето развитие и ще принесе по-голѣма полза, отколкото сега, ще оправдае взетитѣ субсидии и ще има право на повече.

Прѣди да свърша, прочее, ще кажа, че параходното дружество днесъ изисква една коренна реформа. И, навѣрно, ще трѣбва да се продадатъ всички неудобни параходи, навѣрно, ще трѣбва да се купятъ други, които да отговарятъ на цѣльта и назначението, които дружеството има. Но най-важното е да се даде възможность, цѣто намѣсата на правителството да бѣде само полезна, но не и врѣдна, защото не допускамъ нито едно правителство, нито единъ министъръ на

финанситѣ да е ималъ намѣрение да използва дружеството за лична полза. Но по нѣкой път изпратенитѣ отъ много акционери мандати за общото събрание минаватъ на едни и сѣщи лица, изборитѣ се ограничаватъ само върху нѣколко лица, могатъ да попаднатъ на заинтересовани хора, или пъкъ на свършено незаинтересовани хора и по тоя начинъ отчуждаватъ дружеството отъ едно добро управление. Често, отъ както съществува дружеството, поради липсата на голѣмъ изборъ въ Варна, управителнитѣ съвѣти сѣ били по очередь сѣ въ сѣщитѣ лица. А когато централата на дружеството е тукъ, вие ще имате възможность да избирате въ голѣмъ кръгъ компетентни хора и можете да турите повече лица, които ще бѣдатъ въ всѣки случай по-обективни и по-добросвѣстни, отколкото днесъ фатално, по липса на хора, вие сте принудени да държите управлението сѣ въ сѣщитѣ лица, които се мнѣятъ заедно съ политическитѣ режими. Съ подобреніето управлението на дружеството по тоя начинъ, г-да, азъ смѣтамъ, че и акционеритѣ на параходното дружество ще спечелятъ, и акциитѣ му ще повишатъ стойността си, и каквито субсидии и да дава правителството, тѣ нѣма да загубятъ значението си, нѣма да се хвърлятъ просто въ морето, а ще отиватъ за цѣльта си, именно да се отварятъ сѣ по-широко и по-широко вратата за износа на българскитѣ артикули и да проникнатъ тѣ въ онѣзи пристанища, въ които досега не сѣ отивали, или пъкъ да стане причина конкуренцията на онѣзи голѣми компании, които идватъ на българскитѣ брѣгове, да бѣде намалена до минимумъ и, слѣдователно, българскитѣ брашнарь, българскитѣ износвачъ на добитѣкъ, на кашкавалъ, на сирене и пр. да използва съ една дума цѣлото българско производство, напълно даванитѣ субсидии на дѣло. По този начинъ да се принесе онази полза, която цѣльта на тия грамадни институти — параходнитѣ компании — гони, и жертвитѣ за поддържането ще бѣдатъ оправдани.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ А. Лячевъ: Г. г. народни прѣдставители! Взехъ думата по двѣ причини: първо, защото се надѣвамъ, че ще се понамалятъ дебатитѣ отъ нѣколкото думи, които ще кажа, и второ, защото това дружество бѣше доскоро при Министерството на финанситѣ, тъй че дълженъ съмъ да дамъ нѣкои обяснения по въпроса. Това дружество мина въ Министерството на общественитѣ сгради въ тазгодишния бюджетъ и, както се вижда, сѣ този договоръ, който прѣдстои да се сключи, по ваше пълномощно, гони се цѣльта да се нареди това дружество за въ бѣдѣще.

Нуждата отъ български търговски параходи, мисля, е изнишно да се доказва. За мене, ако съществуваха само двѣ причини, първо, че за всѣки случай ние трѣбва да имаме нѣщо свое между Бургазъ и Варна по море, и второ, че ние тоже трѣбва да имаме единъ флотъ, макаръ търговски, по Черното море, за да минава Дарданелитѣ, това сѣ достатѣчни причини, за да заставятъ държавата да има параходи.

Какъ да се нареди? Създало се е едно дружество. Ще трѣбва да се върви къмъ поправянето му. Кои бѣха главнитѣ му грѣшки? Главната грѣшка на туй учрѣждение досега и сега още е въ слѣдното: че имаме едно смѣшение на участието на държавата и на правата на акционеритѣ. По форма дружеството е частно. То има всичко 3.000 акции, ако се не лъжа, отъ които 2.000 акции азъ прѣдполагамъ да сѣ въ частни лица, а 1.000 акции да сѣ държавни. 1.000 акции, доколкото си спомнямъ, имать 100 гласа, а казано е, че всичко се рѣшава споредъ капиталата, споредъ акциитѣ. Трѣбвало би да се очаква, че въ

управлението на дружеството ще вземат върхъ онѣзи, които иматъ повече акции на дружеството. Както всѣки се сѣща, който е ималъ работа съ акционерно дружество, че единъ, който би ималъ не $\frac{1}{3}$ частъ, а $\frac{1}{10}$ отъ акциитѣ на дружеството, ще командува надъ всички, защото не всѣки единъ е въ положение да слѣди за своята си акция, какво става въ Варна, толкозъ повече, че при създаването на туй дружество е имало малко повече патриотизъмъ. Купили сж акции лица, които хаберъ нѣматъ отъ паракодно дружество и много малко се занимаватъ съ българската търговия. И тия хора сигурно отъ тия акции не се интересуватъ. Резултатътъ е, че това частно дружество винаги ще се командува отъ онзи, който прѣдставлява държавата и когото въ Варна наричатъ „бомбата“.

К. Мирски: „Круповски топъ“.

Министъръ А. Ляпчевъ: Той е пратеникътъ на държавата. Дойде той съ своитѣ 100 гласа и всички се разпердушватъ и когото поиска той, него избира за членъ въ управителния съвѣтъ. И какво става? Става слѣдната комедия. Дружеството се грижи за акционеритѣ, за себе си, а въ сжщностъ се явява държавата като единъ голѣмъ акционеръ и съ своя делегатъ устроява какъвто ще управителенъ съвѣтъ. А какво ще прѣустроява, вие се сѣщате. Демократическото правителство бѣше дотолкозъ демократично, че бѣ делегирало една неограничена властъ на своя делегатъ, който нагласи съвсѣмъ по своему всичко. Добро или лошо, то е безразлично; въ конкретния случай най-важното е, че всичко е въ делегата, въ правителството. И докато правителството остави да се реди дружеството чрѣзъ акционери, то го реди, а отъ друга страна пъкъ държавата какво прави? Даватъ властъ, но не въ своя полза, а на нѣкому тамъ въ Варна. И тия хора редятъ работитѣ въ врѣда и на дружеството, и на държавата. Това е билъ резултатътъ, защото никой не е ималъ отговорностъ. Този печаленъ резултатъ, да се дѣйствува въ врѣда на дружеството и на държавата, е докаралъ работитѣ дотамъ, щото управителниятъ съвѣтъ да забрави дори това, което ви казваше г. Коларовъ: въ какво трѣбва да се мѣси и въ какво не трѣбва да се мѣси. Директорътъ на дружеството е билъ една играчка въ рѣцѣтъ на управителния съвѣтъ. Не искамъ да оскърбявамъ никого. Тарифитѣ сж се мѣнявали тѣй, както разнитѣ лица отъ управителния съвѣтъ желаятъ при всѣки моментъ, или както нѣкои тѣхни приятели сж диктували отъ вѣнъ. Никакъвъ контролъ. Самата държава тѣй разгасено е поставила тукъ въпроса, че имъ казва: „Плтувайте дѣто щете, носете каквото ви е угодно, разхождайте се; азъ ще ви платя на всѣка миля толкозъ, вие само смѣтка ми прѣдставете“. Това скандално положение застави държавата да каже: „А вие такива смѣтки прѣдставяте, че прѣкарвате вѣглища между Испания и Франция, или руди отъ Испания за Англия“. — Нашитѣ параходи по едно врѣме и тамъ започнаха да плтуватъ, че това не можеше да се понесе, и затуй моя прѣдшественикъ заповѣда: „Плтувайте колкото щете, понеже такива права ви сж дадени, но само подъ едно условие: отъ 400.000 л. повече на година нѣма да изплтувате“. Трѣбваше да ги ограничимъ съ това. Тѣ се почувствуваха ограбени, че държавата не е изпълнила своитѣ задължения. Обаче, съ това не се поправи въпросътъ. За да се поправи, още при г. Саллабашевъ — азъ тогава бѣхъ министъръ на търговията и земледѣлието — назначи се една комисия, която да проучи, какъ можемъ поправи този въпросъ, и отъ резултата на тѣзи проучвания се дойде до заключение, първо, че дружеството трѣбва непрѣмънно да сжществува, и второ, че отговорноститѣ трѣбва да се разпрѣдѣлятъ. Тѣзи отговорности да бѣдатъ такива: лицата, които се избиратъ въ управителния

съвѣтъ, да се избиратъ споредъ акциитѣ. Но понеже „бомбата“ може да прѣкажурѣ всичко, делегатътъ на правителството или правителството, отъ шесттѣ души въ упарвителния съвѣтъ да нѣма право да избира освѣнъ двама — разбирате моята мисль — а другитѣ четирма да си избиратъ акционеритѣ. По този начинъ отнема се възможността на правителствения делегатъ да прѣкажурѣ управителния съвѣтъ на дружеството. Управителниятъ съвѣтъ ще си запази своята физиономия, като управителенъ съвѣтъ на частно дружество. Второ, този управителенъ съвѣтъ отъ своя страна не може да назначава и уволнява директоритѣ, които сж удобни на тогозъ или оногозъ измежду членоветѣ на управителния съвѣтъ, а директорътъ ще бѣде свързанъ съ службата на държавнитѣ желѣзници, съ интереситѣ на нашия междуморски прѣвозъ, и затуй цѣлото дружество отива отъ отдѣлението на държавнитѣ дѣлгове при Министерството на финанситѣ въ Дирекцията на желѣзницитѣ и пристанищата, за да бѣде единъ видъ помагачъ на желѣзнопътната служба за транспорта на нашитѣ стоки. Съмнѣние не може да има, че тамъ занаяпрѣдъ ще има кой да ги наблюдава. Този директоръ вече нѣма да бѣде въ зависимостъ само отъ упарвителния съвѣтъ, а ще бѣде въ зависимостъ, досѣжно неговата служба, и отъ Дирекцията на желѣзницитѣ, защото този директоръ трѣбва да има извѣстни права, трѣбва да има извѣстна инициатива, които управителнитѣ съвѣти на българскитѣ акционерни дружества не признаватъ и затуй акционернитѣ дружества живѣятъ дотолкова, доколкото е износно на господата отъ управителния съвѣтъ, а не доколкото е въ смѣтка на онѣзи, които сж вложили пари. По този начинъ директорътъ става едно отговорно лице прѣдъ държавата; управителниятъ съвѣтъ има си своитѣ права, що се касае до общитѣ начала, които трѣбва да слѣдва дружеството, напр., дѣ да се защитятъ интереситѣ на капиталитѣ, въ образуването на тарифитѣ, какъ да се нарежда тарифната служба, общитѣ разпореждания, единъ видъ разпоредителъ, законодатель го речете, е управителниятъ съвѣтъ. Макарь подъ властѣта на тѣхнитѣ събрания, той не е авторъ такъвъ, какъто бѣше досега, на което се дължи тая голѣма бъркотия. Съ тая нова наредба, по примѣра на други държави, където има такива дружества, каквото е австрийскитъ Лойдъ, за който се спомена, азъ съмъ убѣденъ, че тая служба ще започне да върви. Азъ съмъ убѣденъ нѣщо повече: че това дружество ще услужва не само на нашата търговия, както е услужвало — трѣбва да бждемъ справедливи — ами ще започне да бѣде и за себе си малко по-добъръ, отколкото е било досега. Понеже неговитѣ частни смѣтки бѣха доста разстроени, и трѣбваше да се замogne, държавата, както чухте онзи день, му идва на помощъ, като купи единъ параходъ до 500.000 л., който да се експлоатира отъ дружеството, но който да си остане държавенъ имотъ.

Когато азъ говоря, че смѣткитѣ му бѣха разстроени, бързамъ да заявя, че не е истина, какво то нѣмало капиталъ. Ако дружеството би взело да продаде параходитѣ си по цѣнитѣ, които му даватъ, г. г. акционеритѣ ще иматъ най-малко 700—800 л., а не 250 — въ това азъ се убѣдихъ. Ако питате акционеритѣ, тѣ желаятъ едно: „Дайте да продадемъ параходитѣ, за да вземемъ по 700—800 л., вмѣсто по 200 л., както ни даватъ на борсата, а въ сжщностъ да не можемъ да получимъ никакви дивиденди“. Но казахъ имъ: „Вие малко ще потърпите; азъ ще се загрижа за работата и тя ще се поправи“.

Съ тая нова наредба, съ която ние трѣбва да опълномощимъ министра на общественитѣ сгради, азъ съмъ убѣденъ, че службата ще се постави на здрави начала. Директорътъ ще си бѣде директоръ, ще бѣде въ връзка съ държавнитѣ желѣзници и

пристанища; упарвительният съвѣтъ ще си бѣде управителенъ съвѣтъ и ще се ограничава само съ единъ надзоръ и съ общи наредби, а не съ купуване на метли, или въ опрѣдѣляне при всѣки отдѣленъ случай на отдѣлни тарифи при прѣнасянето на стоки. Ама въ бѣдѣже то щѣло да бѣде конкурирано! Дай Боже да бѣде конкурирано; отъ това нѣма да пострадаме, защото, ако дружеството бѣде конкурирано, България ще спечели въ транспорта на стокитѣ.

Колкото се отнася до въпроса, не може ли управителниятъ съвѣтъ да бѣде въ София, . . .

Н. Коларовъ: Управителниятъ съвѣтъ да бѣде раздѣленъ на двѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: . . . азъ смѣтамъ, че при днескашнитѣ съобщения не се различава много, да-ли ще бѣде въ Варна или въ София. Второ, задачата, която ще има управителниятъ съвѣтъ, тѣй, както азъ ви я прѣдставлявамъ, е толкова ограничена, че той нѣма да борава постоянно съ тарифи. Другитѣ директори ще вършатъ тая работа подъ общата директива на управителния съвѣтъ. Тѣй, че не се диктува особено докарването на управителния съвѣтъ тукъ. Нека, най-послѣ, прѣдоставимъ на тѣзи хора, които сж понесли най-много жертва още за нѣколко години да бѣде управлението въ Варна, които, така ограничени въ своята дѣйностъ и така наредена службата, надѣвамъ се, ще подобрятъ дружеството. А когато бѣдѣжето покаже, че е необходимо да бѣде въ София, тогава ще помислимъ. Засега смѣтамъ, че не е нужно управителниятъ съвѣтъ да бѣде въ София.

Н. Коларовъ: Азъ не мисля да бѣде управителниятъ съвѣтъ тукъ, въ София, но да увеличимъ числото на членоветѣ на управителния съвѣтъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Въ София има всевъзможни съвѣти и когато дойде специално до дружеството, ще се нареди тая работа. Директоритѣ на дружеството ще пѣтуватъ бадева по желѣзницитѣ до София и тѣ сигурно ще пѣтуватъ съ открити карти. Ако сега вземемъ и прокараме, щото управителниятъ съвѣтъ да бѣде въ София, а не въ Варна, съвѣтъ ненавѣржимо ще дойдемъ да прѣкатурирѣмъ въпроса, безъ да се принесе сжществена полза за това. Нека нѣколко години се продължи тѣй. Нѣма да напакостимъ съ нищо.

Идвамъ за другитѣ дружества. Дълженъ съмъ да заявя, че на другитѣ дружества субсидии вече не даваме, нито на Фрейсине, нито на Дайче-Леванте-Лини; тѣ прѣстанаха отъ миналата година, септемврий мѣсецъ. Какъ сж давали 100 и нѣколко хиляди лева, това е другъ въпросъ. За въ бѣдѣже, да-ли трѣбва да се даватъ или не? Азъ смѣтамъ, каквото има да се дава, нека се дава на Българското параходно дружество, защото ако 100.000 л. давамъ азъ на годината на Дайче-Леванте-Лини, или на което и да е дружество, тѣ могатъ да рентиратъ 2.000.000 л., съ които могатъ да се купятъ четири парахода и които да се погасятъ въ 30 или 40 години; нека бѣдатъ три парахода. Азъ съмъ дълбоко убѣденъ, маломалски като се запознае човѣкъ съ службата на параходното дружество, че е много важно да имашъ повече параходи. Ако ние бѣдемъ въ положение да наредимъ едно редовно съобщение между нашитѣ крайморски пристанища и Цариградъ—Солунъ—Пирея—Смирна и особено прѣзъ Цариградъ за Портъ—Саидъ—Александрия и обратно, азъ съмъ убѣденъ, че нѣма какво да търсимъ по-нататѣкъ за нѣколко години; азъ съмъ убѣденъ, че ние ще принесемъ грамадна полза въ услуга на всички онѣзи индустрии, които се развиватъ около нашето земледѣлие, защото ще намѣримъ пазари не такива голи, каквито сж съсѣднитѣ наши пазари, ами богати пазари, какъвто

прѣдставлява Александрия, какъвто е въобще египетскиятъ, дѣто всичко се прѣвърща въ обработка на памукъ и дѣто брашното се докарва за цѣлото население отъвнѣ и т. н. Ето защо, азъ моля почитаемото народно прѣдставителство да не си губимъ врѣмето съ разглеждането на този въпросъ, защото всички ще бѣдемъ на едно мѣтние: че трѣбва да се направи нѣщо. Вотирахте кредитъ. Относително детайлитѣ на договора, тѣ сж толкова второстепенни и третостепенни въпроси, че ако почнатъ сега да ни занимаватъ, ще отидемъ въ обсъждане на въпроси, които нищо реално нѣма да допринесатъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. д-ръ Иванъ Дрѣнковъ.

Д-ръ И. Дрѣнковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Макарь г. министърътъ на финанситѣ да отпрати къмъ насъ молба да спестимъ говора си по този въпросъ, позволете и на мене да кажа нѣколко думи по него, затуй, защото мисля, че онова, което ще бѣде казано въ Събранието сега по този въпросъ, може да има своето полезно значение за бѣдѣжето развитие на нашето параходно дружество. Думитѣ или ония мисли, които ще се изкажатъ въ Събранието по миналото и по бѣдѣжето управление на дружеството, сѣ ще оставятъ извѣстно влияние въ ония крајгове, на които тежи обязаността да се грижатъ, щото дружеството да изпълнява своето прѣд-назначеніе. Тѣ може да служатъ и като ржководно начало на българската държава, въ лицето на министра на общественитѣ сгради, тогазъ, когато ще се пристѣпнѣ къмъ сключването на договоръ, въ който ще се опрѣдѣли бѣдѣжата сждба на параходното дружество.

Въ свѣзка съ този законопректъ се повдигнаха и редъ други въпроси отъ г. Александра Екимовъ, прѣдставителъ на нашитѣ търговци.

А. Екимовъ: Хайде холанъ!

Д-ръ И. Дрѣнковъ: Тѣй че, тѣзи въпроси заслужаватъ, ако не едно основно, поне едно бѣгло освѣтление, затуй, защото извѣстни неудачи, вмѣсто да се търсятъ тамъ, кждѣто е тѣхната причина, кждѣто е тѣхниятъ изворъ, у насъ търговцитѣ или въобще хората на поминѣка сж наклонни да ги отдаватъ сѣ на държавата и по различни начини сѣ на нея стоварватъ отговорността, която тѣмъ тежи. Прѣди всичко, трѣбвало би да се занимаемъ съ въпроса: трѣбва ли да сжществува българско морско параходно дружество или не, и какво трѣбва да бѣде това параходно дружество; да-ли то трѣбва да бѣде държавно, т. е., да-ли въобще параходитѣ трѣбва да се експлоатиратъ, да бѣдатъ държавна собственостъ, или пъкъ това прѣдприятие, по-право казано, трѣбва да бѣде прѣдоставено на частната инициатива, подпомогната отъ държавата.

Менѣ ми направи малко странно впечатлѣние изявлението на г. Мирски, като прѣдседателъ на параходното дружество, какво че най-разумното нѣщо би било да се продадѣли параходитѣ, т. е. да ги откупѣла държавата и прѣдприятието да станѣло държавно.

Н. Мирски: Туй го искатъ акционеритѣ.

Д-ръ И. Дрѣнковъ: Не може да има по-погрѣшна мисль отъ тази.

Н. Мирски: Не е въ интереса на държавата.

Д-ръ И. Дрѣнковъ: Въ всѣки случай, това, което г. Мирски изявява, е поне отгласъ на она хаосъ, на онова забъркано положение, въ което се намира акционерното параходно дружество, и на онова недоумѣ-

ние, какъ да излѣзне отъ това все таки забатачено положение, защото, отъ гледището на частнитѣ интереси, фактъ е, че дружеството има извѣстенъ капиталъ, обаче този капиталъ не се рентира така, както би се рентиралъ въ други прѣдприятия. Тѣй че, въ всѣки случай, пакъ тамъ се свежда въпросътъ: могло ли би да стане нѣщо, щото да се възбуди и материаленъ интересъ у самитѣ акционери, ако това прѣдприятие си остане пакъ частно, а не държавно, и има ли въобще изходъ отъ това положение, въ което се намира параходното дружество, т. е. може ли то съ врѣме да стане едно доходно прѣдприятие. Отговорътъ не може да бѣде другъ, освѣнъ този: че то има, или по-право, може да има едно свѣтло бѣдѣще, но само при едно условие — което условие важи собствено за всички акционерни прѣдприятия — а именно при условието: то да бѣде добръ администрирано, разумно управлявано, нѣщо което досега не е било.

Прѣди всичко, България поддържа единъ много широкъ търговски обмѣнъ съ най-близкитѣ свои съседни страни, и то по морски пътъ, като се вземе, прѣди всичко, Турция и слѣдъ това Егейскитѣ острови, а най-вече Египетъ, Гърция и Мала-Азия — единъ все таки близъкъ, недалеченъ морски пътъ. Това условие би поставило едно мѣстно параходно дружество въ особени благоприятни условия, но само при едно обстоятелство: когато това параходно дружество не би си задавало много широки задачи, да поддържа много дълги рейси, съобщения, както по едно врѣме бѣше си задавало параходното дружество — и прѣди всичко, да се държи най-вече за близкия пазаръ, за близкитѣ тържища, да може все таки, съ онова ограничено количество параходи, съ които то разполага или може да разполага, да поддържа едни редовни или точни установени рейси, точно установени съобщения за тия близки мѣста. И собствено, ако параходното ни дружество има нѣкаква заслуга къмъ общитѣ наши търговски интереси, къмъ нашия износъ, то е именно въ това отношение, че съ своитѣ ограничени срѣдства, съ малкото параходи, съ които разполага, създаде едни колко-годѣ редовни съобщения между България и Цариградъ не само, но и между България, Солунъ, Пирей, Александрия, Смирна и въобще съ нѣкои отъ Егейскитѣ острови. И по-рано сж съществували сношения между България и тѣзи мѣста, сношения, които сж били изпълнявани, услужвани отъ грѣцки параходни компании, но, въ всѣки случай, при много по-неизносни условия, отколкото това става сега съ параходното дружество; а особено отъ нѣколко години насамъ, откато държавата ни създаде комбинирани тарифи, тарифи между нашитѣ желѣзници и Българското параходно дружество, споредъ които единъ търговецъ или единъ индустриалецъ, да кажемъ, на брашна, отъ вжтрѣшността може да си натовари брашно на желѣзницата и да го прѣдаде или за въ Александрия, или за въ Смирна, или Солунъ, или Цариградъ и пр. Услугитѣ, които параходното дружество оказваше на нашата износна търговия за тѣзи мѣста, бѣха ѝ станали особено цѣнни. Въ това отношение трѣбва да се работи занапрѣдъ и трѣбва да се счете като една добра, разумна работа, че надзорътъ върху параходното дружество е миналъ подъ Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията — онова министерство, което създава, което направлява тарифитѣ по българскитѣ държавни желѣзници, което направлява нашия износъ къмъ Варна и къмъ Бургасъ и, като така, може по този начинъ, въ зависимостъ отъ условията и отъ моментитѣ, да създава особено благоприятни тарифи за ония наши произведения, които е нужно да бѣдатъ изнасяни за нѣкои външни морски пристанища. Но, г. г. народни прѣдставители, колкото голѣми и да сж нашитѣ стремления, нашитѣ желаниа да подпомогнемъ нашето пара-

ходно дружество, нека не си правимъ иллюзии, че ние въ скоро врѣме ще бѣдемъ въ положение да го направимъ пригодно да удовлетвори напълно транспортнитѣ нужди на нашата износна търговия не за далечния западъ, а даже за най-близкия изтокъ. Онова количество зърнени храни, брашна, добитѣкъ, които ние изнасяме не само за Турция, но и за Гърция, за Египетъ и за Мала-Азия, не е възможно, и не въ скоро врѣме ще бѣде възможно, да бѣде прѣнасяно изключително отъ параходитѣ на Българското параходно дружество. Немислимо е това. Параходното ни дружество, даже и още два парахода да му купите, не ще бѣде въ положение да поддържа редовни съобщения съ тия пристанища между Варна и Бургасъ, ако щете, между Солунъ, Пирей, Александрия, Смирна и пр. Това е невъзможно. Вънъ отъ това, параходитѣ, съ които разполага нашето параходно дружество, не сж пригодно така, щото да могатъ да служатъ за транспорта, за прѣнасяне на ония наши стоки, артикули, които се изнасятъ за тия страни: единъ и сѣщи параходъ служи за износъ и на брашна, и на храни, и на добитѣкъ. Не е възможно подобно нѣщо. Тѣй че, тукъ му е мѣстото да подчертая слѣдната своя мисль: когато е въпросъ да се даде право на министра на общественитѣ сгради да сключи специаленъ договоръ съ Българското параходно дружество, въ който да се уреждатъ и бѣдѣщитѣ негови тарифи, би било желателно, ако се явѣха и други морски параходни дружества, компании, каквито съществуватъ, за въ този нашъ край, за въ този кѣтъ, и ако тѣ биха желали, биха се съгласили почти на сѣщитѣ условия, по които и Българското параходно дружество прѣнася български произведения, да прѣнасятъ нашитѣ произведения, желателно би било нашата държава да имъ прѣдостави сѣщитѣ комбинирани тарифи, каквито сж прѣдоставени и на параходното дружество. И въ това отношение права бѣше мисльта на г. Ляпчева, че Българското параходно дружество нѣма защо да се страхува отъ конкуренцията на чуждитѣ компании; когато ще съществува такава конкуренция, тя ще бѣде желателна за нашия експортъ затуй, защото чрезъ параходното дружество държавата иска да улеснява нашия експортъ. Но затуй пъкъ, за да може и това параходно дружество да съществува, налага се, щото държавата да поема извѣстни тежести, за да може тогазъ, когато пъкъ бѣде нужно на държавата и когато не ще може послѣдната да разчита на услугитѣ на чуждестраннитѣ компании, да го използва за своитѣ цѣли. Тѣй че, Българското параходно дружество трѣбва да съществува. То не може да се остави само частично прѣдприятие, а трѣбва всѣкога да бѣде подъ контрола и надзора на държавата и послѣдната трѣбва да му оказва своята помощъ. Съвсѣмъ погрѣшно би било прѣдприятието да се обърне въ чисто държавно, както пледира прѣдседателтъ на сегашното параходно дружество.

Н. Мирски: Азъ не пледирамъ, а казвамъ какво казватъ акционеритѣ.

Д-ръ И. Дрѣнковъ: Вземете за образецъ ромѣнското параходно дружество, едно нещастно прѣдприятие отъ фискално гледище, отъ гледище на това, доколко разходитѣ и жертвитѣ, които се правятъ подиръ него, се оправдаватъ отъ приходитѣ. Купуватъ се извънредно скѣпи, лужозни, непригодни за цѣльта параходи, управляватъ се злѣ, защото държавата не търсила печалба, създаватъ се съвсѣмъ необмислени рейси, само за луксъ, и въ края на крайщата, държавата, която е изразходвала сума милиони, трѣбва всегодишно по единъ, по два, по три милиона да жертва за управлението, за издрѣжката на своето параходно дружество. Но за да може пъкъ да бѣде оправдана тази държавна помощъ, която ние трѣбва да дадемъ на параходното дружество, трѣбва и отъ него да се изискатъ редъ условия, безъ които тази

помощ не може да бъде оправдана. И параходното дружество трябва да погледне малко по-спекулативно на своята задача. Никъде това параходно дружество не се интересува, нѣма хора, нѣма представители, които да се интересуват за търговските условия въ ония пристанища, за които ние прѣнасяме напѣтѣ произведения или пъкъ, отъ които ние бихме могли да внасяме нѣщо въ България.

К. Мирски: 2.000 л. даде дружеството на правителствения делегатъ — ходи навѣждѣ.

Д-ръ И. Дрънковъ: Ама защото делегатътъ е билъ такъвъ; поставени сѣ за делегати лица, които не сѣ разбирали отъ своята задача.

К. Мирски: Правителството го назначи.

Д-ръ И. Дрънковъ: Едно параходно дружество, което поддържа съобщения съ морски пристанища, трябва въ всѣко едно пристанище да има свой прѣдставител, да има агенция, която да слѣди за неговитѣ интереси, да му намира пазаръ, да му намира товаръ — безъ това е немислимо. Не може току-така слѣпо да се натовари единъ товаръ, да се отиде еднѣждѣ и слѣдъ това дълго врѣме да седи да чака новъ товаръ, или да се върне празенъ, или пъкъ да се избиратъ рейси съвсѣмъ непригодни за задачитѣ и не по силитѣ на параходното дружество, както е било, напр., съ поемането, съ ангажиране прѣнасянето на товари за Анверсъ, Роттердамъ или другадѣ. Тѣй че, желателно би било за въ бѣдѣ държавата да упражнява по-строгъ и по-вѣщъ контролъ надъ това дружество, да не се счита то като гнѣздо, където може да се настани нѣкой партизанинъ, съ цѣль да получава шестъ или седемъ хиляди лева заплатата, както е било досега; да се ангажира за директоръ лице вѣщо, да се поставятъ за контролори, ревизори лица отдадени и свѣдущи по работата, да се спечели въобще довѣрие въ бѣдѣ на дружеството. Иначе, то ще крѣе, и жертвитѣ, които ще се изискватъ отъ държавата, ще растатъ се повече и повече.

Въ свръзка съ морското параходно дружество, г. Екимовъ повдигна и другъ въпросъ: да-ли не би било умѣстно държавата да помисли и за създаването на дунавско параходно дружество? Па и менъ частно е извѣстно, че управницитѣ на Варненското параходно дружество, не виждайки ясно къдѣ сѣ причинитѣ за лошия вървежъ на работитѣ му, често пѣти сѣ били наклонни да се отдаватъ на голѣми проекти, да казватъ, че параходното морско дружество щѣло да се засили тогава, когато се образува и дунавско параходно дружество, че и напѣтѣ храни, които се изнасятъ чрѣзъ Браила и Галацъ, да се поемели отъ българското параходно дружество нататѣкъ, да му се създаде трафикъ и тогава работата щѣла да трѣгне по медъ и масло. Нищо по-погрѣшно отъ това. Вѣрно е, че българскиятъ износъ чрѣзъ Браила и Галацъ може да се еманципира, т. е., да се освободи отъ опека на Ромѣния, когато би се създадо едно българско дунавско параходно дружество, което да стои въ свръзка съ черноморското българско параходно дружество. Но за да може да поеме тази задача параходното дружество, то трябва да разполага съ много повече срдѣства, отколкото могатъ въ най-близко врѣме да му се дадатъ. Едно параходно дунавско дружество, което трябва да има за задача не само да прѣнася стоки между българскитѣ пристанища, по българския брѣгъ, ами да направлява, да прѣнася българскитѣ храни по Дунава, къмъ Браила и Галацъ, може само тогава да съществува, когато имаме едно уредено българско морско параходно дружество. Българското морско параходно дружество не може да се оплаче отъ липса на товаръ; такъвъ е съществуващъ прѣдостатѣкъ, но въ

неумѣние да се нареждатъ едни удобни рейси, едни рейси, които да отговарятъ на нуждитѣ на българския износъ.

К. Мирски: Купете му акциитѣ и наредете го Вие.

Д-ръ И. Дрънковъ: Г. Мирски! Азъ нѣмамъ тази претенция; да бихъ ималъ тази възможность, може-би, бихъ се ангажиралъ, но въ всѣки случай нека не се вдаваме въ чужди проекти.

К. Мирски: Вие плачете на чуждѣ гробъ.

Д-ръ И. Дрънковъ: Ние сме наклонни често пѣти да говоримъ за голѣми проекти, безъ да сме въ състояние да реализираме по-малкитѣ. Тѣй че, въ заключение ще кажа, че този проектъ заслужа пълната наша подкрѣпа, но отъ друга страна, нека извлеченията, които се направятъ тукъ, да бѣдатъ добри, прѣцѣпени отъ управлението на параходното дружество и особено отъ неговия управителенъ съвѣтъ, да не мисли, че държавата е безусловно длъжна да му покрива дефицита и да му оказва се помощ, но нужно е, прѣди всичко, да прояви повече вѣщина, за да може прѣдприятието да стане не само едно прѣдприятие, което служи за гордостъ на страната, но и да дава добри печалби на неговитѣ акционери.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Петъръ Петровъ.

П. Петровъ: Г. г. народни прѣдставители! Макаръ че много народни прѣдставители изказаха своитѣ мнѣния, и г. министърътъ на финанситѣ даде обяснения по сегашното състояние на параходното дружество, както и по цѣлитѣ на дружеството, за бѣдѣщата негова дѣйность, азъ пакъ взехъ думата и ще ви главоболя малко, за да кажа нѣкои други пояснения, или моето схващане върху нашата морска служба, върху нашата морска търговия и върху нашето морско параходно дружество. Тѣ сѣ три отдѣлни въпроси. Въ своя 15-годишенъ животъ Българското параходно дружество, чието начинание — тукъ се призна официално — е било по-скоро националистическо, патриотическо, или отъ желание да имаме единъ флагъ, който да се развѣва, а не да извършва нѣкаква служба — това параходно дружество, казвамъ, въ този 15-годишенъ свой животъ, макаръ че злѣ се управлява, макаръ че злѣ се експлоатира, макаръ че се е занемарвало, е направило доста голѣми услуги на нашата морска търговия, било като е подбивало цѣнитѣ на другитѣ параходни компании, било като е прѣнасяло евтино българскитѣ износи стоки, но заради себе си това параходно дружество не е направило нищо, то е дошло до една такава стадия, че сѣ замислювали да го ликвидиратъ. Даже почтениятъ варненски народенъ прѣдставителъ г. Мирски изказа своето горещо желание да се продадатъ параходитѣ, за да си взематъ акционеритѣ своитѣ пари, или пъкъ правителството да купи акциитѣ и това дружество да стане чисто държавно. Тази идея, макаръ че е продиктувана на г. Мирски отъ реалнитѣ загуби, които, може-би, той самъ прѣтърпѣва, . . .

К. Мирски: Всичкитѣ акционери прѣтърпѣватъ загуби.

П. Петровъ: . . . но тая идея, ако се приеме, ще бѣде една нещастна идея, и това дружество ще измѣни на своето хубаво име „Постоянство“. Никое параходно дружество отъ първата година или въ първитѣ 10 години на своя животъ не е дало никакви реални добри резултати; нему трябва дълъгъ животъ, за да може да заживѣе, да закрѣпне и да стане полезно.

А. Екимовъ: Да се изчистятъ всичкитѣ плѣвели между него.

П. Петровъ: Имате право. — Най-хубавата идея, която е имало нашето правителство сега, е, че е отнело параходното дружество отъ Министерството на финанситѣ и го е дало на Министерството на общественитѣ сгради. И азъ не мога, освѣнъ да похваля нашия министъръ на общественитѣ сгради, който така грижливо е вникналъ въ това занемарено дѣло, и като го е поелъ, внесе ни единъ проектъ, напълно заслужаващъ нашата поддрѣпа и одобрение.

Н. Мирски: Отъ три години акционеритѣ искатъ това — да мине къмъ туй министерство.

А. Екимовъ: Ама ти не си казваше думата въ камарата.

П. Петровъ: Параходното дружество, еднѣжъ усилено съ покупката на единъ новъ голѣмъ параходъ, тъкмо за цѣлѣта, която ще извършва това дружество, именно, товаренъ параходъ, който да може да има отдѣления за различни, разнородни стоки, ще принесе голѣма полза и ще бѣде едно голѣмо и добро оръдие на това дружество. Щомъ параходното дружество минава въ Министерството на общественитѣ сгради, г. министърътъ ще има тогава да се грижи и за цѣлия нашъ морски транспортъ. Азъ, обаче, ще обърна неговото внимание и ще му кажа, че за първо врѣме нашето параходно дружество не ще може да изпълнява своята задача; макаръ че вие ще му купите единъ параходъ, макаръ вие да му гарантирате една субсидия отъ 400.000 л. — и му я гарантирате съ 300.000 л., безъ то да извършва работа — то не ще може да ви извършва работа. Не говоря за голѣмата служба, която единъ денъ България ще има да върши съ своя бѣдѣщъ интензивенъ трудъ въ далечния континентъ — тя е работа подиръ 10—15 години — но за днесъ Българското параходно дружество не може да задоволи нуждитѣ на нашия експортъ, нито за Александрия, нито за Смирна, нито за Солунъ, нито за Пирей, нито за Цариградъ, нито за Малоазиятскитѣ брѣгове — Самсунъ, Трапезундъ и т. н. Ще трѣбва г. министърътъ на общественитѣ сгради да поиска и да има на свое разположение единъ минималенъ кредитъ отъ 100.000 л., който да раздава, въ случай, че има нужда, на дружества, които ще вършатъ сервиса на нашата експортна търговия. И азъ ви увѣрявамъ, че днесъ има такива дружества, за които спомена г. Коларовъ, които иматъ 1, 2, 3 парахода, частни лица, които утрѣ ще дойдатъ сами въ София да прѣдложатъ своитѣ кираджийски услуги и ще кажатъ на българското правителство: ето нашия параходъ, прѣгледайте го, вижте го, ако намирате, че той може да носи съ приличие вашитѣ стоки, ние сме готови да ви услужимъ съ много малка субвенция, не субвенция отъ 100 или 150 хиляди лева, както се е давало на Фрейсине или на Дайче-Леванте-Лини за въображаеми услуги, но за услуги, които всѣки денъ ще ставатъ. И такива услуги ще трѣбва да се заплащатъ съ врѣмenni субвенции въ продължение на мѣсецъ, два, три, когато има бързъ износъ, когато има нужда, защото вѣнчашиниятъ пазаръ не чака отъ насъ: той ще вземе отъ насъ само тогава, когато ние отидемъ наврѣме. Ако днесъ той плаща една висока цѣна, както въ Цариградъ, съ 2—3 гроша на месото и брашното, той го плаща за недѣля, за три дена, почаква цѣната, а щомъ дойде повече товаръ, веднага подбива цѣната. Това е изкуството на нашитѣ параходи — да отиватъ наврѣме. Така е и въ Александрия, дѣто цѣната може да се качи на 2 л. и който отиде по-рано, той ще спечели 2 л.; който отиде по-късно, ще загуби 2 л., защото, вмѣсто 2 л. повече, ще му дадатъ 2 л. по-долу. Тамъ е цѣлѣта на

морската политика. А нашето морско параходно дружество това не може да извърши само. Азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че Българското параходно дружество, така, както ни го прѣдставявате съ този договоръ, ще напредне, даже азъ смѣтамъ, че ще напредне повече, отколкото г. министърътъ на финанситѣ мисли. Азъ вѣрвамъ въ неговото бѣдѣско бѣдѣще и съмъ сигуренъ, че подиръ 15 години, при единъ правиленъ и рационаленъ животъ, това дружество ще има 30 параходи добръ екипирани и най-модерни, и това ще бѣде нашата бѣдѣща търговска флота. Вѣрвамъ, убѣденъ съмъ въ това, но трѣбватъ здрави рѣцѣ. И така, като ние сме започнали работата, ако тя не се развали отъ други, вѣрвамъ ще напредне. Сега, да не мисли параходното дружество, че тази субвенция ще отиде да го конкурира; нека това става съ съгласието на управителния съвѣтъ; нека на управителния съвѣтъ на Българското параходно дружество, който казва: „Азъ тукъ имамъ хвърлени 2—3 милиона лева, значи, вие трѣбва да ме пазите“, да му се каже: заповѣдайте, господа, вие искате субвенция, но тази линия е празна; вие сте оставили тукъ цѣлъ мѣсецъ, безъ да отидете нѣкъдѣ съ вашитѣ параходи, затова ще взема други нѣкои дребни параходи съ ваше съгласие и ще имъ дамъ малка субвенция, на нѣкой 2, на нѣкой 3, на нѣкой 5 хиляди лева. А когато Българското параходно дружество види това, то ще вземе параходи подъ наемъ. Тукъ има една клауза много добра, че българското правителство ще подпомага Българското параходно дружество било чрѣзъ кредитъ, било чрѣзъ поръчителство за заеми, и ако послѣдното се завземе добръ при новитѣ условия, то може идущата година да наеме 2—3 парахода подъ наемъ и, като имъ плати наема, да спечели много добри пари само отъ нашия износъ, защото нашиятъ износъ рентира много добръ. Отдесъ г. Мирски направи една смѣтка, че много евтинъ се прѣнасяли брашната. Не е вѣрно; не се прѣнасятъ евтино, защото не една торба се изнася, но се изнасятъ тонове и тѣ съ 2—3 л. на тонъ, 5 л. на тонъ или 10 л. до Александрия, а тѣ съ 20.000 л. на единъ товаръ, който ще отиде за 15 дена; мимо туй, има и други разнородни стоки, за които се взема тѣ 30 л. на тонъ. Тѣй щото, въ тази работа не само че има национално значение, не само че има правствено задоволство, че и ние живѣемъ тѣй, както и другитѣ страни, че и ние можемъ да вършимъ нѣщо, че не сме профани въ морската работа, че я разбираме, но въ нея още има и печалба и доходност.

Та азъ ще съкратя, г. г. народни прѣдставители, и казвамъ, че Българското параходно дружество, слѣдъ 15-годишно лутане, влиза въ нова ера на своето развитие и разцѣтяване. Азъ пожелавамъ на г. министра на общественитѣ сгради, щото въ неговитѣ рѣцѣ това параходно дружество да захване своя новъ животъ безъ спѣнки, и безъ сбъркване да трѣгне напредъ съ пълненъ ходъ. Но го моля, прѣди да иска такава една субвенция, която да има на рѣка, за да я дава тамъ, където ще трѣбва, да ангажира чужди компании, които да услужватъ на нашата търговия, защото, ако ние си правимъ илюзията, че на първо врѣме нашето параходно дружество ще изпълнява своята служба, ние грѣшимъ и ще направимъ пакъ същата грѣшка: пакъ търговцитѣ ще викатъ, че нѣмаме параходно дружество, че не се върши работа и ще почнатъ да се хвърлятъ обвинения, които, ако първиятъ денъ бѣдатъ голословни, на втория или третия денъ ще се оправдаятъ, защото такъвъ е животътъ. Азъ свършвамъ, г. г. народни прѣдставители, като моля г. министра на общественитѣ сгради да вземе подъ внимание това мое казване. (Нѣкои ржкоплѣскатъ).

Н. Мирски: Вие желаете животъ на едно дружество, което желае да умре. (Смѣхъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Пристъпваме къмъ гласуване. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдлаганото отъ г. министра на общественитѣ сгради рѣшение за сключване договоръ за навигация съ Българското търговско параходно дружество, съ онуй съдържание, което се прочете отъ г. секретаря, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

А. Екимовъ: А второ четене?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Това гласуване е окончателно, защото то е рѣшение.

Слѣдва по дневния редъ: второ четене на законопроекта за допълнение чл. 2 отъ закона за разрѣшаване на Търновската община да сключи заемъ 100.000 л.

Моля докладчика г. Стоименъ Савовъ да го докладва.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за допълнение чл. 2 отъ закона за разрѣшение на Търновската община да сключи заемъ 100.000 л.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Къмъ чл. 2 отъ закона за разрѣшение на Търновската община да сключи заемъ отъ 100.000 л. се прибавя слѣдната нова алинея:

„Слѣдъ извършване горнитѣ разходи, останалата свободна частъ отъ заема ще се употреби за урегулиране двора на възобновеното здание и за изплащане стойността на отчужденитѣ частни имоти, находящи се около зданието.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ прочетения членъ единственъ, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

По-нататкъ слѣдва второ четене законопроекта за разрѣшаване на Старозагорския окръгъ, Пловдивската и Пирдопската градски общини да сключатъ заеми.

Моля сжщиятъ г. докладчикъ да докладва и този законопроектъ.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за разрѣшение на Старозагорския окръгъ, Пловдивската и Пирдопската градски общини да сключатъ заеми.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на Старозагорския окръгъ, Пловдивската и Пирдопската градски общини да

сключатъ заеми въ размѣръ и подъ условия, показани въ слѣднитѣ членове.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 1, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Чл. 2. Старозагорски окръгъ. Заемътъ ще бѣде въ размѣръ 700.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка подъ слѣднитѣ условия: а) лихва 7% годишно и 30-годишенъ срокъ за изплащане, чрѣзъ равни шестмѣсечни вноски, плащани на 31 януарий и 31 юлий всѣка година; б) за гаранция ще служатъ залагаемитѣ приходи на окръга въ размѣръ достатъченъ да покрие анюитета; в) заемътъ ще послужи за учрѣдяване при окръжната постоянна комисия „фондъ за отпускане заеми за построяване и доизкарване училищни здания въ села отъ Старозагорския окръгъ“. Отъ този фондъ ще се отпускатъ на желающитѣ села отъ окръга нужнитѣ имъ за постройки и доизкарване на училищни здания суми, при условия изложени въ специаленъ „правилникъ за фонда“, одобренъ отъ министра на вътрѣшнитѣ работи.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 2, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Чл. 3. Пловдивска община. Заемътъ ще бѣде въ размѣръ 450.000 л. златни и ще се сключи отъ Българската народна банка подъ слѣднитѣ условия: а) лихва 7% годишно и 25-годишенъ срокъ за изплащане, чрѣзъ равни шестмѣсечни вноски, плащани на 31 януарий и 31 юлий всѣка година; б) за гаранция ще се заложатъ излишъцитѣ отъ заложенитѣ при първия общински заемъ отъ 1896 г. приходи; в) добитата отъ заема сума ще се употреби за постройка на шестъ училищни здания и за изплащане стойността на отчужденитѣ частни имоти, нужни за тѣх здания.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 3, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Чл. 4. Пирдопска община. Заемътъ ще бѣде въ размѣръ 59.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка подъ слѣднитѣ условия: а) 7% годишна лихва и срокъ за изплащане 40 години; б) за гаранция ще се заложатъ врѣхнинитѣ отъ редовнитѣ данъци върху сградитѣ, занятитѣ, поземелния данъкъ: върху патентитѣ за отваряне кръчми и кафенета и беглика; в) заемътъ ще се употреби: за снабдяване града съ вода за пиење 50.000 л. и за изработване на нивелационенъ планъ на града и свързанитѣ съ това работи 9.000 л.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 4, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Слѣдва по-нататкъ второ четене на законопроекта за отпускане даромъ отъ държавната мина „Перникъ“ 20 тона каменни въглища първо качество на сиротопиталището „Св. Патрикий“ въ София.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за отпущане даромъ отъ държавната мина „Перникъ“ двадесетъ тона каменни въглища първо качество на сиротопиталището „Св. Патрикий“ въ София.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ заглавието, както е прието отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Разрѣшава се на Министерството на търговията и земледѣлието да отпусне даромъ отъ държавната мина „Перникъ“ двадесетъ тона каменни въглища първо качество на сиротопиталището „Св. Патрикий“ въ София.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ прочетения членъ единственъ, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

По-нататъкъ слѣдва второ четене на законопроекта за освобождаване отъ мито и всѣкакви други такси рускитѣ печатни произведения, внесени въ страната за книжната изложба въ София по случай славянския съборъ.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за освобождение отъ мито и всѣкакви други такси рускитѣ печатни произведения, внесени въ страната за книжната изложба въ София, по случай славянския съборъ.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта тъй, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Освобождаватъ се, безъ изключение, отъ всички такси внесенитѣ въ страната прѣзъ Варненската митница руски печатни произведения за книжната изложба въ София, по случай славянския съборъ прѣзъ текущата 1910 г.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ прочетения членъ единственъ така, както го е приела комисията и както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

По-нататъкъ слѣдва второ четене на законопроекта за опрощаване 8.898'90 л. дължими на Българската народна банка.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за опрощение 8.898'90 л. дължими на Българската народна банка.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Екимовъ по заглавието.

А. Екимовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Може-би, за пръвъ пътъ се внася въ Народното събрание единъ законопроектъ, който се касае до вземания-даванията на Българската народна банка. Съ настоящия законопроектъ финансовиятъ министъръ иска да вотираме, да приемемъ да се опростятъ на бивши двама касиери суми, които сж се оказали, че липсватъ по една или друга причина въ тѣхнитѣ каси.

Г. г. народни прѣдставители! Прѣди малко намъ се раздаде единъ списъкъ, съ който финансовиятъ министъръ ни сезира да дадемъ нашето съгласие, за да се опростятъ суми на мнозина български граждани и сироти, които суми сж несъбираеми отъ държавнитѣ финансови власти. Питамъ ви сега азъ, когато се касае въпросътъ да се опростятъ на една сиротиня 5 л., за събирането на които финансовата администрация е употребила всички инквизиционни срѣдства, и по никой начинъ не могатъ да се събератъ, когато, казвамъ, за такива едни суми народното прѣдставителство си е запазило суверенното право то само да може да каже своята дума, трѣбва ли да се опростятъ или не, а съ това прѣдложение, което ще се внася отъ финансовия министъръ, да има нѣкой, който да посме моралната отговорностъ прѣдъ този народъ — Финансовото министерство, правителството — че е прослѣдилъ цѣлата работа, че е видѣлъ, че тѣзи суми сж несъбираеми и че тѣ най-послѣ трѣбва да се опростятъ, е практиката на нашата Народна банка? Азъ имамъ отчета ѝ. На стр. 36 вие ще намѣрите: съдебни дѣла — 8.256.587'90 л.; протестирани полици — 427.802'40 л. и т. н. Вие виждате, г. г. народни прѣдставители, отъ двѣтъ пера само, които азъ ви прочетохъ, че капиталътъ на Българската народна банка — и основенъ, и резервенъ — почти се имобилизира, почти се поглъща. Защо финансовиятъ министъръ не сезира народното прѣдставителство съ този списъкъ, който се прави ежегодно, за да се опрощаватъ суми, съ стотици хиляди лева, отъ управителния съвѣтъ на банката? Банката е станала едно заведение, кѣдѣто се охраняватъ разни лица. На нѣкой искусствено оставатъ да се просрочатъ полицитѣ и послѣ казватъ: „Полицата е несъбираема, едикой си билъ поржчителъ“, както е случаятъ съ кожарското дружество. Азъ ще ви занимамъ подробно съ списъка, когато вземемъ да гледаме закона за Народната банка. Хайде — минатъ 200—300 хиляди лева въ загубитѣ и никой не знае, ни лукъ ялъ, ни лукъ мирисалъ, и въ края на краищата Народната банка пише въ края на бюджета: несъбираеми дългове, опрощаватъ се 800—900—1.000.000 л., а народното прѣдставителство нѣма ни хаберъ отъ тѣзи работи. Така бѣше аферата на братя Симеонови, така бѣше аферата на Тодоръ Арнаудовъ отъ Габрово — 1 милионъ лева се опростиха — и купъ други афери, г. г. народни прѣдставители. У финансовия министъръ има една папка, която се пази въ секретъ. Миналата година азъ искахъ отъ г. министъръ Саллабапева да ни пусне да идемъ да надникнемъ въ банката, да видимъ какво става; казва: секретъ, не може. Имаше комисия, която бѣше назначена да ревизира тѣзи работи, най-послѣ тя е дала докладъ и констатирала близо 5 милиона лева несъбираеми креанси. Дайте да уловимъ за ухото този, който е станалъ причина за тѣзи прѣстѣпления! Народната банка е държавно учрѣждение *par excellence*, тя принадлежи на българския народъ, той получава нейнитѣ печалби, и ако нѣкой изяде 5 л. на Българската народна банка, то е равносилно, че той ги изяде отъ джеба на българския данъкоплатецъ. Нека ограничимъ тѣзи независимости, тѣзи автономности — не сме ние за тѣзи работи — защото отъ една крайностъ отиваме на друга.

Азъ не съмъ противъ това предложение на финансовия министъръ. Азъ вѣрвамъ, че прѣди да сложи подписа си подъ доклада, прѣди да сложи подписа си подъ законопроекта, той, който е отговорното лице прѣдъ насъ, е прослѣдилъ най-добрѣ работата, намѣрилъ е, че има причини да се опростятъ тѣзи суми, и ни внася този законопроектъ. Но азъ моля финансовия министъръ да вземе бѣлѣжка отъ моитѣ думи, да се тури край на тази анархия, и нека прочете прѣдъ народното прѣдставителство този списѣкъ, който се намира въ неговата папка. Нека не отиваме да занимаваме народното прѣдставителство само съ нѣкои дребни работи, че нѣкой бирникъ злоупотрѣбилъ 100 л., или че въ касата на нѣкой касиеръ излѣзла липса 50 л.; нека се освѣтли българскиятъ народъ. Съ това нѣма да се накръни престижътъ на Българската народна банка, но ние ще изринемъ гнилотитѣ и ще дадемъ възможностъ да се поиска отговорностъ отъ тѣзи, които сж станали причина да дойде работата до това положение, а тѣзи, които седятъ начело на управлението, като знаятъ, че народътъ иска отговорностъ отъ тѣхъ, да мислятъ и да внимаватъ. И вчера имаше една афера въ Варна — фалира едно дружество, „Звѣзда“, 450.000 л. завлѣче отъ банката, отъ които 250.000 л. несѣбираеми, както се констатира това отъ експертизата; има полици, подписани отъ слуги. За това ли е дадена банката, да се охраняватъ търтеи, да ограбватъ съ стотици хиляди лева и да правятъ капитали? Тя не услужва на дребния български търговецъ, на дребния български индустриалецъ. Въ банката вратитѣ сж затворени за честнитѣ хора, за трудолюбивитѣ хора, защото за тѣхъ има голѣма инквизиция; а за голѣмнитѣ — тѣзи, които сж влиятелни, които не подбиратъ срѣдствата, за да злоупотрѣбаватъ — вратитѣ на банката сж отворени. Азъ моля г. министра на финанситѣ, въ папката на когото се намиратъ всички работи — но той ги пази и не рачи да ми ги даде да ги прочета, и може-би да си има нѣкои съображения за това — да ги прочете прѣдъ народното прѣдставителство, то има право да държи смѣтка.

Г. г. народни прѣдставители! Даже хората отъ управлението на Народната банка сега, както чувамъ отъ слухове по улицитѣ — защото, както ви казахъ, законопроектътъ се крие отъ насъ, до когато дойде да се вотира — искали да се опазятъ съ него, да не може министърътъ на финанситѣ да внася предложение въ камарата да се смѣнява персоналитѣ въ банката, а да се възложи това на нѣкаква висша комисия. Това е безобразие. Тѣзи нѣща не може да се търпятъ въ тази страна. Нека кажемъ, че законността трѣбва да тържествува, да прѣслѣдваме малкитѣ прѣстѣпници, но да прѣслѣдваме и голѣмитѣ прѣстѣпници. Азъ сега нѣма да си позволя да чета имена, но ако министърътъ на финанситѣ не ни даде освѣтление, когато дойда втори пътъ да взема думата, азъ ще обрисувамъ на народното прѣдставителство, да види то, колко хора ние срѣщаме въ София, които ни срамъ да поздравимъ, а тѣ сж станали богати, защото сж изяли по 500.000 и по 1.000.000 л. отъ банката. Ще ви кажа имена, за да видите, че това сж не празни приказки, а факти, и е срамъ за българския народъ. Приемамъ този законопроектъ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Законопроектътъ не се чете сега по принципъ, а на второ четене; тѣй щото, на първо четене трѣбваше да изкажете това.

Има думата г. Никола Коларовъ, пакъ по заглавието.

Н. Коларовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Г. Екимовъ засегна една отъ най-болѣзненитѣ страни, едно отъ най-слабитѣ мѣста на Бъл-

гарската народна банка — касовиятъ персоналъ на банката.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Коларовъ, говорете по заглавието на законопроекта.

Я. Поповъ: Ние искаме да слушаеме. Сега му е случаятъ. Другъ пътъ не можемъ да чуемъ това.

Н. Коларовъ: Азъ, понеже искамъ да говоря по законопроекта, ще се огранича само да посоча опазни слабостъ, която е дала за резултатъ туй предложение, което иде тукъ. Касае се въпросътъ, както казахъ, за касовия персоналъ на Народната банка. Г. министърътъ на финанситѣ ни обѣща, че ще ни внесе законопроектъ за реорганизацията на Народната банка; надѣвамъ се да можемъ да имаме случай да го видимъ и да си кажемъ тамъ по-обширно мнѣнието специално и по персонала, ала онова, което тукъ трѣбва да кажа сега още, то е слѣдующето: заявявамъ отъ самото начало, че азъ съмъ за опрощаване сумата на бившитѣ касиери на Българската народна банка.

И. Хаджиевъ: Искаме да кажете защо.

Д. Драгиевъ: Вие въ вашата банка тѣй ли опрощавате?

Н. Коларовъ: Всѣки пътъ опрощаваме въ извѣстни размѣри. Чакайте да ви кажа.

И. Хаджиевъ: Съ чужда пита, майчинъ поменъ.

Н. Коларовъ: Защото обичай е въ всѣка една банка да се опрѣдѣля едно специално възнаграждение за липситѣ на касиеритѣ на банката.

Понеже виждамъ, че г. г. народнитѣ прѣдставители сж много възбудени и не имъ се слуша, азъ не искамъ да се простирамъ нашироко; но има едно нѣщо, което искамъ да подчертая, а то е слѣдующето: въ всѣка частна банка, както и въ всички голѣми банки, щомъ на единъ касиеръ липсватъ суми отъ касата, и ако той не е въ състояние самичѣкъ да ги заплати, той трѣбва да си отиде. Та азъ ще искамъ да се възведе като принципъ и у Българската народна банка слѣдующото: колчимъ се констатира дефицитъ, касиеритѣ да го внасятъ веднага; не стоятъ ли това, да се уволняватъ; обаче на касиеритѣ трѣбва да се даде право сами да си избиратъ помощницитѣ. По нѣкой пътъ — трѣбва да признаемъ — въ една голѣма банка, едно учрѣждение, каквото е това, тукъ, човѣчески невъзможно е да не ставатъ грѣшки. И тѣзи суми сж резултатъ на липси прѣвъ 1902, 1903, 1904, 1905 г., значи, въ продължение на четири години. Жалко е, че тогавашното управление на банката не е имало прѣдъ видъ да ликвидира сумата при края на всѣка година. И затуй азъ, като поддържамъ, че на касиеритѣ на Българската народна банка трѣбва да се отпуснатъ тия суми, съмъ на мнѣние, че за въ бѣдѣже трѣбва да се взематъ мѣрки, за да не се повтарятъ подобни накупления на дефицити. Защото едно нѣщо трѣбва да имате прѣдъ видъ, г-да — че всѣки единъ човѣкъ може да грѣши и въ всѣко едно управление могатъ да ставатъ грѣшки, но доброто управление умѣе да взема актъ отъ допусканитѣ грѣшки и се старае да се прѣмахватъ тѣ за бѣдѣже. Всѣки човѣкъ може да грѣши, но казватъ: дуракъ е онзи, който, когато единъ пътъ сгрѣши, не взема мѣрки противъ тия грѣшки. Ето защо, азъ казвамъ, щомъ като се възвежда въ принципъ тукъ за прѣвъ пътъ да се заплащатъ на касиеритѣ сумитѣ, които липсватъ, то за въ бѣдѣже трѣбва да се взематъ мѣрки — и такива, доколкото зная, сж взети или ще се взематъ — а тѣ се състоятъ въ слѣдующето. Когато единъ касиеръ не е въ състояние да заплати

липсалитът от касата му суми, въ случай че тръбва да ги плати, и се види, че нѣма нищо умишлено, тогава ясно е, че на такъв касиеръ мѣстото не е тамъ, и той тръбва да си отиде. Но понеже не може да се разбере, да-ли тази грѣшка е умишлена, да-ли е случайна, да-ли е направена по незнание, то за нея би тръбвало да има единъ опрѣдѣленъ размѣръ. На друго мѣсто тя е 13-та заплата, като на всѣки касиеръ се дава за липситѣ 13-та заплата; вънъ отъ тази сума никакви други суми не се отпускатъ. Азъ бихъ предложилъ да се направи сжщото нѣщо и съ касиеритѣ на Българската народна банка, но въ случай че прѣзъ годината не е имало умишлени липси, липси, които се дължатъ на небрѣжностъ, липси, които се дължатъ на недоглеждане, въ такъвъ случай 13-та заплата не тръбва да се дава за възнаграждение на касиеритѣ, а тръбва да се учрѣди единъ специаленъ фондъ за липситѣ и отъ него да се погасяватъ липсалитѣ суми.

Доказвамъ до вторъ единъ въпросъ, той е въпросътъ въобще за чиновницитѣ въ Българската народна банка. Азъ, г-да, съмъ единъ отъ онѣзи, които поддържатъ автономията на Българската народна банка, и ще я поддържамъ винаги. Но, отъ друга страна, комуто е дадено много, много тръбва да му се иска, и заради туй, споредъ мене, тръбва да се взематъ по-строги мѣрки относително хората, които тръбва да се назначаватъ въ Българската народна банка, относително службата и относително авансирането на този персоналъ, и главно по-голяма строгостъ се изисква по избора на касовия персоналъ, понеже за другитѣ служби има по-строгъ цензъ. За касата споредъ мене, тръбва да се избиратъ хора, които прѣдставляватъ всички гаранции, че ще могатъ да одържатъ липситѣ, които иматъ, и заради туй азъ поддържамъ, че тръбва да се плаща тази липса, и за въ бждще да се вземе подъ бѣлѣжка, че по никакъвъ начинъ Българската народна банка не може да плаща за липси на касиеритѣ си повече отъ една заплата, и то слѣдъ като се състави една комисия отъ страна на управлението на банката или отъ страна на инспекцията на Финансовото министерство и тази комисия установи, че касиерътъ е билъ невиненъ — само тогава да се плаща, обаче не тръбва да се изгубва прѣдъ видъ, че касиерътъ ще има право да си избира бройцитѣ и разсилнитѣ, които работятъ при него. Иначе за всѣка една сума касиеритѣ тръбва да заплащатъ, защото никой не знае до какъдъ може да отиде размѣрътъ на тия суми, и да не би тѣ да послужатъ като срдѣство за ощетяване интереситѣ на банката.

Съкалявамъ, че сега не му е врѣмето да говоримъ по други въпроси, които се отнасятъ до Народната банка, и затуй пакъ ще моля г. министра, ако врѣмето му позволява, да внесе този законопроектъ по реорганизацията на Българската народна банка, за да можемъ тогава да се изкажемъ повече и по-пълно.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! По това прѣдложение доста дълго и горещо се дебатира при четенето му по принципъ. Сега започнаха да се повтарятъ сжщитѣ дебати, съ една разлика, че се е забравило даже онова, което се казва въ мотивитѣ. Съ това не искамъ да направя упрежъ на прѣждеговорившитѣ, защото тѣ поне съзнаватъ, че случаятъ, който се има прѣдъ видъ, е мотивиранъ основателно, че сумата отъ 8 хиляди и толкова лева тръбва да се опрости. Смятамъ, че ще улесня прѣднията — защото виждамъ, че мнозина взеха думата — като дамъ едно допълнително освѣтление на даденото вече при първото четене по този въпросъ.

Тукъ не се отнася до опрощаването на суми, защото тѣ сж несъбираеми. Тия суми сж сибиреми въ смисълъ, че ако се прати бирникътъ или сждебниятъ приставъ, той ще ги събере; азъ прѣдполагамъ, че хората иматъ такива имоти, за да се събератъ тия суми. Но има и друго. Казва се, че тия суми тръбва да се опростятъ, защото тѣ се отнасятъ до загуби на двама касиери прѣзъ 1902, 1903, 1904 и 1905 г. Прѣзъ тия години практиката на Народната банка е била, щото констатиранитѣ загуби на касиеритѣ да ги минатъ въ загуба на банката; обаче, азъ казахъ: азъ не мога да ви допусна такова минаване на загуби и, слѣдователно, не мога да допусна минаването въ загуба на банката никаква стотинка, защото считамъ, че е държавенъ имотъ, а ще внеса въпроса до Народното събрание. Но това още не значи, че слѣдъ като освѣтля Народното събрание, което е въ право да опрости сумата, това опрощаване тръбва да се отхвърля отъ Народното събрание. Съ това се иска една свѣтлина. Може-би азъ да съмъ отишълъ много далечъ и ония, които искатъ свѣтлина, може-би, ако не се съгласятъ да приематъ едно такова прѣдложение, дѣйствуватъ противъ себе си, дѣйствуватъ противъ своето искане. Защо? Защото една банка е едно търговско учрѣждение, което си има недостатъцитѣ на своето занятие. Който борави съ милиони, нему ставатъ и загуби. Въ всѣка банка е прието да се дава на касиера подъ нѣкакъвъ видъ нѣкакво обезщетение. Г. Коларовъ ни каза, че въ повечето банки — той е вѣщъ въ тая материя — се дава 13-та заплата, т. е. покрай 12-тѣ заплати, както се слѣдва, дава се и една 13-та заплата, като се знае, че тя е за загубитѣ отъ касовитѣ операции. У насъ до 1 януарий 1906 г., когато влѣзе въ сила новиятъ законъ, е било въ сила слѣдното, че такива загуби сж за смѣтка на банката. Отъ 1 януарий 1906 г. е станало друго. Дава се годишно възнаграждение на касиера: толкозъ годишна заплата и не зная колко за загуби. Добрѣ, отъ 1 януарий 1906 г. насамъ нѣмамъ право да искамъ опрощаване за никого, нито банката ще му опрости; но за врѣмето прѣди 1 януарий 1906 г. е тръбвало да стане отъ двѣтъ едно: да оставѣхъ Народната банка по отношение на тия лица да изпълни практиката, която законътъ е допускалъ, въ смисълъ констатираната загуба чисто и просто да се мине на смѣтка на банката. И тогава въпросътъ щѣше да бѣде свършенъ и никому нищо не щѣше да се направи, и ние щѣхме да се задоволимъ, както се задоволяваме и по отношение баланса на банката, да кажемъ: толкозъ приходъ и толкозъ разходъ, чиста печалба за държавата 3¼ милиона лева. Но азъ въвеждамъ едно ново нѣщо и казвамъ: признавамъ, че вие сте били длъжни да опростите на тия хора тия суми — такава е била практиката, такива сж били условията, когато тѣ сж работили; но азъ, макаръ, може-би, да грѣша въ моето разбиране, искамъ по-голямо освѣтление, искамъ за всички тия суми, подъ каквото прѣдлогъ и да се опрощаватъ, да се даде свѣтлина и да ги донесемъ прѣдъ Народното събрание, като ви давамъ изложение, защо да се опростятъ. Днесъ сж тия суми за касиеритѣ; може-би, утрѣ ще дойдатъ по-големъ суми — 4—5 милиона лева — и е желателно тѣ да видятъ по-голяма свѣтлина. Азъ не съмъ противъ свѣтлината.

А. Екимовъ: Ние желаемъ да ги прочетете, г. министре.

Министъръ А. Ляпчевъ: Pardon! Тѣ въ всѣки случай, по моето разбиране, ще тръбва да видятъ свѣтлина. Ако и да не се приематъ — защото азъ не знамъ, да-ли ще успѣемъ да доизкараме работата — при все туй азъ смятамъ, че тѣ тръбва да минатъ прѣзъ Народното събрание. Но ако господата отъ

банката и тѣзи, които биха ме замѣстили, смѣтатъ, че нѣма нужда да минаватъ прѣзъ Народното събрание, то поне едно нѣщо трѣбва да стане. Народната банка, когато дава своя балансъ, поне въ онзи, който е на български, като приложение, да каже: прѣзъ тази година имамъ толкова загуби. Тѣ сж около 100, 200, 800 хиляди на годината, но да се каже: това, и това, и това. Нищо обидно нѣма тукъ. Хората сж търгували съ банката, и тя ще губи: който печели ще има и загуба; за това споръ нѣма. Но понеже е едно обществено учрѣждение, народътъ, чиито пари сж въ банктъ, е въ право да види свѣтлина, да знае. Ето защо, азъ казвамъ, по моето разбиране е, щото тѣзи опрощавания трѣбва да минатъ прѣзъ Народното събрание, защото считамъ всичкитъ имотъ на Народната банка като имотъ държавенъ; а, заедно съ това, когато тѣ ще бждатъ оправдани, било че не се събиратъ, било че има нѣкакъвъ случай, както е конкретниятъ, азъ ще защитя да се опростятъ, но искамъ да се запази основата на нашия законъ, че държавенъ имотъ може да се опрощава съ знанието на Народното събрание — суверенитетътъ на Народното събрание. Това е моето мнѣние.

Сега, като излизамъ за пръвъ пѣтъ съ това предложение, азъ смѣтамъ, че откривамъ, по моето разбиране, единъ пѣтъ, който ще принесе добрини; но, отъ друга страна, ще съжалявамъ, ако народното представителство не разбере своята задача въ случая, ако то се води отъ слѣдната формула: „Вие, г. министри, тукъ за една вдовица 5 л. да ѝ опростите, употребили сте всички езекутивни мѣрки“, и т. н. — да, употребили сж всички законни мѣрки — „а тукъ 8.000 л. на двама касиери опрощавате“. Опрощаваме ги, по моето дълбоко разбиране, на законно основание, защото по отношение на тѣхъ банката е длъжна да имъ вземе загубитъ прѣдъ видъ на врѣмето, прѣзъ което тѣ сж служили. И когато народното представителство не разбира своята задача, тогазъ може въпросътъ въ края на крайщата да се сведе къмъ слѣдната дилема: или едно учрѣждение съ характеръ на търговско прѣдприятие ще има възможность да живѣе съ приемиътъ въ търговскитъ прѣдприятия, или пъкъ ще се каже, че то не е отъ дѣйността на държавата, и тогава ще отидете логично въ друга крайность, ще отидете до крайността, че банката трѣбва да бжде частно акционерно дружество. Азъ, който съмъ противъ това, по много сериозни причини и защото животътъ на България досега ни е убѣдилъ въ противното, азъ, който даже отъ Европа черпя основи да твърдя, че този редъ не е отъ лошитъ, а е отъ добритъ, защото видѣхъ напоследѣтъ даже свободната Швейцарска държава да иска държавна банка, а не акционерна банка, и съ резонъ; азъ казвамъ, като поддържамъ това, не желая да спѣваме така учрѣдението на банката, щото да не може да функционира, да не може да изпълнява задачитъ си, да не бжде справедлива по отношение на вземанията си, на когото и да е и особено на неговитъ служещи, когато тѣ сж като трети лица въ случая прави: когато тѣ сж работили, тѣзи условия е имало. Ето защо азъ моля г. г. народнитъ прѣдставители, най-паче ония, които сж такива горещи привърженици за свѣтлина, да зачитатъ, че съ тоя мой актъ именно тѣ спомагатъ да се докаже, че Народното събрание знае да цѣни кое трѣбва да се опрости и кое не трѣбва, а не само, отъ желание за сравнение, което нѣма нищо общо, да сравняватъ шумката съ керемидата и да викатъ: „Юкъ, тукъ не бива да се опрощава, ние сме съгласни — само кждѣто се опрощаватъ стотинки“, и тогава да опропагатъ собственото си желание.

Прѣседателствуещъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Ако не бѣше народниятъ прѣдставителъ г. Екимовъ забъркалъ вече нѣкои принципиални въпроси, не щѣхъ да бжда дългъ. Азъ ще подчертая най-напрѣдъ, че много хубаво е онова, което каза г. министрътъ тукъ — че Народното събрание трѣбва да се интересува, най-вече отъ всички други, да знае кому да се опрощава нѣщо, което се дължи на държавата; но азъ два пѣти ще подчертая, че при всичко това и за въ бждѣще юридическата отговорность за всѣко опрощаване на държавна пара, било въ тѣсна, било въ широка смисълъ, ще носи министрътъ на финанситъ или надлежниятъ въобще министръ. Тоя въпросъ, който повдигна народниятъ прѣдставителъ г. Екимовъ, ние го дебатирахме при принципиалното разгледване на настоящия законопроектъ. Той, види се, не бѣше тукъ; иначе не щѣше да възстане принципиално противъ закона.

А. Екимовъ: Азъ не възставамъ, азъ съмъ за законопроекта. Не сте ме чули.

К. Мирски: Г. министрътъ на финанситъ въ изложението на мотивитъ си къмъ законопроекта казва, че съществуватъ нѣколко системи за касови служби, и ни убѣди, че ние трѣбва да се съгласимъ съ него, че той правилно е постѣпилъ, като е прѣдложилъ на насъ да рѣшимъ да се опростятъ тия суми. Ако искате да гледате строго на задачитъ ни, като народни прѣдставители, тая задача не впада у насъ, по сега дѣйствующия законъ за Народната банка, основанъ по нашия основенъ законъ, който опрѣдѣля нашитъ права и длъжности. Въ чл. 105 отъ конституцията се изброяватъ всички ония работи, които ние има да вършимъ, по които ние имаме да правимъ актове, и между тѣхъ, както стои въ пунктъ 3, е слѣдующата: (Чете) „Да опрощава изостанали даждия и всѣкакви недобрани берии, на които прибирането се вижда невъзможно“, отъ което слѣдва, че нашиятъ великъ законодатель е постановилъ никога никому нищо да не опрощава Народното събрание, ако то не се е убѣдило, че това нѣщо държавата не може да го събере. Въ случая не е толико въпросъ за вземане на държавата, защото въ случая държавата трѣбва да се гледа въ по-другъ смисълъ. Имаме прѣдъ себе си закона за Народната банка.

Прѣди всичко, азъ дѣто вземахъ думата, причината бѣше повече за другото, което говори народниятъ прѣдставителъ г. Екимовъ по Народната ни банка, съ която се гордѣе демократическата партия начело съ покойния ѝ шефъ. Като се създаде въ 1885 г. законътъ за Народната банка и като се е прѣсѣздалъ той прѣзъ 1906 г., нашата Народна банка не е прѣстанала да бжде държавно кредитно учрѣждение, обаче държавно кредитно учрѣждение въ широкъ смисълъ на думата, защото въ самия законъ, и прѣдшниятъ и сегашниятъ, за банката, между другото, стои и слѣдното: (Чете) „Основниятъ капиталъ на банката е 10.000.000 л. въ злато, напълно внесени. Капиталътъ съставлява собственость на банката и въ никой случай не бива да се намали“, отъ което слѣдва, че капиталътъ на банката не е капиталъ на държавата, а на самата банка. Обаче държавата е запазила за себе си правото да тегли ежегодно чистата печалба, съгласно чл. 6 на сегашнѣстующия законъ, като се внася тая печалба на приходъ въ държавното съкровище. Чл. 5 на закона говори, че има запасенъ капиталъ за покриване загубитъ. Кой има да рѣшава кои сж тѣзи загуби на банката — това се прѣдвижда въ закона за банката: не е Народното събрание, което има да рѣшава първоначално това, нито г. министрътъ на финанситъ, а е една комисија ad hoc отъ началника на отдѣлението за отчетността, единъ свѣтникъ на Върховната смѣтна палата и единъ финансовъ

инспекторъ. По тѣхно заключение г. министрътъ на финанситѣ е компетентенъ да утвърди или не правилността на тоя или она разходъ, въобще операцията на банката за дадена година. У насъ, като е наредено отъ печалбата на банката да се отдѣля 1½% за възнаграждение на управителния съвѣтъ и директоритѣ на централната банка и клоновѣтъ ѝ, и 2½% за чиновницитѣ и служащитѣ на банката, съ това, по моему, е направена грѣшка, защото управителниятъ съвѣтъ на банката, като квалифицира при съставянето на баланса си своитѣ вземания на солидни, съмнителни и безнадеждни, както е длъжна нашата Народна банка да прави това и споредъ прѣдписанията на търговския законъ, може да се подхлъзва да туря нѣкоя категория вземания въ друга, за да излѣзе по-голѣма печалбата на банката.

А. Екимовъ: И тѣй ги тура.

К. Мирски: Това е много печално и е желателно, ако е малка заплатата на банковия служебенъ персоналъ, като почнете отъ 12.000 л. на управителъ надолу, още да се увеличи, но да не имъ даваме тантиеми, защото съ факта, че имъ даваме тантиеми, не се гарантира, че тѣ ще прѣдставятъ на респективната комисиия, послѣ на министра на финанситѣ и най-сетѣ на пѣлото общество дѣйствителния си активъ: нѣкои належни креанси да ги вписватъ за съмнителни, а нѣкои съмнителни креанси да ги вписватъ за несъмнителни, незлрави.

Азъ заключавамъ. При измѣненіето на настоящия законъ трѣбва да се погрижимъ, щото на туй учрѣждение кредитътъ да се влига сѣ повече и повече, а не да се намалява. А сега да гласуваме члена. Ако народниятъ прѣдставителъ г. Екимовъ иска да вземемъ нѣкакво рѣшение по това, което той говори и стана причина и други да говорятъ, да направятъ една интерпелация, ако намѣри, че министрътъ на финанситѣ не е упражнилъ уловствително длъжноститѣ, които му налага законътъ за банката, и тогазъ да гласуваме единъ дневенъ редъ, какъвто се желае отъ г. Екимова. Но азъ мисля, че той желае слѣдния дневенъ редъ: по-скоро да се внесе измѣнение въ закона за Българската народна банка, за да се гарантира държавната пара, която се има въ тая банка.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ взехъ думата не затуй, защото не разбрахъ г. министра, но взехъ думата, защото то разбрахъ и пакъ слѣлъ туй той още настоява да се опростятъ сумитѣ, които сж прѣдвидѣни въ туй прѣдложение. Ще забѣлѣжа сега едно нѣщо, че първиятъ пътъ, когато ни се прѣдстави настоящиятъ законопроектъ, той по принципъ не се прие отъ камарата; той мина мълкомъ. Г. прѣседателътъ не произнесе „большинство“, но замълча и се възползува отъ оная бъркотия, която настана по това врѣме между нашата група и г. Накова. Безъ да се каже въ камарата, че се присъе большинство, счели го за приетъ, когато бѣха влигнали отъ присѣтствующитѣ само петъ души рѣжа.

Министръ А. Ляпчевъ: Г. Георгиевъ! Четете дневницитѣ, недѣйте говори празни приказки.

В. Георгиевъ: Азъ мисля, че Вие, г. министре, гледате да прокарате по такъвъ мълчаливъ начинъ такива именно прѣдложения, които се отнасятъ до опрощаване на такива голѣми суми.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Георгиевъ! Това е прѣкалено отъ Васъ.

В. Георгиевъ: Не за пръвъ пътъ е констатирано, както и снощи даже, че днешното правителство се възползува отъ гласуването на народнитѣ прѣдставители, било за голѣми извънредни свѣрхсметни кредити, било за опрощаване на подобни суми, въ моменти, когато народното прѣдставителство е изтощено, когато вече часътъ е осемъ и когато народнитѣ прѣдставители не сж яли, или е 12 часътъ прѣзъ нощта; само тогава то се възползува отъ случая да вземе вота на народното прѣдставителство.

Колкото се отнася до настоящето прѣдложение, г. министрътъ заяви, че тѣзи хора сж служили при други обстоятелства и затуй трѣбва непрѣмѣнно да имъ се опростятъ тѣзи суми. Какви сж тѣзи обстоятелства? Отъ самото мотивирано прѣдложение тукъ на министра излиза, че министерството, слѣдъ като провѣрило, искало е прѣзъ 1907 г. да се заплатятъ тѣзи суми, и тогава управителниятъ съвѣтъ на Българската народна банка е рѣшилъ тѣзи суми да бѣдатъ опростени — министерството е искало да се събератъ, а управителниятъ съвѣтъ рѣшилъ да бѣдатъ опростени. Значи, чиновницитѣ помежду си наредили сж си една наредба, която е угодна на тѣхъ, и понеже досегашиятъ министри на финанситѣ не сж се заловили да прѣгледатъ тѣхнитѣ наредби, може съ милиони левове — не може, има, които досега по такъвъ скритъ начинъ сж прѣминали. Ако има да благодаримъ на сегашния министръ на финанситѣ нѣщо, то е, че той съ това прѣдложение излиза да ни изяви оная забатаченостъ въ опрощаването на такива голѣми суми въ Българската народна банка, която съществува отъ учрѣждаването ѝ досега. И азъ не зная, какъ г. министрътъ не иска да си оттегли туй прѣдложение още при дебатирането му по принципъ, и вмѣсто да отиде да настоява да се опрости тая сума, по-добъръ щѣше да бѣде да внѣсеше единъ законопроектъ, съ който да се отнеме туй право на тѣзи хора, които си играятъ съ народната пара въ Българската народна банка.

Г. г. народни прѣдставители! Има различни видове каснери въ нашата България. Отъ всѣки човѣкъ, който играе съ парична частъ, се иска гаранция. Обикновено тая гаранция се взема за тая длъжностъ за туй, щото единъ денъ българската държава да бѣде обезщетена въ случаи такива, каквито се явяватъ сега въ туй прѣдложение. Явява се въпросъ, тѣзи г. г. каснери, които сж изпѣлнявали тѣзи длъжности на врѣмето, сж ли въ състояние да заплатятъ сумата отъ 8.898'90 л., или се намиратъ въ таква неизгодно положение, щото не могатъ да изплатятъ тая сума. Ако тѣ дѣйствително сж бѣдни, народното прѣдставителство, както въ много случаи е прощавало, нѣма освѣнъ да опрости и тая сума. Но доколкото азъ зная, тѣзи хора сж въ положение да заплатятъ тая сума. Вънъ отъ туй, тѣ сж имали и гаранция. Защо тогавашното правителство или днескашното имъ е освободило гаранциитѣ, прѣди да задържи тая сума?

Министръ А. Ляпчевъ: Държавата и сега може да събере паритѣ. Защо говорите работи, които никой не ги говори? И сега Ви казахъ, че държавата и сега може да събере паритѣ. Не е тамъ въпросътъ.

Д. Драгиевъ: Защото не ги искате?

Министръ А. Ляпчевъ: Защото, ако не можете да разберете, дѣйствително, заслужава човѣкъ да Ви съжали.

В. Георгиевъ: Г. министре! Ние съжаляваме, че сж отворени такива голѣми врата, за да се обогатяватъ чиновницитѣ въ Българската народна банка. Прѣдвидѣно е, че всѣка година въ бюджета на Българската народна банка се прѣдвигдатъ суми за погасяване на такива недоимѣци. Такава наредба,

сжествува и въ Българската земеделска банка, но не е за чиновниците, а за техните клиенти: ако нѣкой клиентъ на Българската земеделска банка се забатачи и не може да изплати дълга си, тогава се прѣдвижда подобна сума, за да се изплати този дългъ и послѣ да се опрости; но на единъ чиновникъ, който съ редовна гаранция е служилъ на държавата, да отиде да злоупотрѣбява суми, или да ги присвои и послѣ да отидемъ по такъвъ начинъ да му опростяваме тѣзи суми, това азъ не разбирамъ. Азъ питамъ г. министра да ми каже: констатирано ли е, че тѣзи 8.000 л. сж пари загубени и не сж пари, останали помежду чиновниците?

Министъръ А. Ляпчевъ: Констатирано е.

В. Георгиевъ: Дѣ Ви е протоколътъ?

Министъръ А. Ляпчевъ: Азъ ще Ви кажа. Идете въ комисията.

В. Георгиевъ: Ние не можемъ да отидемъ въ комисията и да се ровимъ въ всички управления на държавата.

Министъръ А. Ляпчевъ: Вие, г. Георгиевъ, който говорите, че тукъ не зная какво ставало, че тукъ не зная какъ правителството дебнѣло да измъкне вота, вие не се сѣпате, че прѣдъ това народно прѣдставителство, прѣдъ тая свѣтлина, която може да ослѣпѣе всѣко око, което не знае да я гледа и да говори истината, вие имате тая дързостъ да хвърляте тѣзи обвинения и да ме питате: „Дѣ ви е протоколътъ!“ Ами че Българската народна банка води за всѣко дѣло протоколъ! Мислите ли, че тая сума отъ 8.000 и нѣколко стотини лева азъ съмъ я изсумкалъ изъ пръстите си и съмъ я внесълъ въ камарата? Че тамъ има редъ и, ако щете, заповѣдайте утрѣ ще Ви пратя да идете да провѣрите всичките протоколи.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Вземете думата, г. министре, и отговорете.

Министъръ А. Ляпчевъ: Дѣйствително, г. прѣседателю, че въ нашето народно прѣдставителство нѣма редъ, защото не мога да слушамъ половинъ часъ да ми се говорятъ такива нелѣпости, че съмъ искалъ по тоя начинъ не зная какво да правя, когато всичко е ясно, и по единъ въпросъ, по който азъ можехъ да не го внеса въ камарата. Вие, г. Георгиевъ, не знаете какво говорите.

В. Георгиевъ: Г. министре! Недѣйте се люти на насъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Люта се, защото не знаете какво искате и какво говорите. Съ този редъ издребнява борбата. За паспортитѣ въ Букурешкото агентство, като държавенъ чиновникъ, си прибралъ паритѣ и не си ги платилъ! Негодникъ!

В. Георгиевъ: Азъ Ви моля за тѣзи събрани отъ мене пари за паспорти да ме дадете въ сждъ и слѣдъ тая давностъ, която е минала. Нѣма да намѣрите нищо, защото Ваши партизани сж изнесли това противъ менъ да ми ядатъ кокалитѣ. Нищо не можете да ми направите! Паритѣ изядоха онѣзи, които днесъ сж въ Смѣтната палата. Нито вие, нито никой другъ не знае тая работа! (Шумъ)

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Вълчо Георгиевъ. Вие не сте чели мотивитѣ. Въ мотивитѣ е ясно посочено, защо се иска опрощението, та можеше да се избѣгне тая прѣпирня.

Б. Токевъ: Да говори по въпроса.

В. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ имамъ да забѣлѣжа тукъ на г. министра, че когато се отнася до клиентитѣ на банката, които сж взели пари въ 1899 г., когато бѣше голѣма суша, когато нѣмаше зърно, да прѣхранятъ своитѣ сѣмейства, и тия хора, когато не можаха отъ своето плодородие да спестятъ и да изплатятъ тѣзи пари, които сж взели въ 1899 г., днесъ банката имъ продава и послѣдната нива, тя имъ продава къщитѣ, продава имъ послѣдния добитѣкъ, само и само да се изплатятъ и да си приберетъ пари; а когато виждате, че чиновникитѣ по своя немарливостъ сж правили опущение и се явява недоимѣкъ въ банката, ние отиваме да изтъргнемъ рѣшение на Народното събрание, за да се опростятъ тѣзи суми. Туй не е справедливо.

Министъръ А. Ляпчевъ: Чрѣзъ сждъ ще си взематъ лицата паритѣ — да ми помните думитѣ, защото тѣ при тѣзи условия сж служили.

Д. Драгиевъ: Недѣйте имъ ги дава.

Д. Каранешевъ: Когато юрисконсултътъ се е произнесълъ, че държавата дължи тия пари, тогава глупостъ ще бжде да не ги даде.

В. Георгиевъ: Шомъ тѣзи касиери сж получили право, нѣмаше нужда г. министърътъ да дохожда да ни внася такива работи, които дразнятъ народното прѣдставителство. Азъ казахъ, че ние има да му благодаримъ, задѣто е изнесълъ една несправедлива работа въ Народното събрание, и искаме отъ г. министра да я поддържа по-нататѣкъ, за да може да излѣзе на по-добъръ край, а не да отиде да се сърди по такъвъ начинъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Защото хвърляте обвинения, г. Вълчо Георгиевъ, които не ми позволява честта да не отхвърля.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Коста Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Г-да! Съ рискъ, може-би, да дразня г. Ляпчева, ще кажа нѣколко думи, и то по слѣдующитѣ причини. При първото четене на туй прѣдложение азъ говорихъ доста; сега ще обърна вниманието ви само върху слѣдующето. Азъ държа на туй, което г. министърътъ на финанситѣ при първото четене, па и сега, заяви, че той може самъ да разрѣши този въпросъ, и затова го моля най-напрѣдъ да оттегли това си прѣдложение.

Министъръ А. Ляпчевъ: Нѣма да го оттегля, защото не само азъ го разбирамъ тѣй, но тѣй сж го разбирали всички прѣди мене.

К. Сидеровъ: Моля, оттеглете го и понесете всичката отговорностъ и ще бъдете много прави, защото ние, Народното събрание, съгласно чл. 105 отъ конституцията, не можемъ да опрощаваме; ако искате и дѣйтѣ рѣшѣ да вдигнемъ, пакъ това е невалидно, защото това не е въ работитѣ на Народното събрание. И вие сами казвате, че това е Ваше право и Ваша работа. Банката Ви е поднесла своя протоколъ да го утвърдите или не. Ето, законътъ за банката рѣшава този въпросъ. Това бѣше излишно и азъ при първото четене и сега ви казвамъ, че тукъ не е важно кое е лицето и каква е сумата — 8.000 л. за една държава сж 8 ст.; важно е, че, шомъ го направимъ, вие поидирѣте ще ни сезирате съ други такива суми за опрощение, и азъ съмъ увѣренъ, че има много други смѣтки батакчийски, като тая смѣтка, не за 8.000 л., но могатъ да излѣзатъ 800 хиляди лева — това и

Вие нѣма да откажете — защото тия отзивы, които се носятъ за нашата Народна банка, сѣ вѣрни. Тамъ има нечисти работи на Братя Симеонови и т. н. Не запушва тамъ, дѣто нѣма огънь. Така че, за мене не сѣ важни 8.000 л., че ще ги опростимъ, но тая врата да не се отвори, защото, щомъ вдигнемъ рѣка и щомъ Народното събрание рѣши, че може да опрощава по такъвъ начинъ, въпрѣки прѣдписанията на конституцията, Вие подиръ ще ни донесете и други прѣдложения пакъ за опрощаване на суми и ще кажете, че въпросътъ е рѣшенъ. Ние знаемъ тѣзи смѣтки на бившия режимъ, знаемъ, че и сега продължаватъ, защото ония вѣлчи, които търгуваха въ банката, и днесъ сѣ на служба; Вие нѣмахте смѣлостта да ги прѣчистите. Сжщото става и въ Земледѣлската банка. Това ще си го кажемъ, безъ да се сърдимъ. Тѣ сѣ висши чиновници, тѣ иматъ своитѣ прѣгрѣшения констатираны, и на Васъ и на Валия прѣдшественикъ прѣдстоеше да ги очистите. Вие много хубаво знаете правилника въ Земледѣлската банка отъ 1906 г.; той има и нови измѣнения, ако се не лъжа, отъ врѣмето на Генадиева, когато се отвори хатиритѣ и Ионовъ направи ипотека за 110.000 л., и на основание на туй измѣнение, извършено отъ Генадиева, се извършиха редъ беззакония въ Земледѣлската банка. Имаше едно прѣдложение и се искаше да се назначи една анкета отъ депутати да отиде да прѣгледа смѣтката на Земледѣлската банка. На туй прѣдложение Вие се противопоставихте и казахте: „Вие не можете да се мѣсите, това е работа на министра; азъ самъ ще назнача комисия и тя ще прѣгледа смѣтките“. Макаръ да сте прѣгледали смѣтките, обаче пакъ има неразяснени работи. А въ укрѣпденіе, дѣто има такива служачи, такива дѣла да се вършатъ и да не пазятъ държавната пара, менъ ми се струва, че даже и право да има Народното събрание да опрости, не трѣбва да опрощава. Ние знаемъ, че въ другитѣ държави на банковитѣ чиновници даватъ частъ отъ печалбата за възнаграждение, но, за жалостъ, ако прочетете третата точка отъ чл. 105 на конституцията, ще видите, че тамъ се казва: (Чете) „Народното събрание има право да опрощава изостанали даждия и всѣкакви недобрани берии, на които прибирането се вижда невъзможно“. Виждате, ограничително е. Ние не можемъ да опростимъ такава сума. Берии и даждия да сѣ, можемъ да ги опростимъ по реда, както е прѣдвидѣно въ конституцията, но чакъ като се увѣри народното прѣдставителство, че е невъзможно събирането имъ. Оправдайте тогава туй рѣшение на Народното събрание; кажете: влиза ли въ работитѣ на Народното събрание тая работа? Не, не влиза. Значи, трѣбва да търсимъ другъ пакъ, именно тоя, който азъ посочихъ: че Вие можете да ги опростите, но тогава вземате всичката отговорностъ. Опростете тия 8.000 л. на Тропчиева и Урумова и понесете всичката отговорностъ; нѣма защо да се горещите и да се сърдите.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Иванъ Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! До колкото моитѣ свѣдѣния се простиратъ, свѣтътъ на Българската народна банка е ималъ право да опрости около 7—8 хиляди лева годишно несъбираеми пари. Това ми каза единъ банковъ чиновникъ. Вѣрно или не, не мога да го провѣря. Азъ мисля, че като изнасямъ този въпросъ, г. министърътъ ще каже, вѣрно ли е или не. Безспорно е, че този начинъ на опрощаване е много по-опасенъ, отколкото начинътъ, който внася сега г. министърътъ съ туй прѣдложение. И моето мнѣние е, дѣйствително, ако трѣбва нѣкакви суми да се опростяватъ като несъбираеми вече, било въ Българската народна банка, било въ Земледѣлската банка, тѣ трѣбва да ставатъ съ законъ, трѣбва

да ставатъ съ рѣшение на Народното събрание и респективниятъ министъръ да поеме отговорността отгоръ си. Безсѣмийно, слѣдъ като изнесете тукъ прѣдъ насъ всички ония мотиви за невъзможността да се събератъ тѣзи суми, слѣдъ като изучимъ мотивитѣ и слѣдъ като нѣкои г. г. народни прѣдставители се заинтересуватъ да провѣрятъ оттукъ-оттамъ и отъ самитѣ учрѣждения, Народната банка или Земледѣлската банка, Народното събрание ще се съгласи за опрощаването имъ. Този начинъ, безспорно, е много по-добъръ начинъ, отколкото онзи на единъ свѣтъ, макаръ отъ 5—6—10 души, макаръ отъ най-компетентнитѣ, ако искате, да опрощаватъ тѣзи суми, защото, г. г. народни прѣдставители, такива примѣри има калабалъкъ у насъ. Има мнозина у насъ, които, слѣдъ като запичатъ имотитѣ на жена си и на дѣцата си, слѣдъ като ги запичатъ на роднинитѣ си, искатъ да се прѣдставляватъ за хора несъстоятелни и искатъ да имъ се опростятъ суми. Та, казвамъ, този начинъ на опрощаване е опасенъ. Обаче и тукъ трѣбва г. г. народнитѣ прѣдставители да бждатъ прѣдпазливи. Говори се тукъ за опрощаване суми на Братия Симеонови, говори се за опрощаване суми на други и азъ вѣрвамъ, че всичко туй е станало повечко пѣти по комшийски начинъ. Ето защо азъ намирамъ практиката на г. министра добра, но азъ ще се спра на нея по-нататъкъ, а ще се спра и на самото прѣдложение.

Спомямъ си като окръженъ свѣтътникъ, че първата работа, която ни поднесоха на разрѣшение въ 1894 г. въ свѣтъта, бѣше да опростимъ на нѣколкоина въ Сливенъ, Ямболъ и други нѣкои градове една сума отъ стотина хиляди лева, дължима на Земледѣлската банка, понеже тогава окръжниятъ свѣтъ опрощаваше такива суми. Оказа се, че тѣ сѣ най-състоятелнитѣ хора. По този начинъ, ако нѣмаше кой да се противопостави, ако не повдигнѣхме въпросътъ, дѣйствително изеднѣжъ щѣха да изчезнатъ отъ банката нѣколко стотини хиляди лева. Хората, които искаха опрощаване на суми, бѣха богати хора, но бѣха успѣли оврѣме да си продадатъ имотитѣ на свои хора. Такива едни работи ставатъ често, такива работи могатъ да ставатъ всѣкогашъ. Ето защо, споредъ мене, по-добъръ е Народното събрание да се занимава съ такива въпроси, съ такива опрощавания на суми, както е споредъ духа на нашата конституция, и подъ отговорността на респективния министъръ, отколкото да се прѣдостави това право на този или онзи началникъ, на тази или онази комисия, на този или онзи свѣтъ при Земледѣлската или Търговската банки. Но казахъ, г. г. народни прѣдставители, въ дадения случай трѣбва да бждемъ много прѣдпазливи, защото съгласете се, че у насъ, когато дойде врѣме да се отпуснатъ кредити отъ стотина-двѣстѣ лева отъ Земледѣлската банка на единъ земледѣлецъ или на единъ еснафъ отъ Търговската банка, той трѣбва да мине сума перипетии, а тукъ виждате, че много лесно се отпусчатъ 200—500 до 1.000 л. за банката. Мине се нѣколко врѣме, ония, които сѣ взели сумитѣ, вдигатъ рамѣнъ и казватъ, че сѣ несъстоятелни. Прочее, трѣбва да се обърне внимание и да се направи нѣщо въ самия законъ за банката, щото, когато дойде врѣме да се отпусчатъ кредити, онѣзи, които ги отпусчатъ, да си отварятъ очитѣ, подъ страхъ да бждатъ не само наказани, но да изплатятъ и частъ отъ загубата.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Много се отвлѣкохте, г. Хаджиевъ!

И. Хаджиевъ: Въ случая, г. г. народни прѣдставители, се иска да се опростятъ 8.000 л. на двама бивши каснери. Нѣма ли, г. министре, съ какво да изплатятъ тѣзи хора тѣзи суми? Не сѣ ли тѣ състоятелни? Ако тѣ не сѣ състоятелни, не сѣ ли

състоятелни онъзи, които сж били тѣхни гаранѣи? Но г. министърътъ казва въ своето прѣдложение, че това става възъ основа на чл. 53 отъ закона за отчетността по бюджета. Какво ни казва този членъ? (Чете) „Никой ковчежникъ, касиеръ или друго лице, което борави съ държавни пари и материали, не може да се избави отъ отговорностъ за открадени или изгубени суми, ако не докаже, че това е било въ слѣдствие непрѣодолима сила (force majeure) и че всичкитѣ прѣдписани отъ закона прѣдпазителни мѣрки сж били взети.“ Има ли тукъ force majeure?

Министъръ А. Ляпчевъ: Да. Този force majeure, г. Хаджиевъ, ако искате да го чуете, е въ слѣдното. На всѣки касиеръ при всѣка голѣма банка се дава едно обезпечение за касиерската служба. По онѣзи години, за които се касае, обезпечение е нѣмало, а е имало друга практика: всѣка вечеръ при съставяне равномѣтката, констатираше се извѣстни загуби и тѣ се протоколираше, и отъ тѣхъ се освобождава касиерътъ. Тѣй е въпросътъ. Този е force majeure-а, който въ случая трѣбва да се знае, защото, ако практиката на банката бѣше иначе, каквато бѣше до 1 януарий 1906 г., срѣщу загуби отъ такъвъ характеръ, прѣдвиздало се е да имъ даватъ пари въ повечко. А занаярѣдъ е друго. Тѣй стои въпросътъ.

И. Хаджиевъ: Разбирамъ; но ако по този въпросъ, г. г. народни прѣдставители, се съгласимъ съ мнѣнието на г. министра, да искаме дѣйствително съ тоя мотивъ да оправдаемъ загубата на тѣзи 8.000 л., менъ ми се струва, че ще се намѣрятъ много касиери, много чиновници отъ банкитѣ да се скриятъ подъ този force majeure и да искатъ опрощение на сумитѣ, и всѣки може да направи това по единъ или другъ начинъ, и слѣдъ това да каже . . .

Г. Копринаровъ: Занаярѣдъ не ще има вече такова нѣщо. Щомъ видишъ, че нѣма force majeure, нѣма да гласувашъ за опрощението.

И. Хаджиевъ: Вѣрно е, че азъ нѣма да гласувамъ, че нѣма да взема тоя грѣхъ на гърба си, но Вие, които ми говорите за това, мислите ли, че ще знаете, какъвъ е билъ force majeure-ътъ?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Това е за минало врѣме, г. Хаджиевъ. Съ такива разправии нѣма да убѣдите Събранието; нищо нѣма да постигнете съ тѣхъ. Моля, недѣйте говори на отдѣлни народни прѣдставители, а говорете на Събранието.

И. Хаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣма да вдигна рѣка само затуй, защото не намирамъ, че мотивътъ force majeure е приложимъ въ случая. Г. министърътъ на финанситѣ искаше да ни изплаши, че може да оттегли прѣдложението си и слѣдъ това да остане сумата да се опрости по другия начинъ. Вие, г. министри, можете да направите това, но Вие ще носите отговорността, а въ дадения случай ние ще поемемъ извѣстна частъ отъ нея. Азъ не мога да вдигна рѣка за такова опрощение. И ако дѣйствително има да ставатъ такива опрощения на по-голѣми суми, направете единъ законъ, излѣзте съ Вашиятѣ мотиви, съ Вашиятѣ ясни и точни обяснения, както казва законътъ тукъ, че сж били взети всички прѣдпазителни мѣрки и слѣдъ туй, ако се убѣдимъ, че дѣйствително тѣзи хора заслужаватъ да имъ се опрости тая сума, ще я опростимъ, а ако ли не заслужаватъ, нѣма да я опростимъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. д-ръ Ненко Наковъ.

Д-ръ Н. Наковъ: Г. г. народни прѣдставители! Не е въпросътъ, че трѣбва да се опростятъ на Ивана или Драгана 8.000 л.; не е въпросътъ, че тѣ сж състоятелни да платятъ тая сума и че тѣ, съгласно закона за гаранѣитѣ на чиновницитѣ, сж дали гаранѣия и, слѣдователно, банката или държавата може да събере непосредствено отъ касиеритѣ или отъ тѣхнитѣ поржители тѣзи 8.000 л. У насъ, както е вървѣло по тоя редъ и както се внася това прѣдложение, тоя въпросъ е принципиаленъ и съ него ние можемъ да отворимъ такива врата, да създадемъ такъвъ force majeure, дѣто въ всички обществени и държавни учрѣждения всичкитѣ отчетници, подъ булото или подъ сѣнката на force majeure, да правятъ каквото си щатъ и банкитѣ и държавнитѣ учрѣждения да бѣдатъ лишени и отъ тази най-елементарна гаранѣия, която трѣбва да съществува въ всѣка една правова държава.

Каква е била практиката? У насъ съществува законъ за гаранѣитѣ на отчетницитѣ. По силата на този законъ се даватъ гаранѣии и за всички недоимѣци, отъ каквото и естество да бѣдатъ тѣ, отчетницитѣ въ цѣла България въ всички кредитни учрѣждения отговарятъ. Само едно изключение е било направено за единъ касиеръ и за едно учрѣждение въ България; то е било за главния касиеръ на Народната банка, въпрѣки съществуващитѣ закони, и то защото такава наредба съществувала въ другитѣ държави. Обаче, тамъ тѣзи наредби съществуватъ по силата на единъ законъ, било като кредитнитѣ учрѣждения приематъ изгубенитѣ суми за загуба, било като увеличаватъ заплатата на касиера, било като дадатъ една по-точна и ясна дефиниция на force majeure-а, за да освободятъ отчетника. Но у насъ има законъ, който казва, че всѣко едно лице, касиеръ, като прѣдстави гаранѣия, трѣбва да отговаря лично за недоимѣцитѣ, съ изключение на случаитѣ, прѣдвидѣни въ чл. 53 отъ закона за отчетността по бюджета, който е за единъ force majeure. А такъвъ force majeure нито е имало, нито е съществувалъ, нито е билъ констатиранъ. И азъ не мога да разбера, ако днесъ на касиера липсватъ 20, 30, 50 л., утрѣ 40, какъ може туй да се счита за force majeure, да се констатира съ единъ протоколъ, да се мине на смѣтка като загуба на банката и да се смене отговорността отъ касиера. Този force majeure трѣбва да бѣде констатиранъ поне отъ компетентнитѣ власти, че е имало такъвъ оборотъ или такава навалица, или такива суми, въобще касиерътъ да бѣде поставенъ при такива условия, дѣто да е близко до възможността, че е могълъ да направи едно опущение отъ 50, 100, 200 л. Такова нѣщо не е констатирано; нито мога да го допусна, нито е констатирано въ момента съ протоколъ че касиерътъ е прѣживѣлъ такива критически моменти, когато е ималъ да извършва такива операции и, слѣдователно, възможността е била близка, та да понесе банката една загуба. Такова нѣщо не е имало. И при наличността на единъ законъ и какъто е била по-напрѣдъ практиката на банката, не може да се опрости. Тя би имала своя резонъ и оправдание, ако би го приложила за всичкитѣ други касиери, за всичкитѣ други разклонения на туй кредитно учрѣждение. И азъ не мога да допусна и не вѣрвамъ г. министърътъ да може по тоя начинъ да оправдае единъ касиеръ въ провинцията, който се намира при сѣжитѣ условия и, може-би, при по-неблагоприятни, у когото се явятъ сѣжитѣ недоимѣци и го теглятъ подъ отговорността да внесе сумата. Не стига туй, но търсятъ елементи на умншеностъ, подвеждатъ го подъ сѣдъ, липсватъ го отъ граждански и политически права и това носи и углавна отговорност. А тукъ за 4, 8 или 10 хиляди лева не носи никаква отговорност по, ами не носи и гражданска отговорност за тая сума. Тамъ е принципиалниятъ въпросъ. Г. министърътъ казва,

че този редъ, тази практика е завела банката и че касиерът може да отиде прѣдъ сѣда за тази работа. Да ме прости тоя г. касиеръ, ако мисли, че ще се намѣри сѣдъ, който да уважи тѣзи съображения на касиера или на съвѣта, който му е опростилъ тѣзи суми, или счита, че трѣбва да се опростятъ, при съществуването на единъ изриченъ и категориченъ законъ, споредъ който касиерътъ отговаря. И докато не сж налице елементитъ на фогсе тажеуе, той не може да бѣде освободенъ отъ тая гражданска отговорностъ. Пъкъ и ако се вникне, ако се направи едно по-щателно разслѣждане, въпросъ е, да-ли касиеритъ могатъ да се отърватъ даже и отъ углавна отговорностъ, защото по този пътъ вѣрватъ, такава е практиката: фактътъ налице, сумата я нѣма, констатиратъ талава и такава загуба и търсятъ елементи на умишленостъ, че той е злоупотребителъ, слѣдователно, ще понесе една углавна отговорностъ. Това е за Земедѣлската банка, това е и за Народната, и за всички други учрѣждения.

Ето защо, споредъ мене, въпросътъ е много важенъ и азъ очаквамъ, вѣрвамъ, че г. министърътъ ще уреди тая материя и не само за главния касиеръ на Народната банка, не само за централното ковчежничество, ами и за всичкитъ клонове на Народната банка, пъкъ и на Земедѣлската банка и пр. съ едно измѣнение на закона за отчетността по бюджета, като се внесатъ едни по-ясни, обективни условия.

Министъръ А. Ляпчевъ: Ами законътъ е измѣненъ, г. Наковъ. Това сж работи за прѣди 1906 г.

Д-ръ Н. Наковъ: Да, той е измѣненъ, но пакъ тази цѣль не е постигната, г. министре. Вие казвате, че ще давате по-голяма заплата; и това не е гаранция. И азъ мисля, че по този пътъ като говоря, въобще, разрѣшението на този въпросъ е тамъ, че касиерътъ ще трѣбва да отговаря. Обаче, едно трѣбва да се направи: да не се мѣпнатъ, както сж се мѣпали, други въ работата на единъ касиеръ; той носи гражданската отговорностъ, а вие му натъквате бройци и негови помощници, които нѣматъ никаква гаранция и не носятъ гражданска отговорностъ; слѣдъ туй, тѣ опериратъ съ сумитъ, а искате той да отговаря. Безспорно е, че тая материя трѣбва да се уреди, а вие я уреждате по единъ такъвъ редъ, който е далечъ да бѣде прокаранъ въ извѣстно законоположение. Тамъ е работата. И ако Вие смѣтате, че тѣзи касиери могатъ да не понесатъ отговорностъ и че слѣдътъ ще осѣди държавата да плати тая сума, единичното съображение въ тѣхна полза може да бѣде това: ако управителниятъ съвѣтъ е ималъ тая властъ да наложи на касиеритъ помощници, които не сж имали гаранция и сж оперирали съ сумитъ, а само касиеритъ теглятъ подъ отговорностъ, безспорно, тѣ ще кажатъ: ние отговаряме за своитъ дѣйствия, а не и за дѣйствията на други трима души помощници, които ни давате безъ гаранция. Ето кое би могло да има въ съображение сѣдѣтъ.

Ето защо, по тѣзи съображения азъ ще гласувамъ да не се опростятъ тѣзи суми, толкова повече, че нѣма никакъвъ сериозенъ мотивъ; ако трѣгнемъ по този пътъ да опрощаваме — днесъ 8 хиляди, утрѣ 100 хиляди, други денъ 150 хиляди лева — то и най-добросъвестниятъ касиеръ, понеже управлението не се грижи да увеличи заплата му, а работата е тежка — това не може да отрече никой: искатъ му гаранция, а му даватъ една заплата отъ 400, 500, 600 л. — ще почне да злоупотребява. Дѣйствително, ставатъ и грѣшки, защото той си играе съ пари; който е изпълнявалъ такава служба, само гой знае приятноститъ и неприятноститъ ѝ. Прочее, азъ съмъ на мнѣние да се снази законътъ и да не се опрощава тая сума.

Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Георги Копринаровъ.

Г. Копринаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Доколкото можахъ да разбера, мотивитъ на всички, които се обявиха противъ този законопроектъ, сж: да не се въведе една лоша практика, споредъ която, като иска днесъ министърътъ да се опростятъ само 8 хиляди лева, слѣдъ день-два или година-двѣ да поиска да се опростятъ 800 хиляди лева.

Докладчикъ С. Савовъ: Този въпросъ е уреденъ съ законъ, г. Копринаровъ.

Г. Копринаровъ: Моля. — Казва се: не е въпросътъ за сумата, но е за принципа. Менъ ми се струва, г. г. народни прѣдставители, че тукъ се прави едно смѣшене. Министерството не иска, доколкото азъ можахъ да разбера, да се установи една практика, но иска да се внесе една справедливостъ въ начина, по който този въпросъ е билъ разрѣшаванъ въ сегашно и въ минало врѣме. Казва се: тогашъ, когато касиерътъ въ продължение на своитъ операции, не забѣлѣзано, може-би, стотинка по стотинка, левъ по левъ, накрая на мѣсеца или накрая на годината изкара единъ недоимъкъ, въ което ясно и положително се вижда, че нѣма никаква умишленостъ у тоя човѣкъ да е злоупотребилъ, но просто, при броснето далъ нѣкому нѣщо повече — нѣщо, което може да стане: човѣкъ, който борави съ много пари, може да направи тая грѣшка...

И. Хаджиевъ: (Възразява нѣщо)

Г. Копринаровъ: Моля ти се. Азъ те слушахъ. Ти се мотивира, защо нѣма да гласуваши; сега азъ ще мотивирамъ, защо ще гласувамъ; ти каза твоитъ мотиви, и азъ ще кажа моитъ — имай търпѣние да ги изслушашъ. — Изгубватъ се тѣзи пари, явява се недоимъкъ. Естествено, че трѣбва да се намѣри лицето, което трѣбва да отговаря за тѣхъ. Съ други думи, рискътъ за даденото по невнимание върху кого трѣбва да легне: да-ли върху лицето или върху учрѣждението, на което служи това лице. Още когато се разисква по принципъ този въпросъ, изложи се отъ г. министра, че въ туй отношение има разни практики. На нѣкои мѣста този въпросъ се разрѣшава, като се оставя загубата за смѣтка на касиера; на други мѣста тя минава за смѣтка на Народната банка. Тукъ се приема, доколкото разбрахъ, единъ срѣленъ пътъ: дава се едно обезщетение на касиера, безъ огледъ на това, има ли недоимъкъ или нѣма, и му се казва: „Ето, ние ти осигуряваме тая сума — хиляда или двѣ хиляди лева или 500 хиляди лева — и съ тази сума осигуряваме рисковетъ, които биха се появили, въ слѣдствие неволни погрѣшки“. Сега, ще дойде година, когато той ще печели. Напр., дава му се едно обезщетение, да кажемъ, отъ хиляда лева още прѣзъ годината, та въ случай че се яви евентуално грѣшка, да бѣде обезщетенъ; ако той е внимателенъ и не станатъ тия грѣшки, естествено, тѣзи пари ще му отидатъ въ повече, значи, тая година не ще има абсолютно никаква загуба; но ще има години, когато ще му се дадатъ хиляда лева обезщетение, обаче той, по невнимание, по голѣма натрупаностъ на работата — и той е човѣкъ съ нерви; може-би, изтощи се неговото внимание, и не може да бѣде толкова внимателенъ, по силата на самата човѣшка природа, можемъ ли да бѣдемъ съвсѣмъ внимателни по всичко — борави се съ голѣми суми, направи грѣшка и се явява единъ недоимъкъ, може-би, на повече отъ хиляда лева. Банката казва на касиера: „Ние ти даваме хиляда лева; за загуби повече отъ хиляда лева, ти ще теглишъ отъ джоба си“. Значи, ще има години, когато той, може-би, да спечели нѣщо, ще

има години, когато нѣма да спечели нищо; това е единъ видъ осигурително обезщетение, което банката му дава, за да се отърве отъ обезщетение за всички недоимѣци, които биха се явили въ слѣдствие на неволни грѣшки.

Сега, тъй е уреденъ въпросътъ за въ бѣдѣ. Но въпросътъ, който ни занимава не е отъ бѣдѣ. Ние не искаме да установимъ законъ, съ който да признаемъ правото на министра, щото за всѣки чиновникъ-каснеръ, който е показалъ извѣстенъ недоимѣкъ въ своитѣ операции, да внася въпроса тукъ, въ Народното събрание, и ние да го узаконяваме, да опростимъ недоимѣка. Министерътъ не иска това отъ насъ; ако той искаше това, ние щѣхме да се възпротивимъ. Но той иска това опрощаване, прѣдъ видъ на туй, че тази практика, това узаконение, което днесъ съществува въ банката по поводъ на тия недоимѣци, не урежда недоимѣцитѣ за минало врѣме, и се констатира, че недоимѣктъ на този човѣкъ е именно отъ тази категория, че, ако би станалъ ей-сега, той щѣше да получи едно обезщетение по силата на самия законъ. Понеже тази материя въ миналото не е била уредена, то г. министърътъ ни я прѣдставя и казва: ето какъ стои въпросътъ. Каква опасностъ, какъвъ прецедентъ се създава? Никакъвъ прецедентъ, но се иска само едно: този чиновникъ, който е служилъ при миналия режимъ, да се ползува съ облагитѣ на закона, който е сега въ сила.

Д-ръ Н. Наковъ: Никакъвъ законъ не е имало и не може да съществува законъ, който да освобождава каснера, който борави съ пари, отъ отговорностъ; нийдѣ това го нѣма въ западния свѣтъ.

Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Наковъ, Вие говорихте; недиѣте прѣсича.

Г. Копринаровъ: Никой не говори за суми, които е турилъ въ джоба си въ размѣръ на 100.000 л.; въпросътъ е да се уредятъ ония грѣшки, които се явяватъ по силата на нѣщата, тъй както често пѣти единъ адвокатъ, по силата на натрупаността на книгата, може да пропуше да подпише една апелативна жалба; ако е умишлено, ще отговаря, но ако е по силата на нѣщата, ако сж натрупани много книги, както единъ прѣдседател на сѣда може да не подпише често пѣти едно писмо, което не е довидѣлъ, нѣщо, което може да стане, когато му натрупатъ единъ купъ книжа, тогава нѣма да отговаря. Такъвъ е и тукъ случаятъ, дѣто недоимѣктъ се явява въ слѣдствие на една непрѣдвидѣна причина, и дѣто не е възможно човѣкъ да я прѣдодѣе; за такъвъ родъ причини азъ цитирамъ европейската практика. Нема тѣзи хора, въ които банковото дѣло е много по-закрѣпнало отъ насъ, ще бждатъ по-безумни отъ насъ, та да се отнесатъ къмъ този въпросъ така и да кажатъ: „Вие, г. г. каснери, когато крадете по 100.000 л. за джоба си, ще минете това като загуба за смѣтка на банката, въпрѣки това, че сте състоятелни“. И дѣйствително, тѣ трѣба да бждатъ глупави, за да възприематъ една такава практика. Ако тя е била възприета, тя е била възприета въ слѣдствие на необходимостта, въ слѣдствие на признанието, че човѣкъ може да сгрѣши, безъ да ще. Ето защо, когато този човѣкъ който е боравилъ, може-би, съ милиони левове, и е изгубилъ една сума не по желанието да я изгуби, но по силата на това, че той не е билъ внимателенъ, защото неговото внимание е било вече уморено, и сега се иска отъ насъ да вдигнемъ рѣка да я опростимъ, не трѣба да се казва: „Лошо е направилъ г. министърътъ“.

Д-ръ Н. Наковъ: Отдѣ го знаешъ, че не ги е турилъ въ джоба си? Каква гаранция имашъ за това?

Г. Копринаровъ: Защо не вѣрвамъ, че ще се намѣри министъръ не, но не вѣрвамъ, че и човѣкъ би се намѣрилъ, който би искалъ тукъ да изложи себе си, да покровителствува едно прѣстѣпление.

Д-ръ Н. Наковъ: Не искамъ да обвинявамъ министра.

Г. Копринаровъ: Той ви казва, че тѣзи пари не сж откраднати.

И. Хаджиевъ: Той знае толкова, колкото и ти и азъ.

Г. Копринаровъ: Все таки повечко, отколкото Васъ.

И. Хаджиевъ: По тая работа, казвамъ.

Г. Копринаровъ: По тая работа и азъ казвамъ.

Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Хаджиевъ, Вие сте говорили.

Д. Драгиевъ: Г. Копринаровъ! И министърътъ не знае повече, отколкото каснерътъ.

Г. Копринаровъ: И така, г. г. народни прѣдставители, не се иска узаконяването на една практика, която ще отвори вратата на беззаконията и която ще даде възможностъ на крадциѣ да крадатъ банката; напротивъ, иска се именно узаконяването на една справедлива работа, която е намѣрила вече приложение въ статутитѣ и на самата банка. Нищо лошо, слѣдователно, не се иска; не се иска узаконяването на едно прѣстѣпление, не се иска и покровителството на едно прѣстѣпление. И ние трѣба да се радваме, че се въприема оный принципъ, за който ни говори г. министърътъ, да се дава една премия, за да се осигурятъ рисковетѣ отъ такива евентуални загуби, но прѣдъ видъ на това, че когато тѣзи недоимѣци въ сумитѣ сж се явили, този принципъ не е билъ въ сила, иска се да се опростятъ, не защото каснеритѣ сж несъстоятелни, но заради туй, защото законътъ или статутитѣ, които уреждуватъ тая материя сега, сж по-други отъ онѣзи, когато сж констатирани тѣзи недоимѣци, и за да се възстанови една справедливостъ по отношение на минало врѣме, иска се да дадемъ съгласието си, за да бжде опростена тая сума.

Като не намирамъ, г. г. народни прѣдставители, че се иска узаконяване на нѣщо прѣстѣпно, . . .

Д-ръ Н. Наковъ: Тукъ не е въпросъ за прѣстѣпление.

Г. Копринаровъ: . . . менѣ ми се чини, че трѣба да вдигнемъ рѣка за опрощението на тая сума. Ония г. г. народни прѣдставители, които мислятъ, че би имало нѣщо прѣстѣпно тукъ, не трѣбваше само голословно да твърдятъ, че Урумовъ или еди-кой си може да е открадналъ, а трѣбваше да излѣзатъ съ факти.

Д-ръ Н. Наковъ: По-голѣмо основание иматъ тѣзи, които казватъ да не се опрости сумата; по-скоро тѣ иматъ основание да кажатъ, че сумата може да е злоупотрѣбена, но тѣ не казватъ това. Азъ не казвамъ, че сумата е злоупотрѣбена. Въпросътъ е другъ: по силата на закона, сумата не трѣба да се опрощава; каснерътъ трѣба да отговаря за нея.

Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски: Г. Наковъ! Нѣмате думата,

Д-ръ Н. Наковъ: И азъ казвамъ, че ако тръгнемъ по този пътъ, за въ бъдеще ще се отворятъ вратата за злоупотребления. Тамъ е работата.

Г. Копринаровъ: Азъ пакъ съжалявамъ, че въпросътъ не е разбранъ. Никой не иска да отваря за въ бъдеще вратата за злоупотребления.

И. Хаджиевъ: А ги отварятъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Свършихте ли, г. Копринаровъ?

Г. Копринаровъ: Свършихъ.

Ще гласувамъ за опрощението на сумата затуй, защото нищо незаконно не виждамъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта тъй, както го прочете г. докладчикътъ, а именно „Законъ за опрощаване 8.898-90 л., дължими на Българската народна банка“, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

И. Хаджиевъ: Меншество е!

Д-ръ Н. Наковъ: Азъ оспорвамъ; нека да станатъ на крака.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Сериозно ли оспорвате, г. Наковъ?

Д-ръ Н. Наковъ: Разбира се, сериозно.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Опрощаватъ се на Юр. Тропчиевъ и Юр. Урумовъ, бивши касиери при софийския клонъ на Българската народна банка, констатиранитъ въ касата на същия клонъ недоимъци отъ 8.898-90 г., произхождащи отъ загуби, станали прѣзъ годинитъ 1902, 1903, 1904 и 1905, именно:

лева 1.376-46 на Юр. Тропчиевъ и

„ 7.522-44 на Юр. Урумовъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ членъ единственъ, така както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Минаваме на слѣдующия пунктъ отъ дневния редъ: второ четене на законопроекта за отмѣнение закона, приетъ отъ XIII-то обикновено Народно събрание на 4 декемврий 1906 г., само относително опрощение на сумата 9.313-97 л. на Илия Иовчевъ.

Моля г. докладчика да го прочете.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за отмѣнение закона, вотиранъ и приетъ отъ XIII-то обикновено Народно събрание, прѣзъ четвъртата му редовна сесия въ XXXV-то му заседание, държано на 4 декемврий 1906 г., утвърденъ съ указъ отъ 4 априлий 1907 г., под. № 165, обнародванъ въ брой 85 на „Държавенъ вѣстникъ“ отъ същата година, само относително опрощение сумата 9.313-57 л. на Илия Иовчевъ.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Обаждаатъ се: Пакъ опрощаване!

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финанситъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Понеже се пускатъ постоянно думи, на които господата, които ги пускатъ би трѣбвало да обръщатъ повечко внимание, искамъ да обясня, че тукъ не е въпросъ, какво тая сума му е криво опростена, ами защото човѣкътъ е умрѣлъ въ Америка, не се е знаело, че има имоти и, разбира се, бирницитъ констатирани, че нѣма имоти. Отпослѣ, когато става една продажба на имоти по наследство, констатира се, че този човѣкъ е имотенъ и, разбира се, рѣшението трѣбва да се отмѣни.

Азъ съжалявамъ, че въ тази държава има извѣстни хора, които прѣдполагатъ, че всичкото е разбойническо; нѣма държавенъ актъ, който да се внесе тукъ често пѣти и да не се вземе думата да се каже какво има задъ него. Това показва само едно нѣщо, че дѣйствително не знае да се цѣни туй, за което тукъ се говори.

В. Георгиевъ: Тѣй се е управлявало досега и затуй тѣй се мисли.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитъ прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта така, както го прочете г. докладчикътъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Отмѣнява се законътъ, вотиранъ и приетъ отъ XIII-то обикновено Народно събрание, прѣзъ четвъртата му редовна сесия въ XXXV-то заседание, държано на 4 декемврий 1906 г., утвърденъ съ указъ отъ 4 априлий 1907 г., подъ № 165, обнародванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ брой 85 отъ същата година, само колкото се отнася до опрощение сумата 9.313-57 л., дължима отъ Илия Иовчевъ по изпълнителнитъ листовъ № № 13.644 и 13.645 отъ 1906 г., издадени отъ Софийския окръженъ съдъ. Същата сума да се събере отъ Илия Иовчевъ по установения за това редъ.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитъ прѣдставители, които приематъ прочетения чл. единственъ, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Минаваме къмъ слѣдующия пунктъ отъ дневния редъ: второ четене на законопроекта за отмѣнение рѣшението на XIII-то обикновено Народно събрание отъ 15 януарий 1905 г., за опрощение данъка на Алексѣ Григориевъ за 1892/1902 г. на сума 202-03 л. Моля г. докладчикътъ да го прочете.

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за отмѣнение рѣшението на XIII-то обикновено Народно събрание, втора редовна сесия въ XLIX-то му заседание, държано на 15 януарий 1905 г., съ което е опростенъ данъкъ на Алексѣ Григориевъ за 1892/1902 г. на сума 202-03 л.“

Прието отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитъ прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

И. Хаджиев: Защо сте ги наредили така — на единия да опрощаваме, а пакъ на другия да вземаме?

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Като прочетете мотивитѣ къмъ законопроекта, ще видите защо. Или искате само да се намираме на приказки?

Докладчикъ С. Савовъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Отмѣнява се рѣшението на XIII-то обикновено Народно събрание, втора редовна сесия въ XLIX-то му заседание, държано на 15 януарий 1905 г., относително опростения данѣкъ 202-03 л. за 1892/1902 г. на Алекси Григориевъ отъ Берковица и се одобрява да се събере тоя данѣкъ отъ същото лице именуемо още Алекси Любеновъ, чиновникъ по държавнитѣ желѣзници.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ членъ единственъ, както се прочете отъ г. докладчика и както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Прѣдлагамъ г. г. народни прѣдставители да вдигнемъ заседанието тая вечеръ и да назначимъ заседанието за утрѣ по обикновеному въ часътъ 2. На дневенъ редъ за утрѣ да се приеме на първо мѣсто:

Второ четене на законопроектитѣ: за измѣнение на конституцията; за измѣнение и допълнение на нѣкои членове отъ закона за кооперативнитѣ сдружавания; за свърхсметенъ кредитъ на сума 2.841.894-53 л.; за измѣнение и допълнение закона

за отчетността по бюджета; за измѣнение и допълнение закона за углавното мирово сждопроизводство; за измѣнение и допълнение закона за гражданското сждопроизводство.

Трето четене на законопроектитѣ: за извънредния бюджетъ на държавата за 1911 г.; за окончателното сключване на бюджетното упражнение за 1909 г.; за разпродаване на находящата се въ държавнитѣ складове каменна и морска солъ; за допълнение и измѣнение нѣкои членове отъ закона за гербовия налогъ.

Разглеждане на прѣдложението за одобрение указитѣ и докладитѣ за разрѣшенитѣ обикновени свърхсметни кредити на разнитѣ министерства прѣвъ 1910 г., съгласно чл. 126 отъ конституцията и пр.

По-нататѣкъ слѣдва, каквото остава по дневния дневенъ редъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! По-неже врѣмето е доста напрѣдвало, а има два важни законопроекта за гражданското и углавно сждопроизводство, азъ правя прѣдложение, щото утрѣ прѣди обѣдъ да имаме заседание и да разгледаме тѣзи законопроекта.

Обаждаъ се: А-а-а!

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля. Споредъ реда ще дамъ на гласуване най-напрѣдъ прѣдложението, направено отъ г. министра на финанситѣ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ това прѣдложение за дневния редъ на утрѣшното заседание, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 7 ч. 25 м. вечерята)

Прѣседателствующъ подпрѣседателъ: **Н. Гимиджийски.**

Секретаръ: **Г. Копринаровъ.**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. Гължбовъ.**